

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Humanitní studia – Historie

NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT RUMBURKA A OKOLÍ

RELIGIOUS LIFE IN RUMBURK AND AROUND

Bakalářská práce: 12-FP-KFL- 143

Autor:
Lucie Bajanová

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ing. Miloš Raban, Th.D,
prof. PhDr. Bohumil Nuska, CSc.

Konzultant: Bc. Ester Sadivová.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
95	0	16	2	34	19

V Liberci dne: 19. 04. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Lucie Bajanová
adresa: Sadová 1404, 408 01, Rumburk
studijní obor (kombinace): Specializace v pedagogice (Humanitní studia – Historie)
Název BP: **Náboženský život Rumburka a okolí**
Název BP v angličtině: **Religious life in Rumburk and around**
Vedoucí práce: doc. PhDr. Ing. Miloš Raban, Th.D.
Konzultant: Bc. Ester Sadivová
Termín odevzdání: květen 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 13. 4. 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): _____

Datum: _____

Podpis: _____

Název BP: NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT RUMBURKA A OKOLÍ

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ing. Miloš Raban, Th.D.

Cíl: Práce je zaměřena na historické události z oblasti náboženství na Rumbursku a jejich vliv na současný náboženský život a kulturu. Cílem je zmapovat, na základě literatury i písemných pramenů, nejpodstatnější události a významná místa v historii Rumburska, Šluknovska a Krásnolipska. Mezi ně patří především Loreta a historie kapucínského řádu, který zde pobýval. Dále pak zjevení Panny Marie ve Filipově a velikonoční jezdcí.

Požadavky: Rešerše české a cizojazyčné literatury a to primární i sekundární. Účast na pravidelných konzultacích.

Metody: Práce s literaturou a písemnými prameny, jejich analýza a komparace, orální historie.

Literatura: Výpis protokolů o zjevení Panny Marie v domě Magdaleny Kade ve městě Filipov ze soukromého archivu pátera Josefa Kujana
BUKOVSKÝ, Jan: Loretánské kaple v Čechách a na Moravě, Praha 2000
STEINOVÁ, Nataša: Rumburská Loreta, Rumburk 2000
BOLISOVÁ, Natálie: Putování po duchovních panstvích Krásnolipska, Děčín 2004
Soubor pramenů ze soukromého archivu Bc. Ester Sadivové
Soubor pramenů ze soukromého archivu Městského Muzea Rumburk

Čestné prohlášení

Název práce: Náboženský život Rumburka a okolí
Jméno a příjmení autora: Lucie Bajanová
Osobní číslo: P08000711

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 19. 04. 2012

vlastnoruční podpis

Lucie Bajanová

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. PhDr. Ing. Miloši Rabanovi, Th.D., jenž stál u zrodu této Bakalářské práce coby její první vedoucí. Dále pak děkuji prof. PhDr. Bohumilu Nuskovi, CSc., který se později ujal role vedoucího Bakalářské práce a poskytl mi řadu cenných rad. Děkuji Bc. Ester Sadivové a páteru Josefu Kujanovi za poskytnutí pramenů z jejich soukromého archivu a za odborné konzultace.

V neposlední řadě také děkuji Mgr. Kláře Mágrové za rozhovor a také sestře Evelyn Bernard a ostatním narátorům, kteří mi poskytli řadu cenných informací a velmi zajímavé subjektivní pohledy na problematiku.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřená na vývoj náboženského života Rumburka a okolí. Soustředí se především na nejvýznamnější historické události v oblasti náboženství a na jejich vliv na současný náboženský život města. Cílem práce je zmapovat, na základě literatury, pramenů a metody orální historie, proměny náboženského života od nejstarších dějin města po současnost a zachytit nejpodstatnější události, poutní místa, významné sakrální stavby, slavnosti a pouti. Práce se věnuje křesťanskému náboženskému životu, zejména katolickému. Mezi stěžejní body práce například patří Loreta v Rumburku, zjevení Panny Marie ve Filipově a bazilika minor, Velikonoční jezdcí, slavnost Porciunkule, kapucínský řád a kostel sv. Bartoloměje.

Klíčová slova

náboženství, historie, křesťanství, katolictví, církvev, Rumburk, Šluknovský výběžek, Loreta, Filipov, zjevení Panny Marie, Velikonoční jezdcí, kapucíni, Bílá hora, rekatolizace, Rumburská vzpoura, bazilika minor, kostel, kaple, kalvárie, poutní místo, slavnosti, ambit, klášter, zázrak, church, chapel, calvary, pilgrimage, festivals, cloister, monastery, a miracle, baroko, válka, mor, požár, evangelíci, husitství, Lužičtí Srbové, Porciunkule

Abstract

The thesis is focused on the development of religious life in Rumburk and neighborhood. It focuses on the most important historical events in the religion and their influence on present religious life of the city. The aim is to chart, based on literature sources and methods of oral history, the evolution of religious life from the earliest history to the present and capture the most important events, places of pilgrimage, important religious buildings, festivals and pilgrimages. The work is dedicated to the Christian religious life, especially Catholic. The main key parts of the thesis are Loretta in Rumburk, apparitions of the Virgin Mary in Filipov and minor basilica, Velikonoční jezdci, Porciunkule celebration, the Capuchin order and the church. Saint. Bartholomeus.

Key words

religion, history, Christianity, Catholicism, Church Rumburk, Šluknov area, Loretta, Filipov, apparitions of the Virgin Mary, Easters riders, Capuchins, White Mountine, recatholisation, revolt of Rumburk, minor basilica, Baroque, war, plague, fire, evangelicals, Hussites, Lusatian Serbs, Porciunkule

ÚVOD	9
1 MĚSTO RUMBURK	11
1.1 Náboženské poměry na pozadí dějin města Rumburk	11
1.1.1 Rané dějiny oblasti a počátky města Rumburk	11
1.1.2 Rumburk v husitské a pohusitské době.....	13
1.1.3 Náboženské poměry v Rumburku v předbělohorské době	14
1.1.4 Rumburk v barokním období.....	15
1.1.4.1 Rumburk a jeho potíže.....	15
1.1.4.2 Správa města.....	17
1.1.4.3 Hospodářský rozkvět, manufaktury a podnikání	18
1.1.4.4 Světские stavby.....	19
1.1.5 Náboženské poměry v době barokní.....	21
1.1.5.1 Rekatolizace	21
1.1.5.2 Řád menších bratří kapucínů	24
1.1.5.3 Velikonoční jezdci	25
1.1.6 Rumburk, konec 18. století a 19. století.....	26
1.1.6.1 Rozvoj průmyslu.....	26
1.1.6.2 Kultura a vzdělání.....	28
1.1.6.3 Náboženství a sekularizace	30
1.1.7 Rumburk a světové války.....	32
1.1.8 Rumburk mezi léty 1949 a 1989	36

2	SAKRÁLNÍ STAVBY	38
2.1	Sakrální stavby v Rumburku	38
2.1.1	Kostel sv. Vavřince.....	38
2.1.2	Kostel sv. Bartoloměje.....	39
2.1.3	Kaple sv. Jana Křtitele a křížová cesta	40
2.1.4	Kostel sv. Jana Nepomuckého	41
2.1.5	Loretánská kaple Panny Marie	42
2.2	Sakrální stavby v blízkém okolí města Rumburk	43
2.2.1	Kostely a poutní místa	43
2.2.1.1	Bazilika Panny Marie Pomocnice křesťanů	43
2.2.1.2	Kostel Nanebevzetí Panny Marie	43
2.2.1.3	Kostel Panny Marie Sněžné.....	44
2.2.1.4	Kaple sv. Anny a Annenberg	44
2.2.1.5	Kaple sv. Kříže	45
2.2.1.6	Kostel sv. Jiří.....	45
2.2.1.7	Kostel sv. Jana Nepomuckého.....	46
2.2.1.8	Kostel sv. Václava	46
2.2.1.9	Kostel sv. Máří Magdaleny	47
2.2.1.10	Kostely města Varnsdorf	48
2.2.2	Křížové cesty.....	50

3	LORETA	53
3.1	Původ a vznik Loretánských kaplí	53
3.1.1	Legenda o přenesení domu Panny Marie	53
3.1.2	Santa Casa v Loretu	54
3.1.3	Vznik loretánských kaplí v českých zemích	55
3.2	Lorety na území České Republiky	56
3.2.1	Exteriér	57
3.2.2	Interiér	58
3.3	Rumburská Loreta	59
3.3.1	Rumburská Santa Casa a její vnější výzdoba	60
3.3.2	Rumburská Santa Casa a její vnitřní výzdoba a vybavení	63
3.3.2.1	Černá Madona	64
3.3.3	Ambit	66
3.3.3.1	Křížová cesta	70
3.3.3.2	Kaple	70
3.3.3.3	Svaté schody	71
3.3.3.4	Boží hrob a Kristův žalář	73
3.3.4	Slavnost Portiuncula a náboženský život v Loretě	73
3.3.4.1	Portiuncula	74
3.3.4.2	Průběh slavnosti Portiuncula v Rumburku	74

4	FILIPOVSKÝ ZÁZRAK A VZNIK POUTNÍHO MÍSTA	76
4.1	Zázračná uzdravení	76
4.1.1	Magdalena Kade	76
4.1.2	Druhé zázračné uzdravení	78
4.1.3	Vývoj poutního místa.....	78
4.1.4	Dny slávy a současnost	80
5	NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT RUMBURKA V SOUČASNOSTI	81
5.1	Opravy a renovace	83
5.2	Kulturní a náboženské akce	84
5.3	Salesiáni v Rumburku	86
5.3.1	Don Bosko a salesiáni	87
5.3.2	Činnost salesiánů v Rumburku a okolí	88
5.4	Apoštolská církev ve Varnsdorfu	88
	ZÁVĚR	90
	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	92
	SEZNAM OBRÁZKŮ	94
	SEZNAM TABULEK	95
	SEZNAM PŘÍLOH	
	PŘÍLOHY	

„Náboženský život Rumburka a okolí je jako obrovský starý suchý strom, který chrání malý čerstvě zelený nálet. Suchý strom představuje náboženský život před druhou světovou válkou, který byl krásný, košatý a měl velmi silné kořeny. Dnes je tento odkaz již téměř mrtvý, ale plní roli ochránce nově vznikajícího svěžího stromku, jenž vyrůstá z kořenů silného stromu. Věřím, že přijde doba, kdy současné náboženství nebude potřebovat ochranu a bude stejně silné a krásné jako býval statný mrtvý strom.“ sestra Evelyn Bernard

Úvod

Přestože v Rumburku již osm let trvale nežiji, stále jej považuji za svůj domov a ráda se sem často vracím za rodinou. Historie mě vždy lákala a náboženství fascinovala. Již na střední škole jsem uvedla Loretu, jako svou oblíbenou rumburskou stavbu a věnovala se jí ve své seminární práci. Neznala jsem tehdy její přesný význam, ale věděla jsem, že je to impozantní a jedinečná stavba, která si zaslouží úctu. Když jsem se tedy rozhodovala, jaké téma zvolím pro Bakalářskou práci, věděla jsem, že Loreta musí být její součástí.

Zajímalo mě, proč se vzácná Loreta vyskytuje právě ve městě Rumburk, kde jsem nikdy nepozorovala nijak výrazný náboženský život. Zvláštní lokace této stavby není ojedinělá. Kromě Lorety je ve Šluknovském výběžku také nadměrné množství kostelů, kaplí, křížových cest a křížků a kapliček u cest. Mým cílem tedy je vytvořit ucelenou představu o proměnách náboženského života města Rumburk v průběhu dějin, při čemž se budu soustředit výhradně na Křesťanství, zejména potom na Římskokatolickou církev. Zaměřím se především na 17. až 19. století, kdy došlo ve Šluknovském výběžku k nejvýraznějším náboženským událostem, které budou stěžejními body mé práce.

Velkou pozornost hodlám věnovat loretám a jejich smyslu. Na základě literatury uvedu důvody jejich vzácnosti a popíši vznik a vývoj rumburské Lorety. Mimo jiné zmapuji i její historii a zaměřím se také na současný stav stavby a náboženský a kulturní život, který se zde odehrává. Část práce bude také věnována řádu menších bratří kapucínů, který zde pobýval a spravoval kostel sv. Vavřince i Loretánskou kapli s ambity. Dále bych se chtěla věnovat i jiným poutním místům z celého Šluknovského výběžku. Podstatnou částí práce bude tzv. Filipovský zázrak, který mě velmi přitahuje a láká. Jedná se o důležitou událost v dějinách náboženství Šluknovska, která výrazně ovlivnila životy místních obyvatel. Dotknu se také všech

sakrálních staveb v Rumburku a řady dalších významných míst ve výběžku. Důležitou částí mé bakalářské práce bude současný náboženský život a jeho proměna oproti dobám největšího rozmachu náboženství, což je období od Bílé hory po první světovou válku. Jednotlivé informace budu čerpat z literatury, písemných pramenů i z výpovědí narátorů, které získám prostřednictvím metody orální historie.

1 Město Rumburk

Rumburk je jedním z nejsevernějších měst v Čechách a správně spadá pod Ústecký kraj. Leží v tzv. Šluknovském výběžku a hraničí s německými městy Seifhennersdorf a Neugersdorf. Tato pohraniční poloha ovlivnila a stále ovlivňuje život v Rumburku. Nadmořská výška města je 387 m a jeho okolí tvoří Šluknovská pahorkatina a další hory a kopce, jejichž nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 290 m až 774 m. Tyto vrcholy jsou součástí západního úseku Lužických hor. Ve Šluknovském výběžku pramení či protéká množství říček a potoků. Nejvýznamnější vodním tokem je pro město Rumburk řeka Mandava.

Obrázek 1: Znak města Rumburk

Rumburk se pyšní, kromě krásné přírodní krajiny, poměrně velkým množstvím památek a to jak sakrálních, tak světských. Historie města je velmi barvitá. Město Rumburk navštívilo několik slavných osobností a dotkla se jej řada významných událostí, které ovlivnily podobu náboženského života. Dějiny města, které budou v následující kapitole nastíněny, mají přímý vliv na současnou náboženskou situaci i stav sakrálních památek.

1.1 Náboženské poměry na pozadí dějin města Rumburk

1.1.1 Rané dějiny oblasti a počátky města Rumburk

O pobytu člověka v oblasti dnešního Šluknovského výběžku v předhistorickém období svědčí jenom sporadické nálezy. Dochovalo se pouze několik pazourkových paleolitických nástrojů, dále pak nástroje z období mezolitu, neolitu a eneolitu. Z doby bronzové se zachovalo několik kusů nádobí. Skromný počet nálezů z období raného

středověku dokazuje, že ani tehdy zde pravděpodobně neproběhlo žádné velké trvalé osídlení¹.

Drobné archeologické nálezy jsou důkazem toho, že Šluknovským výběžkem procházela obchodní stezka, která spojovala Horní Lužici se středními Čechy. První známkou osídlení je sídliště na soutoku Brtnického potoka s Křinicí, pocházející z 8. až 10. století. V 10. a 11. století začínají na území Šluknovského výběžku vznikat osady, hradiště a první vesnice. K masivnímu osidlování tohoto území však dochází především ve 12. a 13. století.

První písemná zmínka o Rumburku pochází z roku 1298 ze zasedání městské rady ve Zhořelci. V této listině nebylo zmíněno město jako takové, ale jméno jednoho ze členů rady, které bylo odvozeno od místa jeho původu, Rumburku, a sice Romberch či Ronberg.

Obrázek 2: Nejstarší zachovaný pohled na Rumburk od Friedricha Bernarda Wenera.

Během třináctého století vznikl také kostel sv. Bartoloměje. Jednalo se pravděpodobně o první kostel v okolí Rumburku. Údajně byl původně dřevěný a pocházel z doby před rokem 1233. Jeho existence je však písemně doložena až v roce 1352. Správa společně s krásnolipským kostelem spadala pod rumburskou farnost.

První písemná zmínka o Rumburku jako městu se vyskytuje až v roce 1377. Roku 1418 je pak zmíněn jako město tržní. Za svůj rozvoj vděčí Rumburk především obchodním stezkám, vedoucím z Horní Lužice do Čech. Tyto stezky se v okolí Rumburku větvaly a pokračovaly do různých významných českých měst, jakými jsou

¹ SMETANA, J., 1999. Rumburk město v českém nízozemí. 1. vyd. město Rumburk.

ISBN 80-238-4545-4 s. 15

například Děčín, Česká lípa, Jablonné v Podještědí a Praha. Významnou roli hrála tzv. Solná stezka, pojmenovaná podle svého účelu. Obchod se solí byl velmi rozšířen a konkurence byla vysoká. Obyvatelé hornolužických měst a především Žitavy usilovali o likvidaci solného trhu města Rumburk. Ten se ale nacházel mimo oblast, ve které platilo mílové právo Žitavy, a proto zde mohl obchod se solí vzkvétat i nadále.

Rumburk, stejně jako další města ve Šluknovském výběžku, byl součástí majetku Berků z Dubé, což mimo jiné dokládá i tehdejší rumburská pečeť, na které byl erb tohoto rodu. Spravován byl panskými hejtmany. V čele města stála dvanáctičlenná rada, kterou tvořil rychtář, purkmistr a konšelé.

1.1.2 Rumburk v husitské a pohusitské době

Doba husitských válek v severočeském prostředí zcela postrádala duchovní rozměr, který měla v počátcích na jihu a v centru země². Pro zdejší obyvatelstvo přinesla jen strádání, spojené s taženími vojsk do Horní Lužice, či opačně do Čech. Mezi léty 1423 až 1429 došlo k několika drobným válkám a různým potyčkám, mezi které například patří tažení Sirotků pod vedením Jana Roháče z Dubé a následné vypálení několika severočeských měst.

Mezi stoupence krále Zikmunda patřil Jan Berka z Dubé, jenž na svém hradě Tolštejn shromažďoval posádku. Významnou osobou byl v této době také Hynek z Dubé. Ten se zavázal pomáhat v boji proti husitům, kteří po roce 1429 vytáhli v počtu téměř čtyř a půl tisíce vojáků od České lípy přes Rumburk do Horní Lužice.

Husitská tažení vystřídaly Vartenberské války, ve kterých velkou roli hráli Berkové z Dubé. Během těchto válek mezi sebou bojovaly mocné šlechtické rody o majetek a území. V následujících mírových jednáních pak mezi rody došlo

² SMETANA J., pozn. 1, s. 25

k výměnám mnoha panství, která ležela na území Šluknovského výběžku. Tolštejn nadále zůstával součástí majetku Berků z Dubé a to až do doby Albrechta Berky z Dubé, kterého Jiří z Poděbrad obvinil z urážky krále a všechny pozemky mu zkonfiskoval. Po obléhání a dobytí hradu, se tak Tolštejn vrátil do rukou Vartenberků, jeho původních majitelů.

Šluknovsko bylo součástí Tolštejnského panství, a tak i zde došlo ke změně majitele z Berků z Dubé na Vartenberky. Nový majitel Kryštof z Vartenberka ale toto území prodal saským vévodům. Následovalo období, kdy se Tolštejnské léno, jehož součástí byl i Rumburk, předávalo z cizince na cizince. V šestnáctém století tak patřil Rumburk do panství saského rodu Schleinitzů. Od roku 1586 bylo panství Rumburk součástí majetku rodu Mehlů ze Strehlitz a poté rodu Vchynských ze Vchynic.

1.1.3 Náboženské poměry v Rumburku v předbělohorské době

Na území Šluknovského výběžku převládalo katolictví. V 16. století se tak vyskytovaly katolické kostely v Rumburku, Varnsdorfu, Krásné lípě, Brtníkách i Lobendavě. Náznaky luteránského myšlení se zde sice údajně objevovaly již od roku 1526, ale nebyly zpočátku nijak výrazné. Naopak, početnější byly jednotlivé protireformační výstupy.

Mezi několik málo výrazných luteránských kazatelů, kteří působili v blízkosti Rumburku, patřil farář Merten. Ten byl za šíření luteránství vězněn po dobu čtyř týdnů. Luteránství mělo oproti Rumburku velký úspěch v sousední Krásné Lípě, kde se myšlenky této reformní církve usadily již v roce 1551 a šířily se i do okolních vesnic a nakonec hojně i do města Rumburk.

Mezi další evangelické faráře, kteří zde působili v pozdějších letech, můžeme zařadit Donata Pfeifera, Jacoba Hahnefelda, Johanna Gablera a Christiana Wagnera.

Rumburští katolíci se dočkali roku 1545 přebudování původně dřevěného kostela sv. Bartoloměje na klasický zděný. V blízkosti kostela byl také hřbitov, který musel být v 70. letech 16. století, v důsledku nárůstu počtu obyvatel, rozšířen o další půdu a byl tak založen nový tzv. dolní hřbitov.

1.1.4 Rumburk v barokním období

Doba barokní je v dějinách Rumburku velmi zásadní a významnou v mnoha ohledech. Zpočátku období bylo město následkem Třicetileté války zdevastováno požáry, epidemií moru, vpády Sasů a Švédů a dalšími mnoha pustošeními, na kterých se podílela i místní šlechta. A ani v pozdějších letech nebylo ušetřeno různých tažení a válek.

Kromě těchto smutných událostí došlo v této době také k velkému rozvoji města. Rumburské panství se zvětšilo o několik přilehlých vsí, vzkvétala také řemesla a výroba, vznikaly první manufaktury, rozšiřovalo se podnikání a ani rozvoj školství a zdravotnictví nijak nezaostával. Velký význam v životech obyvatel města měla především rychle se rozvíjející kultura a náboženství. Barokní doba se tak v Rumburku nesla ve stavitelském duchu. Vznikala řada nových staveb a to jak sakrálních, tak světských.

1.1.4.1 Rumburk a jeho potíže

První polovina 17. století byla pro panství Rumburk velkou zátěží. Stavovské povstání, následované třicetiletou válkou mělo pro rozvoj Rumburku neblahý vliv. Oldřich Vchynský z Vchynic, majitel panství, byl protestantem a výrazně se podílel na stavovském povstání. V důsledku toho zažívalo město krušné období. Již roku 1619 bylo pleněno žoldněřským vojskem. V roce 1624 zde potom tábořilo vojsko Albrechta z Valdštejna, které Rumburku způsobilo nemalou škodu. Velký požár zničil téměř sto domů včetně fary. Město pustošila protestantská saská vojska, ale

i císařská katolická. Táhli tudy několikrát za sebou i Švédové, kteří drancovali Rumburský zámek i další místa ve Šluknovském výběžku.

Tyto problémy byly navíc doprovázeny epidemiemi moru, které propukly v letech 1626 a 1681. Těla obětí této nemoci nebyla pochována na hřbitově u kostela, ale v morových jámách dále od města. Dnes jsou tato místa však součástí Rumburku. Památkou na mor z roku 1681 je morový sloup na rumburském Lužickém náměstí.

V následujících letech byl v Rumburku poměrně klid, kromě mírně násilné rekatolizace a několika nevolnických povstání kolem roku 1680, jejichž hlavní představitelé byli odsouzeni k trestu smrti a následně popraveni oběšením. Léta plenění a válčení se podepsaly na hospodářství tohoto panství. Zdevastováno bylo také mnoho staveb světských i sakrálních. Začalo tak období velkých oprav a rekonstrukcí, které společně s hospodářským rozvojem město pozvedly.

Další vlnu válek, které zasáhly do života lidí ve Šluknovském výběžku, nepřímo zavinila pragmatická sankce, dokument, jehož pomocí Karel VI. zajistil nedělitelnost monarchie a nástup na trůn své dceři Marii Terezii. Proti této sankci se postavili, s cílem uzmout dědičce trůnu část území, bavorský kurfiřt Karel Albert, saský kurfiřt Fridrich August I. a pruský král Fridrich II.

Sedmiletá válka i válka slezská se tak stala dalším nepříjemným obdobím v dějinách Rumburku. Město bylo zatíženo nejen finančně, ale v ojedinělých případech i vojensky. To se týkalo především tzv. Bratrstva střelců, jejichž existence je doložena již v roce 1654. Během zmíněné sedmileté války zde tábořily a střetávaly se, od roku 1756, pruské i rakouské oddíly. K výraznějším bojům docházelo kromě Rumburku také především v Jiřetíně pod Jedlovou, Jindřichově a Krásné lípě.

Průtahy pruských i rakouských vojsk výběžek finančně vyčerpávaly. Obě armády si žádaly zásoby, koně a výpalné, které tvrdě vymáhaly. Chorvatské oddíly

rakouské armády v Rumburku několikrát přezimovaly na náklady místních obyvatel, kteří jim museli poskytnout přístřeší a stravu.

Podobná situace byla i během bramborové války z roku 1778, v jejímž průběhu si vytvořilo pruské vojsko tábor na Strážném vrchu. Na zámku v té době také nocoval pruský princ Heinrich. Vojsko si od města vyžádalo velký finanční příspěvek a zásoby jídla. Rozdělo se na dvě části, z nichž jedna pokračovala do Liberce a druhá svedla na studánce bitvu s rakouskou kavalérií. Průtahy vojsk Šluknovským výběžkem skončily společně s válkami podepsáním míru v Těšíně roku 1779.

1.1.4.2 Správa města

Majitelé panství Rumburk se střídali v neklidném válečném období i po něm velmi často. Výraznou osobností v dějinách Rumburku byl tak například hrabě Franz Eusebius Pöting, který po třicetileté válce velkoryse potvrdil městu jeho dosavadní výsady, mezi něž patřilo i várečné právo. Podle tohoto práva, mohli měšťané vařit pivo v místním pivovaru a následně jej prodávat, ale pouze jen v době čtrnácti dnů před svátkem svatého Havla do svátku svatého Jiří. To znamená, že fakticky se měšťanské pivo mohlo prodávat od 14. října do 24. dubna. Zbylé dny v roce odebírali lidé vrchnostenské pivo.

Dalšími výsadami města bylo právo týdenních trhů, které se konaly ve středu a trhů výročních. Město smělo také prodávat víno, mělo vlastní městskou radu v čele s purkmistrem a pečetí.

Správu města pak obstarával již zmíněný purkmistr a dvanáctičlenná městská rada. Město Rumburk mělo také vlastního písaře, rychtáře a drába. Ti také figurovali v trestním právu panství. Rychtář byl v čele městského soudu a dohlížel na pořádek. Dráb žil přímo v šatlavě a staral se o výkon trestů, hladký průběh poprav a mučení. Pranýř, jenž byl umístěn na náměstí, byl velmi oblíbeným trestem za drobné trestné

činy a přestupky. Dráb mimo tyto klasické povinnosti vykonával také funkci městského úředního posla a pečoval o vrchnostenské psy.

V šatlavě se kromě cel nacházela výslechová místnost a mučírna. Díky hrdelnímu právu mělo město také popraviště, jež se nacházelo na Strážném vrchu až do roku 1766, kdy Marie Terezie vydala reformu veřejného soudnictví, kterou bylo řadě měst toto právo odejmuto.

1.1.4.3 Hospodářský rozkvět, manufaktury a podnikání

Nejvýznamnějším řemeslem s nejdější tradicí bylo v Rumburku a jeho okolí plátenictví a textilní výroba. V něm bylo také zastoupeno nejvíce měšťanů. Existovala tu však i další velmi důležitá řemesla jakými byli ševci, řezníci, pekaři, mlynář, zámečník, kováři, bečváři, hřebenář, sklenář a lazebník.

Slavné rumburské plátenické umění se šířilo i do Lužice. Rumburské plátno se prodávalo v Žitavě a díky obchodníkům se dostalo přes Hamburk až do Anglie. Angličtí obchodníci se v průběhu času usazovali v německých městech a obchodovali s obyvateli severních Čech a Horní Lužice.

Prvním anglickým obchodníkem na území panství Rumburk byl Robert Allason, jenž chtěl v Rumburku uskutečnit svůj podnikatelský sen, a sice prodej střeoevropského plátna do Ameriky. Císařským dekretem mu bylo roku 1713 uděleno povolení pobytu a podnikání v Rumburku. Založil zde plátenickou manufakturu.

Ve svých počátcích firma vyvážela plátno pouze do Anglie, ale v průběhu let se rozrůstala o další tkalcovny a bělidla. S růstem firmy se zvětšoval i počet zaměstnanců. Poměr plátenictví k ostatním řemeslům v Rumburku se stále zvětšoval. Firma za podpory místní vrchnosti velmi prosperovala. Hrabě Filip Josef Kinský, majitel českokamenického panství, daroval Allasonovi bělidlo v Chřibské

a majitel panství Rumburk, Josef Václav Liechtenstein, učinil podobně s několika dalšími drobnými bělidly. Šmilovského ulice, která vždy byla domovem tkalců, se rozšiřovala o další výrobní. Kromě pláteníků, běličů a dalších řemeslníků, kteří pracovali na výrobě plátna, zaměstnávala Allasonova firma také úředníky, účetní a kuchařku.

Robert Allason ovládl po dobu jedenácti let veškerou plátenickou výrobu ve Šluknovském výběžku. Roku 1723 zemřel a jeho rozsáhlou prosperující firmu zdědil jeho synovec Henry Wingfield. V následujících letech se objevilo mnoho dalších anglických podnikatelů, kteří úspěšně prodávali rumburské plátno do zahraničí. Jedním z nich byl i George Francklin a John Nurce, či John Coulston, který rozšířil výrobu i do nedalekého Jiříkova, kde ve vedení pobočky působil John Buchan.

Obchod s plátnem zažil poměrně problematické období během válek o dědictví rakouské, ale po jejich ukončení se znovu v plné síle obnovil. Kromě stávajících anglických firem se navíc začaly objevovat i první domácí podnikatelé. První takovou osobou byl Anton Solomon. Jeho firma s názvem C. k. privilegovaný obchod přízí a pláten se těšila podpoře místní vrchnosti a své zboží vyvážel do Itálie, Španělska, Portugalska a Holandska. Vzácně se pak dostalo Solomonovo plátno i do Turecka a Anglie. Anglický trh zásobovaly plátnem totiž převážně anglické firmy, které zde Solomonovi konkurovaly. Majitelé další firmy Erasmus Klostermeyer a Johann Samuel Preuss se dočkali i vývozu do Spojených států.

Růst podnikání měl velmi příznivý vliv na rozvoj celého města, kultury, vzdělání i náboženství. Šluknovský výběžek bohatl a města si tak mohla dovolit výstavbu nových budov či rekonstrukci stávajících.

1.1.4.4 Světské stavby

Barokní období přineslo Rumburku a jeho okolí řadu krásných staveb, či přestaveb. Centrum města se tehdy, stejně jako dnes, rozprostíralo kolem Jiříkovské

ulice. Dříve ovšem tato ulice nesla název Budyšínská a byla důležitou obchodní cestou mezi Rumburkem a Budyšínem. Jednou z nejdůležitějších staveb byl rumburský zámek, který se nachází v bezprostřední blízkosti této komunikace.

Tato původně renesanční stavba byla postavena v polovině 16. století a sloužila především jako sídlo místní vrchnosti. Během třicetileté války vypálila zámek švédská vojska. Stalo se tak roku 1642. Vrchnostenské sídlo utrpělo značné škody. Muselo tedy dojít k opravám, které ale vzhledem k následnému velkému požáru celého města nevydržely příliš dlouho. Rekonstrukce zámku byla nutná, a proto byl v letech 1724 až 1726 přestavěn v barokním stylu. Nadále však převládal spíše renesanční ráz stavby, která si zachovala původní kompozici tří samostatných budov stojících okolo nádvoří. Zámek však nesl i nové barokní prvky jakými jsou zvýšená patra, barokní malba, dvojitá okna, štukování, a barokní portály³. Součástí areálu byl pivovar a sladovna, kde se vařilo vrchnostenské pivo. Zámku nechyběly ani stáje, stodoly a obydlí pro vrchnostenské úředníky.

Další osudy zámku nejsou příliš dobré. Budova si udržela svou úlohu sídla vrchnosti jen po krátkou dobu. Později sloužila jako úřední stavba, budova soudu a dnes zde sídlí jedna z rumburských středních škol.

Pravděpodobně nejvýznamnějším místem v Rumburku bylo samotné náměstí, kde v městských domech, stojících kolem obdélníkového prostoru, bydleli a pracovali měšťané. Původně zde stály domy dřevěné, ty ale byly během 17. a 18. století nahrazeny zděnými barokními budovami. Na náměstí stála také radnice, jež ve svém suterénu měla šenk a vinný sklep. Sladovna a pivovar se nacházely v sousedním domě. Uprostřed náměstí našel své umístění pranýř a později morový sloup.

³ Portály – architektonický prvek, zdobné ohraničení dveří, nebo brány.

Nedaleko náměstí žili různí řemeslníci, obchodníci a hospodáři. Existovalo zde seskupení několika dřevěných stavení, které se jmenovalo Nová starost. Dále tu byl lesní mlýn a několik domků pod kopcem Dymník. Známa je také tzv. Šmilovského ulička, kde v malých dřevěných domcích žili a pracovali tkalci. Město Rumburk, především zásluhou podnikatelů, rostlo a bohatlo. Přibývalo i obyvatelstvo, a tak bylo potřeba postavit nová obytná sídliště, kterými se stalo například Antonínovo údolí, Poustka, Dolní Křečany a Aloisov.

V této době se ve městě také vyskytoval vodovod, jenž vedl Budyšínskou ulicí. Původně měl sloužit především k hašení požárů, ale později začal být běžně používán nejen mydláři⁴, kteří zde bydleli, ale například i podnikatelem Johnem Coulstonem. Ten si jej nechal zavést pomocí dřevěných korýtek a trubek až do domu.

Rostoucí město dalo také podnět ke vzniku škol v okolí Rumburku. Původně byla jen jedna dřevěná škola na Dobrovském náměstí a výuku zde měl na starosti pouze jeden učitel. Časem však počet žáků rostl a tak přibyl i podučitel. Velké městské požáry se však dotkly i školy, a tak byla dřevěná budova na náklady místního podnikatele Solomona znovu postavena v polovině 18. století. Ve Stejně době začínají vznikat také další školy v Křečanech, Podluží a Horním Jindřichově.

Rumburk bylo město, které pečovalo také o zdraví místních obyvatel. Nacházely se tu menší lázně, špitál, lékárna a sirotčinec. Zatímco lázně neboli Dům lazebníka, si mohl dovolit jen zámožnější člověk, špitál fungoval na principu charity.

1.1.5 Náboženské poměry v době barokní

1.1.5.1 Rekatolizace

Po bitvě na Bílé hoře byli, mezi léty 1621 a 1622, z celé země vypovězeni nekatoličtí kazatelé a kněží. Od roku 1624 bylo pro obyvatele všech českých měst

⁴ Mydlář – výrobce mýdla.

a vesnic nemožné hlásit se k jinému než katolickému vyznání. Oficiálně byl tento zákaz všech ostatních církví vydán roku 1927 prostřednictvím dokumentu Obnovené zřízení zemské, a to přímo císařem Ferdinandem II. Tato nařízení se týkala všech měst v zemi, Rumburk nevyjímaje.

Rekatolizace byla vzhledem k poloze měst ve Šluknovském výběžku velmi problematická. Ze sousedního nekatolického Saska sem totiž postupně pronikaly luteránské myšlenky. Rumburští obyvatelé sice byli z velké části katolíci, ale v poměrně početné skupině se drželo luteránské učení velmi pevně.

O rekatolizaci se ve Šluknovském výběžku starala jak moc církevní, tak i světská. Zástupcem církevní rekatolizační snahy byl například budyšínský děkan Gregor Katzmann, který se společně s ostatními duchovními snažil převést na katolickou víru zdejší obyvatele. Roku 1630 přesvědčil sto osmdesát mužů, aby konvertovali ke katolictví i se svou rodinou. Nebyl to ale nijak velký úspěch. Jednalo se pouze o zlomek počtu všech luteránů. Ti, co nepřestoupili na katolickou víru, se ukrývali v lesích. Kromě toho, se většina konvertovaných mužů hlásila k této víře jen oficiálně a tajně se scházela na luteránských bohoslužbách, které vedl například kazatel Förster, jenž utekl z Rumburku před rekatolizací do sousedního saského města Seifhennersdorf. Ze světských představitelů rekatolizačního úsilí můžeme jmenovat například císařského komisaře Ruprechta svobodného pána Černína, který byl nápomocen již zmíněnému Gregoru Katzmannovi.

Rekatolizační snahy místních katolických kněží a císařských komisařů nedosáhly uspokojivých výsledků a tak bylo nutné povolat do Šluknovského výběžku dva jezuitské kazatele. Roku 1636 tak dorazili Pavel Stephanides a Pavel Koweidl. Oba popsali své snahy ve svých dílech a jejich výpovědi se shodují. Obrátili na katolictví celý Rumburk, ale venkov a město Jiřetín byl pro ně problémem. Popisují také svou snahu obrátit víru zdejších žen, které na ně na oplátku útočily s noži a usilovaly jim o život.

Při rekatolizaci Šluknovského výběžku se střídaly úspěchy s prohry. Během třicetileté války tudy procházela tažení, která šířila kolem sebe protestantismus. Muselo proto dojít k přísnějším trestům za šíření nekatolických vyznání. Obyvatelé, kteří odmítali konvertovat, byli například vězněni po dobu čtyř až osmi týdnů. Jezuitský misionář Lorenz Beck vymyslel zvláštní trest, který za podpory hejtmána uskutečnil v mnoha domácnostech. Obyvatelé těchto domácností museli na vlastní náklady živit císařské jezdce.

Díky těmto opatřením se ke konci roku 1652 podařilo donutit ke konverzi 970 obyvatel Rumburku a pouhých dvacet tři osob uteklo. Z celého panství však odešlo 590 lidí. Rumburk bylo tedy, oproti ostatním městům a vsím Šluknovského výběžku, možné považovat za úspěšně rekatolizovanou oblast.

Vyvstal ale problém týkající se možnosti odchodu luteránských poddaných do zahraničí, který nebyl legální stejně jako odchod osobně svobodných lidí, a docházelo k němu většinou tajně. Majitel panství Rumburk, Frantz Eusebius hrabě Pötting, využil toho, že panství zasahovalo i do sousedních saských oblastí a právě do těchto míst nastěhoval celkem sto šedesát čtyři luteránských rodin, pro které nechal zřídit dřevěné domky. Ty bylo možné si za malou sumu pronajmout. Tímto chytrým krokem neztratil potřebné poddané a vyhnul se problémům s nelegálními luteránskými obyvateli. Město, které z osady později vzniklo, dodnes nese název Neugersdorf.

Roku 1655, po vzniku litoměřického biskupství, se stal Rumburk součástí nově vzniklé diecéze. V okolí Rumburka a Varnsdorfu však přebývalo několik osob luteránského vyznání až do roku 1677.

Pro posílení rekatolizační činnosti vznikl koncem 17. století kapucínský klášter, jehož postavení zařídil, již zmíněný, Frantz Eusebius hrabě Pötting. Klášterní

kostel sv. Vavřince byl vysvěcen roku 1690 litoměřickým biskupem Jaroslavem Ignácem ze Šternberka.

1.1.5.2 Řád menších bratří kapucínů

Tento řád patří mezi tzv. žebravé řády, které se soustředí na kazatelskou a misijní činnost, přičemž žijí z darů štědrých věřících. Řád menších bratří kapucínů je jednou ze tří větví Františkánů. Na území dnešní České republiky se dostal z Vídně na počátku 17. století.

Mniši kapucínského řádu byli oděni skromně do hnědých řeholních hábitů s výraznou kapucí, podle níž je také řádu přezdíváno. Stejně jako tento mnišský oděv, byla skromná i stavba kapucínských klášterů. Veškerý život se totiž řídil základním motivem kapucínů, a sice minimální řádový majetek a téměř žádný osobní.

V Rumburku svou činnost zahájil společně s dostavením klášterního kostela sv. Vavřince, ke kterému dnes také patří Loreta. Původní stavební plány počítaly s dvanácti řeholníky.

Jak rumburští kapucíni, tak Rumburk sám je znám svou betlemářskou tradicí. Nejvýznamnější je poslední kapucínský betlém z roku 1922, ten zůstal zachován dodnes a v adventním období bývá vystaven přímo v kapli Antonína Peduánského v kostele sv. Vavřince. Tento betlém tvoří sto figurek, na jejichž výrobě se podíleli umělci z Rumburku a okolí. Velikost betlému činí dvacet metrů čtverečních. Náklady na výrobu byly hrazeny štědrými věřícími.

Působení kapucínů velmi ovlivnilo život v Rumburku. V klášterním kostele se pořádalo mnoho svatých mší, Svatovavřinecké poutě, slavnosti Porciunkula⁵ apod.

⁵ Portiuncula – křesťanská slavnost, jejíž součástí byla pouť, a která je typická pro kapucíny.

Řád menších bratří kapucínů pobýval ve svém klášterním komplexu až do 50. let 20. století, kdy byl v rámci akce K zrušen.

1.1.5.3 Velikonoční jezdci

Průvody velikonočních jezdců jsou typické pro Lužické Srby, kteří nejen o Velikonocích, ale především v létě před slavností Portiuncula pořádali velkolepé barevné průvody a přinášeli tak do Čech nádech cizí kultury. Pozornost diváka poutal jednak krásný cizokrajný kroj, ale také samotní koně, slavnostně ozdobení. Původně se velikonoční průvod týkal spíše oslav příchodu jara a až v letech pozdějších získal křesťanský motiv.

Tato pouť zpravidla končila na Annbergu u Lobendavy nebo v rumburské Loretě. První známý průvod, který se dotkl Šluknovského výběžku, se konal v roce 1742 a mířil z Budyšína do Rumburku. Na oslavu těchto příležitostí se vyráběly odznaky s motivy velikonočních jezdců, protože se jednalo o velkolepou událost, která do okolí Rumburku přinesla zábavu, kulturu a především také peníze. Důkazem toho, že se jednalo o významnou společenskou akci, je také hojný počet účastníků, který se mohl pohybovat i kolem deseti tisíc.

Mezi účastníky průvodu směli být pouze muži. Ti se scházeli na začátku průvodu před kostelem a pak společně putovali od stavení ke stavení, kde se mohli dočkat občerstvení, či finančního daru, který posloužil později na opravu kostela a podobné církevní výdaje a dobročinné účely. Celá pouť se neobešla bez zpěvu náboženských písní o ukřižování Ježíše Krista a zmrtvýchvstání.

Od roku 1938 již žádné průvody velikonočních jezdců vzhledem k existenci Protektorátu Čechy a Morava nemohly být. Město Mikulášovice se však v posledních letech snaží o obnovu této tradice.

1.1.6 Rumburk, konec 18. století a 19. století

Město Rumburk se v této době nese ve znamení velkých změn stejně jako zbytek střední a západní Evropy. Císař Josef II. vydává v duchu osvícenství mnoho patentů a dalších nařízení, které výrazně mění dosavadní způsob života. Jeho patenty zasahují nejen do ekonomiky Rumburka a okolí, ale především způsobí náboženské změny.

1.1.6.1 Rozvoj průmyslu

Toleranční patent vydaný roku 1781 umožňoval obyvatelům hlásit se k jiné než katolické víře. Další tři vyznání, augšpurské, helvetské a protestantské, byla pouze tolerována, nikoliv zrovnoprávněna s katolickým. Přesto tato změna znamenala rozvoj obchodu a plátenické výroby v Rumburku. Do Šluknovského výběžku se totiž mohli dostat saští obchodníci a řemeslníci, kterým doposud bránila evangelická víra v podnikání v Čechách.

Další císařův výnos Josefínský celní tarif, který omezuje dovoz zboží a surovin ze zahraničí, způsobil ve Šluknovském výběžku nejen prudký rozvoj plátenictví, ale přinesl sem nově výrobu bavlny. Ta se postupně šířila po výběžku a na přelomu 18. A 19. století nahradila v prvenství výrobu plátna. Ve městě Rumburk, jako v jednom z mála ve Šluknovském výběžku, i nadále převládalo plátenictví a stále více se rozvíjelo i přes nepříjemné Napoleonské války, jež se Rumburku začaly dotýkat od roku 1809.

V tomto období muselo město čelit nepříjemným a nákladným průjezdům francouzských i rakousko-pruských vojsk, přičemž především francouzská armáda kladla městu nepřiměřené požadavky na finanční a surovinové dary. Město, by i při největší snaze, nebylo schopno tyto vysoké dávky odvádět, a proto byl vyslán rumburský úřední posel k samotnému Napoleonu Bonaparte, který tábořil u Zhořelce. Reakce francouzského vojevůdce byla překvapivá. Nenechal se, že snížil své

nároky na odvod surovin francouzské armádě, ale také vydal rozkaz, jenž vojsku přikazoval, že město Rumburk musí být ušetřeno plnění a nepřiměřených požadavků.

Rumburk tak mohl i nadále prosperovat a rozvíjet se. Došlo také k velkému nárůstu počtu obyvatel. Kromě přirozeného přírůstku se město rozrostlo o imigranty z Horní Lužice a Saska, kde zuřila válka. Poměr českých a německých obyvatel se měnil a s ním i podoba města. Přicházelo sem stále více německých obchodníků, kteří přinášeli nová řemesla. Kromě plátenictví se ve velké míře objevuje soustružnictví a kovovýroba.

Industrializace celého Šluknovského výběžku také přináší první strojovou výrobu a první továrny. Je zřejmé, že je zde opět nejvíce továren zajišťujících výrobu plátěného, bavlněného, vlněného a také polovlněného zboží. Založena byla například roku 1847 továrna Rumburská véba Johanna Förstera juniora, jejíž německý název zněl Die Webwaaren-Fabrik. Pfeiferova továrna na koberce, která se objevuje roku 1857, se věnovala výrobě koberců, potahů, matrací, gobelínů, ručníků apod. Z netextilních oborů mohu jmenovat například místní slévárnu železa, nebo Rakouskou továrnu na tkalcovské stroje. Poměrně hojně se zde vyskytují i cihelny, které jsou potřeba k výstavbě města.

Rumburk se v této době rozšiřuje a dochází ke stavbám mnoha nových úředních budov. Roku 1863 začíná například fungovat nově zbudovaná spořitelna, či Záložní banka, kde si bylo možné zařídit hypotéku na provozování činnosti. Vznikají také nové budovy škol, či zdravotnických zařízení. Roku

Obrázek 3: Česká pošta, bývalý Poštovní a telegrafní úřad.

1854 byla dostavěna Všeobecná veřejná nemocnice Františka Josefa I., kde působily Milosrdné sestry z řádu svatého Karla Boromejského. Mezi další významné budovy v Rumburku od 19. století patří také plynárna, elektronický podnik, Lidový dům, Hasičská zbrojnice, Poštovní a telegrafní úřad a Střelnice, kde se scházel spolek střelců a ostrostřelců. Velmi významnou událostí se stala stavba železnice, zahájená roku 1867. Již o rok později byl z Rumburku vypraven první vlak do Bakova. Celá železnice byla v provozu až do roku 1869, kdy odjel vlak ve směru Jiříkov.

1.1.6.2 Kultura a vzdělání

Obyvatelé města Rumburk také v této době stále více pečují o kulturu, vzdělání a sport. Objevuje se zájem o turistiku a je postavena nová budova tělocvičny. Na konci 19. století začíná v Rumburku fungovat tzv. Okrášlovací spolek, kterému město vděčí za nový park, turistické cesty a za stavbu rozhledny Dymník, dokončenou v roce 1896. Jejím projektantem byl známý rumburský stavitel Josef Hampl. Původně nesla stavba název Augustova věž, čímž chtěli rumburští obyvatelé vyjádřit dík jejímu mecenáši, jímž byl podnikatel August Wenschuh.

V důsledku zavedení povinné školní docházky se klade důraz na vzdělávací systém. Definitivně se oddělilo vzdělávání od náboženství a učitelem se již nemohl stát kdokoliv, ale pouze kvalifikovaný odborník. V Rumburku a jeho okolí začalo vznikat poměrně velké množství škol, a to jak soukromých, tak veřejných. Od roku 1854 zde fungovala Triviální škola a později i Hlavní škola. Bylo zde i několik Obecných škol chlapeckých i dívčích, Měšťanská škola, Hudební škola, soukromá Mateřská škola a od roku 1906 také Gymnázium. Několikrát se objevily i prázdninové vysokoškolské kurzy.

V souvislosti se vzděláváním se objevují první školní spolky. Jmenovat mohou například Školský krejcarový spolek, který zajišťoval chudým studentům nezbytné pomůcky, nebo Německý školský spolek. Zakládání spolků a sdružení bylo v této

době velmi oblíbené. V Rumburku se tak kromě školských spolků můžeme setkat i s politickými a kulturními.

Mezi politickými se objevují především německé vlastenecké spolky s různým podílem nacionalistického programu, k nimž patří i Německý ústavní spolek, který měl za úkol posilovat německý národ, žijící v Čechách, vlastenectví a hájit zájmy tzv. českých Němců. České spolky se většinou zabývaly podporou dělníků, pracujících pro velké rumburské firmy. Sem bychom mohli zařadit například Rumburské hnutí za sociální povznesení dělnictva, z něhož vychází tzv. Konzumní spolek. Snahou spolku bylo zkvalitnit sociální péči o zaměstnance a za tímto účelem vydávalo hnutí i Severočeské dělnické noviny. Dalšími politickými spolky byly například Společnost tkalců a Tkalcovský spolek pro podporu v nemoci.

Objevují se také politicko-náboženské spolky. Nejznámější a nejvýznamnější je Křesťansko-sociální spolek pro Deutschböhmen, který založil kaplan Ambros Opitz ve Varnsdorfu. Idea tohoto významného spolku se šířila nejen po celých Čechách, ale i v zahraničí. V Rumburku vznikl obdobný Katolický politický spolek Rumburk.

Kulturní spolky se objevují nejčastěji. Jejich smyslem je čest a sláva, proto jejich účastníci figurují na důležitých městských i náboženských slavnostech a jsou součástí veškerého důležitého dění v Rumburku. Nejvýraznějším spolkem je Střelecký, neboli Ostrostřelci, kteří navazovali na dlouholetou rumburskou tradici Střelců. Dále tu byl Spolek dobrovolných hasičů a Spolek veteránů.

Poměrně populární byly od roku 1864 rumburské noviny Rumburger Wochenblatt, jež tiskl Heinrich Pfeifer na malé tiskárně ve svém knihkupectví. Vytisknuto zde bylo také několik knih místních autorů.

1.1.6.3 Náboženství a sekularizace

Náboženství se dotkla řada reforem císaře Josefa II. Některé z těchto nařízení však pozbyla platnosti ještě za života Josefa II. Další však měly zásadní vliv na náboženský i kulturní život obyvatel. Toleranční patent a způsob jakým ovlivnil ekonomiku Šluknovského výběžku, je již popsán výše. Mnohem důležitější je však jeho vliv na náboženský život Rumburku a okolí. Došlo k velkému nárůstu počtu evangelických obyvatel. Někteří sem přicházejí ze sousedního Saska a Horní Lužice, jiní tu žili i před tím, ale nemohli se ke svému vyznání přihlásit. Při sčítání lidu z roku 1880 bylo zjištěno, že největší podíl obyvatel tvoří stále katolíci. Objevuje se zde ale vyznání augsburské a starokatolické. Mezi obyvateli města byli i židé a bezvěrci.

Další reforma Josefa II. nařizovala zrušení všech klášterů a kostelů, které neplní vzdělávací, vědeckou, nebo zdravotnickou funkci. Řadu rumburských kostelů tak postihla sekularizace a následně smutné zacházení s jejich prostory. Odsvěcen a prodán v dražbě do soukromého vlastnictví byl například kostel sv. Jana Nepomuckého. S kostelem bylo nakládáno bez jakékoliv úcty. Jeho nejlepším majitelem byl zdejší podnikatel Anton Solomon, jenž našel pro kostel sice nedůstojné využití, alespoň však neničilo samotnou stavbu. Stal se totiž sýpkou na obilí a z okolních polností vytvořila jeho dcera rozsáhlé zahradnictví.

Pozdější funkce kostela byly však mnohem smutnější. Největší škody byly napáchány v době, kdy byl kostel sv. Jana Nepomuckého chlévem. Na čas se stal také jedním velkým tanečním parketem, kde se pořádaly zábavy, a to až do doby, kdy se údajně na stropě zjevil Jan Nepomucký. Od té doby kostel chátral bez využití a nakonec se stal výletním hostincem.

Až roku 1860 se dočkaly prostory této sakrální stavby úctyhodné role. V tomto roce totiž koupil továrník Dittrich kostel sv. Jana Nepomuckého, dal jej opravit

a svěřil jej do péče místních evangelíků, kteří zde od vydání tolerančního patentu doposud marně hledali důstojné prostory pro svá kázání a uchýlovali se do sousedních saských kostelů.

Podobně smutný a nedůstojný osud potkal i kapli sv. Jana Křtitele, která se nachází dodnes na Strážném vrchu. Ten byl ale znovu vysvěcen i s křížovou cestou až roku 1900. Do té doby sloužil městu jako větrný mlýn. Jeho majitel zde nechal vybudovat i malý domek a altán.

Vliv josefínských reforem se tedy dotkl Rumburka a okolí dvojím způsobem. Na jednu stranu byly ničeny vzácné historické památky v podobě náboženských staveb. Druhá stránka reforem však umožnila vznik Evangelické náboženské obce v Rumburku, která byla založena roku 1860. Do té doby se zde samozřejmě evangelické obyvatelstvo nacházelo, ale bylo správně součástí severočeské evangelické církve, která vznikla ihned po vydání Tolerančního patentu. Roku 1862 zde byl také založen a vysvěcen evangelický hřbitov a později v letech 1875 až 1876 založena protestantská škola a fara.

Paradoxem doby zůstává fakt, že ačkoliv některé kostely podléhaly odsvětštění a devastaci, jiné byly naopak rekonstruovány s největší péčí. Velmi nákladná byla například oprava kostela sv. Bartoloměje. Řada dalších nemalých úprav probíhala i v klášterním kostele sv. Vavřince a Loretě.

Nejvýznamnější událost v dějinách náboženství Šluknovského výběžku se stala třináctého ledna 1866. V malém městě Filipov došlo k údajnému zázračnému zjevení Panny Marie, která zde měla vyléčit smrtelně nemocnou Magdalenu Kade. Podrobněji se však tomuto významnému okamžiku, který dodnes přitahuje do Filipova věřící z Čech a především Německa, bude věnovat kapitola s názvem Filipovský zázrak a vznik poutního místa.

1.1.7 Rumburk a světové války

Náboženství hraje v životě obyvatel Rumburku před světovými válkami velmi významnou roli. V této době dochází k mnoha přestavbám chátrajících sakrálních památek a vzniku řady kaplí a křížků u cest v celém Šluknovském výběžku. V následujících letech však je stále více víra a péče o kulturní a náboženské památky opomíjena. Přicházejí totiž dvě světové války, během kterých je město devastováno, a obyvatelé jsou nuceni přizpůsobit se válečným okolnostem. Do dějin Rumburka vstupují události, během nichž je velmi problematické pečovat o rozvoj náboženství a kultury.

První světová válka se Šluknovského výběžku dotkla již v letech 1914 a 1915, kdy odchází většina mužského obyvatelstva na frontu. V Rumburku byla při této příležitosti na náměstí zorganizována polní mše. Domácí povolání muže však brzy nahradila nová Rumburská posádka, která se skládala z vojáků z Plzně, Rokycan, Domažlic a okolí. Již v roce 1917 se ukázala nespokojenost obyvatel při tzv. hladové demonstraci. Jednalo se o akci místních žen, které po odchodu mužů tvrdě pracovaly v místních továrnách a na oplátku jim byly uděleny naprosto nedostatečné přiděly potravin. Během této demonstrace se také postavily proti rekvírování kostelních zvonů. Došlo tak k mnoha stávkám v továrnách a k pochodům městem, které přerostly ve zlostné výtržnosti a rabování obchodů a domů.

Rumburská služba, která měla dohlížet na tyto nepokoje a usměrňovat rozzuřený dav žen a dětí, však měla sama své výhrady. Vojáci nedostávali několik měsíců žold a přiděly potravin byly pro dospělé muže naprosto směšné. V posádce také panoval strach z odchodu na frontu, který se ukázal jako opodstatněný. Odchod byl plánován na dvacátého prvního května 1918 a týkal se 171 mužů. Při ranním nástupu, který měl proběhnout beze zbraní, odmítl Josef Pauer a František Noha vydat svou zbraň a odejít na frontu dříve, než dostanou svůj žold.

Tento okamžik je považován za vznik slavné Rumburské vzpoury. První kroky vzbouřené ozbrojené posádky vedli na velitelství praporu na Střelnici, kde za pomoci Stanko Vodičky vyhnali zdejší důstojníky. Dále obsadila nádraží a postupně všechna strategická místa Šluknovského výběžku. Ve snaze přenést vzpouru na celé území Čech, se vydala posádka na pochod k Novému Boru, kde byli ale rozprášeni a řada hlavních představitelů namíste popravena. Následoval pak Stanný soud na náměstí v Rumburku, kde byli k popravě odsouzeni František Noha, Vojtěch Kovář a Stanko Vodička. Zbytek vzbouřenců byl až do konce války vězněn v Terezíně. Zatčení se nevyhnuly ani rumburské demonstrantky, které byly vinny svým podněcováním ke vzpouře.

První světová válka tedy přinesla obyvatelům města řadu nesnází. Období, které následovalo, bylo však neméně bouřlivé. Rozpoutal se totiž boj o to, zda se Rumburk stane součástí rakouské provincie Deutschböhmen. Vycházelo se z faktu, že sčítání obyvatel z roku 1910 ukázalo, že počet německy mluvících obyvatel byl nesrovnatelně vyšší, než počet česky mluvících. Mezi českými obyvateli tedy postupně vznikla protirakouská vzpoura, jejímž cílem bylo zabrat veškeré strategické a úřední pozice, aby nedošlo k německé správě města.

Tyto boje byly navíc provázeny složitou hospodářskou situací, nezaměstnaností a problémy se zásobováním, kvůli kterým osobně přijel do města roku 1920 T. G. Masaryk. Čeští obyvatelé se snažili vyjádřit svůj souhlas s Rumburskou vzpourou a neposlušnost vůči Rakousku tím, že například došlo k exhumaci těl popravených vzbouřenců a jejich následnému uctivému pohřbu. Vznikl také pomník na památku Rumburské vzpoury či pomník věnovaný všem rumburským obětem první světové války.

Hospodářská krize vyvolala potřebu přeorganizovat dosavadní průmyslovou výrobu a obchod. Během války zcela vymizelo plátenictví a v textilní výrobě bylo

nahrazeno výrobou koberců a nábytku. O velký rozkvět města se do jisté míry postarala také prodejna Baťa, která se zde objevila během první republiky.

Toto období je pro město Rumburk obzvláště radostné, protože se dočkalo velkých architektonických změn. Kromě rekonstrukce stávajících městských domů a výstavbě nových, došlo i k založení městského koupaliště pod rozhlednou Dymník, vzniklo hřiště, tělocvična, tenisové kurty, stomatologická ordinace, české a německé školy, učňovské školy a v neposlední řadě vznikla i nová velká nemocnice. Vzhledem k vysokému počtu německého obyvatelstva však město získalo poněkud německý ráz.

Podstatná byla také rekonstrukce mnoha sakrálních staveb včetně Lorety, ambitu a kláštera svatého Vavřince. Z této doby, přesněji z roku 1922, také pochází zatím poslední velký betlém. S rekonstrukcemi města se ruku v ruce nese také rekonstrukce kultury a náboženství. Z roku 1930 je znám soupis obyvatel podle víry, který ukazuje, že největší počet obyvatel tvoří stále katolíci. Přesto se zde ukazují v poměrně velkém počtu i další nekatolická vyznání.

Vyhrocení vztahů mezi českými a německými obyvateli se stupňuje s nástupem Adolfa Hitlera k moci v sousedním Německu. Sudetoněmečtí obyvatelé, kteří před protirakouskou vzpourou uprchli do Německa, sestavují jednotky pro vpád do Čech, a proto se začínají i obyvatelé českého pohraničí připravovat na ozbrojené konflikty. Podél hranic vzniká soustava železobetonových opevnění, Československá vláda vyhláší částečnou mobilizaci a do pevností umísťuje vojáky.

Vzhledem k tomu, že mezi německými obyvateli českého pohraničí převládalo nacionalistické cítění, zvítězila ve volbách v Rumburku a okolí dvanáctého června 1938 Henleinova strana SDP. Zdaleka ne všichni Němci však byli s výsledkem voleb spokojeni, natož potom česká menšina. Vytvořila se zde skupina antifašistů, která svou protifašistickou přednáškou na Střelnici vyprovokovala velmi krvavou potyčku

s Henlainovci. Situace v Rumburku se ještě více přiosťřila po každém Hitlerově projevu, ve kterém v Německu vybízeli k teroru židů.

Běžně tak docházelo k házení kamenů na židovské a české obchody a přepadávání lidí v Rumburku i okolí. Rumburští antifašisté byli unášeni do Německa, Rumburská posádka donucena opustit město, došlo k řadě požárů, které založili Henlainovci. Ti také obsazovali důležité posty ve správě města. Přijíždí sem také říšští Němci, kteří definitivně přebírají vedení města. Po Mnichovské dohodě vstoupí do města Wehrmacht a šestého října má Adolf Hitler na rumburském náměstí energický projev.

Rumburk se stal otrokem říše, a veškeré hospodářství a průmyslová výroba se podřizuje jejím potřebám. Část obyvatel uprchla, část situaci vítala a část byla poslána do koncentračních či pracovních táborů za své antifašistické a komunistické jednání. Rumburská nemocnice sloužila výhradně jako lazaret pro raněné německé vojáky. Situace se obrátila k lepšímu až v květnu 1945, kdy došlo z osmého na devátého k osvobození Rumburku sovětskou armádou.

Následovalo období odsunu a konfiskace majetků Němců, Maďarů a kolaborantů. Kontrola antifašistických legitimací, při které mohli občané reagovat na vystavená jména údajných antifašistů svými připomínkami, probíhala souběžně se snahou místního národního výboru zkvalitnit životní úroveň obyvatel Rumburka.

Došlo také k proměně složení obyvatel Šluknovského výběžku. Odsunem bezmála třinácti tisíc německých obyvatel přímo z města Rumburk, se vytvořila místa vhodná pro osídlení novými českými obyvateli. Němečtí obyvatelé, čekající na odsun nesměli chodit ani jezdit po cestách, navštěvovat veřejná místa, včetně kostelů, a museli, stejně jako ve zbytku republiky, nosit bílou pásku kolem paže.

Konfiskace byly ušetřeny pouze německé kostely a odsun německých farářů a kaplanů byl neustále odkládán na později z prostého důvodu. Bylo potřeba, aby se

někdo o kostely staral. S odchodem nacistů se ve Šluknovském výběžku uvolnila atmosféra a změnili náboženské poměry. Nejdůležitější bylo obnovení činnosti židovské obce, která byla během německé okupace pochopitelně zakázána. Rozšiřuje se také počet evangelíků a obnovují se české spolky, školy a další instituce. Roku 1956 je také opravena kaple sv. Jana Křtitele na Strážném vrchu a stává se centrem pravoslavné církve. Celkově se však návštěvnost kostelů a celá náboženská tradice v Rumburku zhoršuje. Tato nastalá situace je způsobena odchodem silně věřících německých katolických obyvatel a příchodem mnoha českých ateistů. Následující tabulka ukazuje pohyb počtu obyvatel s ohledem na národnost ve městě Rumburk, mezi měsíci březen a červen roku 1946.

Tabulka 1: Pohyb počtu obyvatel v roce 1946.

	ČS obyvatelstvo	Němci	Celkem
15.3.1946	3877	5909	9901
1.6.1946	4229	3918	8147

1.1.8 Rumburk mezi léty 1949 a 1989

Náboženský život je v tomto období negativně poznamenán. Češi se v rámci šíření socialistické myšlenky soustředí na spolupráci a budování státu. Útěchu nehledají ve víře a Bohu, ale v síle kolektivu. Situace v celé republice se ještě více vyhroť v 50. letech při akci K. Komunismus však nelze vinit z celkové náboženské situace.

Během tohoto období se odehrála řada kladných kroků, vedoucích k šíření náboženství, či záchraně některých vzácných sakrálních památek. Roku 1956 byla například kaple sv. Jana Křtitele na Strážném vrchu pronajata pravoslavné církvi. Celý objekt byl díky tomu opraven a znovu začal sloužit náboženským účelům. Na přelomu 70. a 80. let došlo ke generální opravě Baziliky minor Panny Marie Pomocnice křesťanů. Celkově však náboženský život postupně upadal. „O nízké

míře religiozity mj. svědčí, že v roce 1964 připadl celkem na 123 sňatků pouze jeden jediný církevní.“⁶

Období komunistického režimu přineslo Rumburku i několik kladných změn. Rozvíjí se například hospodářství, průmysl a výstavba nových obytných domů a továrenských objektů. Došlo k celkové přestavbě města, při které bohužel zanikla řada architektonicky cenných budov. O zkrášlení městského prostoru se postaral vznik několika parků, ve kterých jsou umístěny pomníky. Významné jsou pomníky na památku Rumburské vzpoury. Jeden z nich je v parku Rumburské vzpoury a pochází z roku 1958. Další byl postaven roku 1951 na místě popravy účastníků vzpoury.

V roce 1967 se v Rumburku natáčel slavný film Hvězda zvaná pelyněk. V květnu 1968 propukly velké a dlouho připravované oslavy 50. výročí Rumburské vzpoury, které se zúčastnil i tehdejší prezident Ludvík Svoboda a předseda poslanecké sněmovny Josef Smrkovský. V rámci Pražského jara a uvolnění atmosféry došlo v Rumburku k obnovení spolku Junák, Klubu angažovaných nestraníků a organizace K-231.

V srpnu však již Rumburkem projížděly vojska Varšavské smlouvy a následovalo období normalizace, které uškodilo i kultuře a náboženskému životu. Situace se však postupně zlepšovala a v 80. letech docházelo k pozvolnému návratu náboženského života do Rumburku a okolí. Roku 1985 byl do státního seznamu památek mimo jiné zapsán kostel sv. Bartoloměje. V revolučním roce 1989 se Rumburk protestů proti režimu účastnil jen v pasivní formě. Kolovaly různé protikomunistické letáky a na zdech byla napsána bojovná hesla. Rumburští obyvatelé se účastnili demonstrací ve větších městech, ale v Rumburku byl poměrně

⁶ SMETANA J., pozn. 1, s. 151

klid. Místní představitelé občanského fóra zorganizovali několik setkání, která byla většinou spíše informativního rázu.

Po sametové revoluci se opět změnil ráz města. Postupně začaly zanikat státní podniky, méně byl kladen důraz na průmysl a více na služby, kulturní a náboženský život.

2 Sakrální stavby

2.1 Sakrální stavby v Rumburku

2.1.1 Kostel sv. Vavřince

„Barokní kostel sv. Vavřince v Rumburku je spolu s bývalým klášterem a loretánskou kaplí Panny Marie nejvýznamnější architektonickou památkou na území města Rumburk.“⁷ Nachází se v centru města nedaleko bývalého zámku. Byl postaven při hlavní komunikaci a stal se sídlem kapucínů. Hrál tak velmi výraznou roli při rekatolizaci Rumburku. Kostel je přímo spojen s areálem Lorety a ambity. Vznikal v letech 1683 až 1685 a vysvěcen byl roku 1690 litoměřickým biskupem Jaroslavem Ignácem ze Šternberka. Celá stavba byla řízena řádem kapucínů, což dokládá i fakt, že plán kostela zhotovil kapucínský stavitel. Iniciátorem stavby byl tehdejší majitel panství Rumburk, hrabě František Eusebius Pötting. Celá budova je pojata prostě, v souladu s myšlenkami kapucínského řádu.

Vzhledem k tomu, že kostel nepodstoupil mnoho renovací a žádnou velkou přestavbu, dochovala se do dnešních dní celková výzdoba interiéru. Kostel zdobilo několik obrazů, z nichž některé zde přetrvaly dodnes. Na hlavním oltáři se například nachází obraz Umučení sv. Vavřince. Kromě tohoto ústředního tématu zde můžeme

⁷ MÁGROVÁ, K., 2012. Kostel sv. Vavřince v Rumburku se snad dočká rekonstrukce In: *rn.rumburk.cz* [online] 26. 1. 2012 [vid. 19. 4. 2012]. Dostupné z: <http://rn.rumburk.cz/2012/01/26/kostel-sv-vavrince-v-rumburku-se-snad-docka-rekonstrukce/>

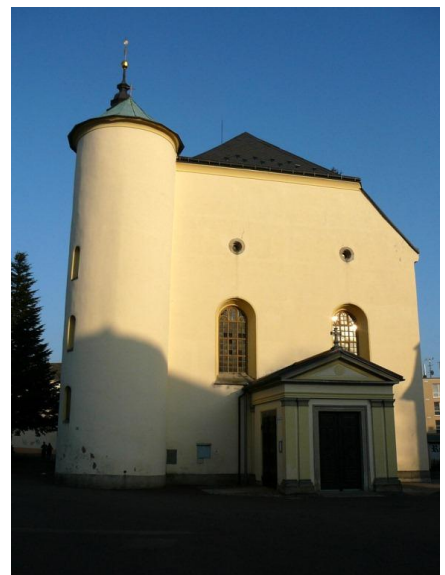
nad bočními oltáři najít obrazy Nanebevzetí Panny Marie a Svatý František přijímající stigmata, které pocházejí z 19. století. Roku 1683 byla pod hlavní lodí kostela zbudována krypta, která dodnes ukrývá ostatky dvaceti devíti řeholníků.

Kostel sloužil kapucínskému řádu až do roku 1950, kdy byl v rámci akce K čtvrtého května zabrán. V následujících letech jej využívala pro své potřeby československá církev, poté pravoslavná a od roku 1957 byl navrácen do rukou římskokatolické církve. V současné době propůjčuje klášter své krásné prostory Městské knihovně. Kostel je také znám svou betlemářskou tradicí, která se zde každé adventní období připomíná dodnes.

2.1.2 Kostel sv. Bartoloměje

Kostel sv. Bartoloměje je nejstarší známou sakrální památkou v Rumburku. Původně byl dřevěný a vznikl během první poloviny 13. století. Sv. Bartoloměj, jemuž je kostel zasvěcen, byl patronem města Rumburk i celého panství.

Vzhledem k tomu, že se jedná pravděpodobně o nejstarší náboženskou památku v Rumburku, je pochopitelné, že byl kostel několikrát přebudován. Podlehl mnoha městským požárům, protože se nachází přímo v centru města. Stojí na Dobrovského náměstí, které těsně sousedí s hlavním Lužickým náměstím. Kostela se dotkly díky těmto častým městským požárům, kromě renovací, i celkové přestavby. Během první byl z dřevěného přestavěn na zděný. V polovině 18. století pak došlo k baroknímu přebudování.

Obrázek 4: Městský kostel sv. Bartoloměje, Rumburk.

Kostel sv. Bartoloměje je díky těmto včasným zásahům jednou z nejvýznamnějších sakrálních památek města Rumburk. Tento jednolodní kostel je obdélníkového půdorysu

a má pětiboký presbytář a trojboce ukončenou kapli. Dominantou kostela je hranolovitá věž. Veškeré zařízení kostela je většinou pseudorománské. Kostel byl také zdoben sochou sv. Bartoloměje, která původně stála ve výklenku severní stěny. V současné době je však součástí interiéru, jenž je zdoben velkým množstvím oltářních maleb a fresek. Okolí kostela tvořil rozsáhlý městský hřbitov. V dnešní době se zde ale nachází park.

Stejně jako v kostele sv. Vavřince, tak i zde je každoročně vystavován betlém. Jedná se o dílo tyrolského umělce pocházející z roku 1911. Kostel byl dlouhou dobu v havarijním stavu, ale v současné době na něm probíhají restaurátorské práce, které započaly v roce 1998 výměnou krytiny na střeše stavby. Zachráněny tak byly takřka na poslední chvíli varhany z 19. století.

V kostele sv. Bartoloměje se pravidelně koná řada náboženských i kulturních akcí. Mimo bohoslužby se tak návštěvníci mohou setkat v kostele při koncertech vážné hudby, prohlédnout si Živý betlém, nebo se zúčastnit Svatomartinského lampionového průvodu.

2.1.3 Kaple sv. Jana Křtitele a křížová cesta

Kaple sv. Jana Křtitele se dodnes nachází na Strážném vrchu. Postavena a vysvěcena byla roku 1725. Základní stavební kámen byl na své místo posazen roku 1722. Již roku 1787 však byla kaple, na základě výnosu o rušení všech takových klášterů, které neslouží žádnému školskému, vědeckému či zdravotnickému účelu, odsvěcena a prodána do soukromého vlastnictví.

Obrázek 5: Kaple sv. Jana Křtitele na Strážném vrchu

Jak jsem již uvedla, stal se kostel na několik následujících let světskou stavbou. Nejprve byl větrným mlýnem později hostincem.

Na přelomu 18. a 19. Století byla v blízkosti kaple postavena Křížová cesta v klasicistním stylu. Jednotlivé výklenky s náměty ukřižování Krista byly uspořádány do tvaru podkovy. Později se na stěně kaple objevil reliéf Ježíše Krista v zahradě Getsemanské a bylo sem z místního chudobince přeneseno sousoší Ukřižování. Strážný vrch s Kaplí sv. Jana Křtitele a s křížovou cestou se stal velmi navštěvovaným poutním místem. Po druhé světové válce však sloužil pohraniční strážci a až roku 1957 si jej od Římskokatolické farnosti Rumburk pronajala Pravoslavná církevní obec, která zde má sídlo dodnes.

Obrázek 6: Detail zastavení křížové cesty na Strážném vrchu.

V současné době je kaple i křížová cesta ve velmi špatném stavu, ale již od roku 1998 je opravována. Průběžně probíhají restaurace maleb i všech reliéfů. Jedním z nejvíce poničených reliéfů je na severozápadním průčelí kaple. Jedná se o Ježíše Krista v Getsemanské zahradě. Nástěnné malby od stavitele kaple Andreje Kolomackého utrpěly také velké škody, ale postupně dochází k jejich záchraně.

2.1.4 Kostel sv. Jana Nepomuckého

Tento kostel byl budován za účasti svého stavitele Josefa Hoffmanna v letech 1775 až 1778, jako poděkování sv. Janu Nepomuckému, za ochranu při válkách o rakouské dědictví. V roce 1787 byl odsvěcen a prodán v dražbě do soukromého vlastnictví. Následovala řada nelichotivých architektonických úprav, které měly kostel přetvořit pro potřeby majitelů. Byla například dostavěna obytná budova.

Prostor kostela byl mimo jiné rozdělen stropem, aby zde v jedné ze vzniklých místností mohl být taneční sál. Od roku 1860 znovu sloužil náboženským účelům, a sice evangelické obci, která prostory dostala darem od Karla Dittricha. Ten kostel koupil a opravil.

Současným správcem kostela je Českobratrská církev evangelická. V roce 2003 kostel zachvátil požár. Kompletní oprava proběhla roku 2005. Do dnešních dob se uskutečňují drobné restaurace. V roce 2009 tak byly například opraveny varhany. Obytný dům, jenž je ke kostelu přistavěn, nese dnes název Domeček Na Kopečku a je zde čajovna a kavárna. Pořádají se zde různé přednášky, besedy a další kulturní akce.

2.1.5 Loretánská kaple Panny Marie

Loretánská kaple Panny Marie je nejvýznamnější sakrální stavbou nejen v Rumburku, ale i v celém Šluknovském výběžku. Společně s Bazilikou Panny Marie Pomocnice křesťanů ve Filipově patří mezi nejznámější poutní místa v Severních Čechách. Sošce Černé madony, která se nachází v kapli, je připisováno mnoho zázračných uzdravení. Podrobné informace o architektuře kaple a ambitů, které ji obklopují, jsou uvedeny v kapitole Loreta, kde se mimo jiné věnují i popisu historie a působení kapucínů v tomto prostředí.

V současné době je Loreta významnou kulturní památkou, kterou je možné navštívit v určitých dnech, nebo si telefonicky domluvit soukromou prohlídku. Symbolické vstupné se používá na nutné opravy, bez nichž by se celý areál neobešel. Rekonstrukce Lorety jsou velmi pečlivé a trvají již několik let. Podrobně je o tom napsáno již ve zmíněné kapitole Loreta.

2.2 Sakrální stavby v blízkém okolí města Rumburk

2.2.1 Kostely a poutní místa

Kostelů je ve Šluknovském výběžku velmi mnoho. Do této kapitoly jsem však vybrala ty, které jsou nejvýznamnějšími poutními místy, nebo hrají důležitou úlohu v historii náboženství Šluknovského výběžku. Dále jsou sem zařazeny kostely, které jsou v bezprostřední blízkosti města Rumburk, jsou s městem jiným způsobem spjati, nebo jsou něčím výjimečné a zvláštní.

2.2.1.1 Bazilika Panny Marie Pomocnice křesťanů

Velmi významným poutním místem je Bazilika Panny Marie Pomocnice křesťanů ve Filipově. Ta je vystavěna na místě, kde došlo k zázračnému uzdravení Magdalény Káde. Místo, které k sobě díky zázraku začalo poutat pozornost, nejprve ozdobila milostná kaple. Poutníků však přibývalo a proto zde byl na konci 19. století vystavěn Kostel Panny Marie Pomocnice křesťanů. Roku 1926 byl potom kostel prohlášen papežem Piem XI. za baziliku minor. Ta se stala jedním z nejnavštěvovanějších poutních míst ve střední Evropě. Podrobně o zjevení Panny Marie a celé stavbě a historii kostela se věnuji v kapitole Filipovský zázrak a vznik poutního místa.

2.2.1.2 Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Dalším významným poutním místem je Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Vilémově. Kostel zde byl postaven v první polovině 18. století a nahradil tak malou kapli, která měla připomínat vděčnost za zázračnou moc zdejší studánky. Léčivá studánka údajně vyléčila nemocnou dceru místního sedláka již roku 1646. Přicházeli sem proto další nemocní v naději, že se jim dostane uzdravení. O okolí prostého jednolodního Kostela Nanebevzetí Panny Marie začali místní obyvatelé a především majitelé panství pečovat. Postaven byl například most přes Vilémovský potok, schodiště ke kostelu, či výklenková křížová cesta. Dnes se zde konají pravidelné mše.

2.2.1.3 Kostel Panny Marie Sněžné

Kostel Panny Marie Sněžné vděčí za svou existenci bohatému obchodníku s přízí a majiteli několika bělidel Johannu Christophu Leibsche a jeho manželce. Tomuto páru se údajně v noci zjevila Panna Marie a požádala je o zřízení kaple na Sněžné. Leibsche vyslechl prosby a nechal zde roku 1734 postavit jednolodní kapli. Kromě této kaple nechali manželé zřídit školu, chudobinec a štědře přispívali na rozvoj náboženského života. Díky těmto činům si vysloužili kamenný reliéfní portrét zvnějšku Kostela Panny Marie Sněžné.

Kostel se stal významným poutním místem a byl cílem mnoha poutí až do konce druhé světové války. V současné době je možná prohlídka prostor kostela pouze po telefonické domluvě nebo během hlavní pouti na svátek Panny Marie Sněžné.

2.2.1.4 Kaple sv. Anny a Annenberg

Velmi významným poutním místem, jehož vznik doprovází zázračné přenášení sošky sv. Anny, je Kaple sv. Anny na Annenbergu u Lobendavy. Pověst vypráví o obchodníkovi, který koupil od místních dětí gotickou sošku sv. Anny a daroval ji místnímu kostelu. Soška se ale záhadně několikrát za sebou přenesla na Annenský vrh, neboli Annenberg.

Tato přenášení vedla k tomu, že zde nakonec vyrostla kaple, která se stala oblíbeným poutním místem pro německé i české věřící. U kaple se také scházeli Lužičtí Srbové, aby odtud podnikli pouť do Loretánské kaple v Rumburku v rámci slavnosti Portiuncule, která je více popsána v kapitole Slavnost Portiuncula a náboženský život v Loretě.

Zájem křesťanů o toto místo způsobil, že zde postupně v 19. století vznikla také křížová cesta, sochy Ježíše Krista a apoštolů v Getsemanské zahradě a kaple Božího hrobu.

Dny slávy poutního místa sice minuly, ale i přes to je mezi katolíky stále poměrně oblíbeným objektem. Konají se zde pravidelné poutní mše.

2.2.1.5 Kaple sv. Kříže

Kaple sv. Kříže na Křížové hoře nad Jiřetínem pod Jedlovou vznikla v polovině 18. století a stejně jako předchozí poutní místa i zde najdeme propojení se zázraky. Kaple sv. Kříže je, jak již název vypovídá, postavena na místě, kde původně v 17. století stál kříž se zázračnými schopnostmi. Tento kříž údajně vyléčil z nemoci stavitele kříže. Původně dřevěná kaple byla zničena při vichřici a jediné, co zůstalo bez újmy, byl právě zázračný kříž. Na konci 18. století byla kaple znovu postavena v barokním stylu a přibyla také křížová cesta. Roku 1886 byla dostavěna i věž nad průčelím kaple.

2.2.1.6 Kostel sv. Jiří

V bezprostřední blízkosti města Rumburk se nachází Jiříkov. Toto město pravděpodobně vzniklo ve stejné době jako kostel sv. Jiří. Doba vzniku kostela není známá, ale nejstarší zmínka o městu i kostelu je z roku 1346. Není zcela jasné, kde se původně dřevěný kostel sv. Jiří nacházel. Dnes je přímo v srdci města na náměstí vedle fary. Kostel má současnou podobu již od roku 1728, kdy byl zasvěcen sv. Jiří. Tento jednolodní barokní kostel byl obklopen hřbitovem, na kterém se nacházela hřbitovní kaple.

Obrázek 7: Kostel sv. Jiří v Jiříkově

Původně cibulovitá věž kostela byla po zásahu bleskem nahrazena hrotitou. Hlavní oltářní obraz vymaloval umělec Dominik Kindermann ze Šluknova.

Kostel poměrně dlouho dobu trpěl a upadal, ale díky restauracím z let 1904 až 1906 je nyní na poměry Šluknovského výběžku ve velmi dobrém stavu a konají se zde bohoslužby či duchovní a jiné koncerty.

2.2.1.7 Kostel sv. Jana Nepomuckého

Dalším kostelem, který se nachází v těsné blízkosti města Rumburk, je kostel sv. Jana Nepomuckého ve Starých Křečanech. Provizorní dřevěný kostelík byl vystavěn roku 1732. Důvody jeho stavby byly prosté. Obyvatelé Starých Křečan museli do nejbližšího kostela v Rumburku docházet pěšky. Taková cesta trvala hodinu a půl a v nepříznivém severočeském počasí byla obzvláště nepříjemná. Společně s kostelem byl založen také hřbitov. Tento původní kostel byl zasvěcen sv. Barboře, ale již roku 1736 vznikl na jeho místě kostel sv. Jana Nepomuckého. Stavitelem barokního kostela se stal Johann Georg Aichabauer z Prahy. Místní malíř Dominik Kindermann vymaloval interiér kostela. V současné době se zde konají pravidelné nedělní bohoslužby.

2.2.1.8 Kostel sv. Václava

Kostel sv. Václava ve Šluknově stojí na místě, kde původně byl hřbitov s kaplí, která byla zasvěcena sv. Václavu. Kaple i kostel, který zde stál po ní, vyhořely během městských požárů.

Současná raně barokní podoba jednolodního kostela pochází z roku 1722 a zasloužil se o ni architekt Hildebrandt. Autorem klenby a výzdoby byl Ottavio Broggio. Kostel zdobí množství vrcholně barokních soch od místního umělce Franze Bienerta a jeho kolegy Josefa Kleina. Loď kostela je obohacena o šest bočních

výklenků, kde se nachází empory⁸. Stůl v hlavním oltáři pochází, stejně jako několik dalších prvků interiéru, z původního vyhořelého kostela. Hlavní oltář zdobí množství soch, například sv. Ludmila a socha sv. Víta. Ústředním motivem je však Zavraždění sv. Václava, jež je ztvárněno na obraze od Jiřího Schmidta. Dalším oltářem je oltář sv. Barbory, kde se každoročně v době vánoční postaví betlém. Kruchtu zdobí varhany ze 40. let 20. století.

Kostel sv. Václava je jedním z nejkrásnějších ve Šluknovském výběžku a především interiér je ve velmi dobrém stavu, i zde se konají pravidelné bohoslužby a další kulturní akce.

2.2.1.9 Kostel sv. Máří Magdaleny

Mezi zajímavé kulturně-náboženské památky Šluknovského výběžku patří také kostel sv. Máří Magdaleny v Krásné Lípě. Krásná Lípa je významným turistickým centrem Národního parku České Švýcarsko a také díky tomu, má město dostatečné finance na opravy všech významných kulturních i náboženských památek.

Kostel sv. Máří Magdaleny se nachází přímo nad Křinickým náměstím v centru města. Z Náměstí vede ke kostelu široké a poměrně dlouhé schodiště přímo ke kostelu. Schodiště pochází z počátku 19. století. Před kostelem stojí velký kříž, vytesaný z jednoho kusu kamene. Kolem kostela se rozprostírá hřbitov se dvěma nejstaršími hroby z let 1792 a 1794.

Původní menší kostel stál v těchto místech již v roce 1361 a byl jedním z prvních kostelů ve Šluknovském výběžku. Současný kostel sv. Máří Magdaleny pochází z poloviny 18. století. Architektem byl mistr Hoffmann z Lipové. Ten vtiskl kostelu současnou podobu, kde se mísí barokní a rokokové prvky s klasicistními.

⁸ Empora – oddělený vyvýšený prostor pro modlitbu.

Součástí kostela je dnes i fara a křížová cesta stojící opodál. Ta byla vystavěna až v polovině 19. století, a před nedávnou obnovou, byla ve velmi chátrajícím stavu.

2.2.1.10 Kostely města Varnsdorf

Varnsdorf je město ležící takřka na hranicích. Historie považuje Varnsdorf za hlavního hospodářského konkurenta města Rumburk a po stránce náboženské tomu bylo zřejmě podobně. Množství kostelů bývá úměrné počtu obyvatel města a svědčí o vyspělosti, velikosti a bohatství města. V dějinách Rumburka se tak setkáváme s okamžikem, kdy se stáří rumburského kostela sv. Bartoloměje odhaduje podle stáří Varnsdorfského kostela, a sice tak, že sv. Bartoloměj musel existovat již před prvním varnsdorfským. K tomuto tvrzení však neexistují žádné prokazatelné důkazy.

Počet sakrálních staveb ve Varnsdorfu je poměrně vysoký a všechny jsou velmi zajímavé. První kostel ve městě stál na místě dnešního chrámu sv. Petra a Pavla již ve 13. století a spolu s krásnolipským a rumburským tvořil nejstarší kostely ve Šluknovském výběžku. Současná barokní podoba chrámu pochází z roku 1776. Výzdoba je pozdně barokní a interiér nese rokokové a klasicistní prvky. Zajímavostí chrámu jsou varhany z roku 1904. Bohoslužby probíhají každou neděli a v období křesťanských svátků.

Zvláštní a jedinečnou stavbou je kostel sv. Karla Boromejského, kterému se říká kostel bez věže. Toto přízvisko, které místní obyvatelé hojně používají, napovídá v čem je kostel netradiční. Stavba byla započata roku 1902 a před dostavením věže přišla první světová válka. Ta nemilosrdně ukončila veškeré stavitelské práce na kostele, který tak zůstal bez věže. Přesto byl ale vysvěcen a dodnes se zde v podvečerních hodinách konají pravidelné nedělní bohoslužby.

Další netradiční sakrální stavbou je tzv. Červený kostel. Ten získal svůj název díky glazurovaným červeným cihlám, z nichž je postaven. Tento kostel byl postaven pro účely Německé evangelické církve v novogotickém stylu. Jeho drážďanským

architektem byl Waldemar Kandler. Základní kámen byl položen roku 1904. Od svého vysvěcení roku 1905 nese jméno Kostel míru a svou ušlechtilou funkci plnil až do roku 1945, kdy byl po druhé světové válce zabrán Církví československou.

Do dnešní zoufalé situace se postupně dostával od 60. let 20. stol. Během komunismu byl kostel takřka rozebrán. Lavice byly například použity na stavbu rekreačních chat. V současné době není funkční a stále více chátrá. Existuje ale poměrně nová organizace, nesoucí jméno Červený kostel Varnsdorf. Tato organizace vznikla v létě 2010 za účelem záchrany kostelních prostor. Mimo jiné se pro tuto krásnou stavbu pokouší najít vhodné a důstojné využití.

Starokatolický kostel byl, jak již název vypovídá, postaven Starokatolickou církví, která se ve Šluknovském výběžku začala v 19. století objevovat. Tato církev se oddělila od římskokatolické a vyslovila nesouhlas s papežskou neomylností⁹. Ve Varnsdorfu měla tato církev početnější zastání než v Rumburku, a tak zde vznikl kostel, pro její účely. Stavba započala roku 1873 a o více jak dvacet let později byla povýšena na katedrálu. Biskupské sídlo sem bylo přeloženo z Vídně. Po nástupu komunistické vlády byl kostel odsvěcen a sloužil jako světská stavba. Roku 1995 se přeneslo biskupství Starokatolické církve do Prahy a z Varnsdorfské katedrály se stal konkatedrální chrám nesoucí název Proměnění Páně. Tento významný kostel dodnes zdobí alabastrová socha Krista. Bohoslužby se konají každou neděli ráno.

Výčet těchto zajímavých varnsdorfských kostelů doplňuje kostel sv. Františka z Assisi na Studánce. Jedná se o pseudorománskou stavbu, dostavěnou a vysvěcenou roku 1872. I zde jsou slouženy pravidelné bohoslužby, a sice každou neděli odpoledne.

⁹ Papežská neomylnost – církevní dogma, které říká, že papež je neomylný při kázáních o víře.

2.2.2 Křížové cesty

Důkazem velké zbožnosti v historii Rumburka a okolí je také fakt, že Šluknovský výběžek je protkaný křížovými cestami. Celkový počet těchto cest je čtrnáct a nacházejí se i v těch nejmenších obcích. Tato zbožnost však trvala pouze do odsunu německé části obyvatel a přílivu českých novousedlíků z jiných částí republiky. Většina křížových cest díky tomu začala podléhat přírodním vlivům i devastacím místního obyvatelstva. Nejvíce trpěly veškeré sakrální památky od 50. let 20. století do roku 1989, tedy v období komunismu. V současné době je tak mnoho z těchto cenných památek v havarijním stavu. O několik z nich je ale dobře postaráno a absolvovaly série restaurací.

Ve Šluknovském výběžku se nacházejí různé druhy zpracování i umístění jednotlivých zastavení. Některé cesty jsou rozmístěny kolem kostela na rovném terénu, k jiným je třeba vystoupat prudkými kopci. Vždy jsou ale ve vzdálenosti maximálně jeden kilometr od kaple či kostela. Obrazy ve výklencích jsou ve většině případů barevné. Některé jsou na dřevě, na plechu, jiné jsou na kamenných či hliněných deskách. Všechny křížové cesty mají tradiční počet zastavení, a sice čtrnáct. Křížová cesta zachycuje odsouzení Ježíše Krista, nesení kříže a strasti této cesty až po ukřížování a uložení do hrobu. Výstavba křížových cest zde probíhala zejména v období 18., 19. a 20. století. Jsou tedy stavěny především v barokním, rokokovém a klasicistním slohu. Můžeme se také setkat se styly historizujícími.

Nejstarší křížové cesty se nacházejí ve Šluknově a Vilémově. Šluknovská klasicistní cesta stojí na Křížovém vrchu ve vzdálenosti pěti set metrů od kostela sv. Václava. Pochází z první poloviny 18. století. Vzhledem ke svému stáří a dalším vlivům byla ve velmi špatném stavu, ze kterého se dostala roku 2005. Kdy byla kompletně opravena a nyní je pod ochranou památkové péče. Kromě samotných zastavení se zde nachází Getsemanská zahrada, Boží hrob, který je čtrnáctým zastavením, kaple kalvárie, kaple Bičování Krista, Žaláře Krista a Poslední večeře

a Grota sv. Petra a sv. Máří Magdalény. Vilémovská křížová cesta je jen o pár let mladší než šluknovská. Je postavena v barokním stylu a nachází se poblíž kostela Nanebevzetí Panny Marie. Skládá se ze třinácti sloupků. Posledním zastavením je Boží hrob. V blízkosti cesty se nachází léčivý pramen. Stejně jako šluknovská cesta, je i vilémovská součástí památkově chráněného areálu.

V současné době je v nejlepším stavu pravděpodobně křížová cesta v Jiřetíně pod Jedlovou, která se nachází v blízkosti kostela Nejsvětější Trojice. Návštěvník cesty stoupá strmě do kopce od Getsemanské zahrady až ke kostelu, kapli Božího hrobu a Glorietu se sochou Immaculaty¹⁰. Tato cesta byla postavena v rokokovém stylu v letech 1759 až 1764 a patří ke starším křížovým cestám. Je zde celkem jedenáct zděných kapliček seřazených v jedné linii od úpatí Křížové hory k jejímu vrcholu. V letech 1991 až 2007 se zde odehrály nákladné opravy, financované obcí Jiřetín pod Jedlovou. V současné době je objektem památkové péče a je nejnavštěvovanější křížovou cestou Šluknovského výběžku. Pravděpodobně z části proto, že tudy vede turistická cesta k rozhledně Jedlová a hradu Tolštejn.

V oblasti Fukova, Starých Křečan, Jiříkova a Varnsdorfu se křížové cesty nacházejí přímo v areálu místního kostela. V Jiříkově je cesta umístěna podél obvodu hřbitovní zdi při kostele sv. Jiří a pochází z počátku 19. století. Tuto barokní cestu tvoří čtrnáct sloupků zastavení. Poslední restaurátorské práce byly provedeny roku 2005. Byly opraveny pouze obrazy ve výklencích, nikoliv sloupky.

Podobné umístění podél bývalé hřbitovní zdi má i křížová cesta v Křečanech při kostele sv. Jana Nepomuckého. Tato cesta je jen o pár let mladší než jiříkovská. Je vystavena v klasicistním stylu a tvoří ji čtrnáct sloupků. Původně byly obrazy ve výklencích na kamenných a později na plechových deskách. Od roku 1922 jsou zde dřevěné reliéfy.

¹⁰ Immaculata – ikonografické zobrazení Panny Marie.

Zcela nedochovaná je křížová cesta ve Fukově. Obyvatelé bývalé obce Fukov, byli vzhledem ke své německé národnosti po druhé světové válce násilně odsunuti. Obec byla v 60. letech zdevastována a kostel sv. Václava, při kterém křížová cesta stála, byl odstřelen. Křížová cesta byla zničena společně se hřbitovem a kostelem. Dnes na památku této vesnice stojí ve Fukově, v místech, kde byl kostel, dřevěný kříž s vrytými daty 1788 a 1960. První letopočet uvádí rok vysvěcení kostela, druhý likvidaci obce.

Křížová cesta ve Varnsdorfu, která se rozprostírá podél kostela sv. Karla Boromejského, je naproti tomu velmi zachovalá. Příčinou dobrého stavu této cesty je její mladý věk. Cesta zdobí okolí kostela od roku 1912 a skládá se z kamenných sloupků zastavení a Božího hrobu. Cesta vznikla souběžně s dokončováním kostela Bez věže a v současné době je součástí památkově chráněného areálu.

Velmi významná barokní křížová cesta se nachází na poutním místě Annanberg u Lobendavy. Pochází z roku 1834 a začíná na úpatí návrší vedle kaple sv. Anny. Svými třinácti sloupků zastavení pokračuje až na vrchol k Božímu hrobu. Součástí je i Getsemanská zahrada, která však vznikla později než sama křížová cesta. Nesmírně důležitou součástí křížové cesty a kaple byl pramen zázračné vody. Křížová cesta byla naposledy opravena roku 1989 a dnes je již opět značně poničená, ale je pod ochranou památkové péče.

Brtníky se pyšní křížovou cestou s podobným osudem, jakou měla fukovská. Klasicistní křížová cesta byla postavena tři sta metrů od kostela sv. Martina, který byl odstřelen roku 1975. Od zániku ji tak zachránila jen vzdálenost, v níž se nacházela. Cestu, jež byla dokončena roku 1804, tvoří třináct sloupků zastavení, Boží hrob a Getsemanská zahrada. Na konci cesty stojí kaple Nejsvětější Trojice, která byla opravována roku 1896 a naposledy společně s křížovou cestou mezi léty 1998 a 1999.

Dalšími nedochovanými křížovými cestami jsou klasicistní cesta na Křížovém vrchu u Velkého Šenova a křížová cesta na vrchu Jáchym u Lobendavi při kapli sv. Jáchyma, která pochází z počátku 20. století. Obě cesty kalvárie byly zničeny v 60. letech 20. století. Šenovská křížová cesta byla ze všech jmenovaných nejvíce vzdálena od kostela. Sv. Bartoloměj je téměř kilometr daleko. Pochází z roku 1856 a byla tvořena třinácti kamennými sloupky zastavení, Božím hrobem a velkým dřevěným křížem s ukřížovaným Ježíšem Kristem. Byla zde také kaple Kalvárie, ale ta se nedochovala. Roku 2000 skončily tříleté restaurátorské práce na křížové cestě.

Krásnolipská křížová cesta je poslední ze čtrnácti cest ve Šluknovském výběžku. Cesta vznikla v druhé polovině 19. Století a tvořilo ji třináct sloupků a několik kaplí. Ani tato křížová cesta se do dnešních dní nezachovala. Do současnosti přetrvala pouze zděná výklenková kaple, kde byla kdysi zachycena Poslední večeře a trosky některých sloupků.

3 Loreta

3.1 Původ a vznik Loretánských kaplí

3.1.1 Legenda o přenesení domu Panny Marie

Legenda vypráví o přenesení domu Panny Marie neboli Svaté chýše, či Italsky Santa Casa, z Nazaretu, kde údajně došlo ke slavnému zjevení archanděla Gabriela a zvěstování o narození Ježíše Krista, do Italského Loreta. Podle pověsti tak učinili roku 1291 andělé, aby Svatou chýši uchránili před muslimy. Dle této legendy byl dům přenesen nejprve do Tersata v Dalmácii a teprve poté do Ancony a malého města Loret. Archeologické výzkumy potvrdily pravost domu. Část, kterou byl dům v Nazaretu přistavěn k jeskyni, rozměrově odpovídá velikosti jeskyně. Vznik legendy o přenesení anděly je datován do roku 1472, kdy byla poprvé sepsána tehdejším administrátorem Svaté chýše. Časový rozdíl mezi vznikem legendy a údajným přenesení z Nazaretu tak činí necelých 200 let. Podle archeologů převezla

kameny Svaté chýše do Itálie vládnoucí rodina z Epiru, jejíž jméno Angelos bylo patrně příčinou vzniku legendy. Podle písemného pramenu z roku 1294 se jednalo o jeden ze svatebních darů, či věna, která daroval tehdejší epirejský vládce Nicefaro Angelo své dceři a jejímu nastávajícímu Filipu Tarantu, synu neapolského krále Karla II. z Anjou. Ti je pak měli převést do Itálie.

3.1.2 Santa Casa v Loretu

Původní podoba Svaté chýše se od té dnešní značně lišila. Postrádala základy, které se nevzdálily z místa, kde Panna Marie žila. Skládala se pouze ze tří stěn, protože v Nazaretu navazovala na grotu, neboli jeskyni, která byla součástí příbytku Panny Marie. Zázračné přenesení kamenů způsobilo, že se postupem času stalo z města Loreto poutní místo. Velká návštěvnost Santa Casy také vyžadovala architektonické úpravy a to především z důvodu její ochrany. První z takových úprav provedl Donato Bramante, který celou stavbu zpevnil a zajistil před sesutím mramorovou schránkou zdobenou reliéfy, jež vypravují o životě Panny Marie i legendu o přenesení. Na ochranu Svaté chýše byly také na návrší, kde v Loretu stála, vybudovány hradby, za kterými tak mohla vzniknout poutní osada. Roku 1587 byl založen speciální řád loretánských rytířů o počtu 200 mužů, jehož úkolem bylo zajistit bezpečí v okolí kaple. V současné době je Santa Casa začleněna do tzv. Loretánského dómu, který byl vybudován ve 2. polovina 15 stol. Tato basilika ukrývá dvě významné relikvie.

Mimo Svatou chýši je zde také uložena soška Černé Matky Boží Loretánské. Původní soška měla červenou barvu a zčernala od plamene svící. Přiřítají se jí uzdravení řady poutníků, kteří se k ní modlili. Soška byla přenesena do Loreta i se svatou chýší. Nahradila ji v polovině 16. stol. hnědá dřevěná soška, jež stejně jako původní zčernala, a která později shořela při požáru roku 1921. V současné době se v bazilice nachází černě natřená Madona z cedrového dřeva.

3.1.3 Vznik loretánských kaplí v českých zemích

Santa Casa se stala poutním místem, do kterého v 16. až 18. století mířilo mnoho renesančních poutníků, umělců a šlechticů. Z řad českých šlechticů je třeba jmenovat purkrabího Bedřicha z Donína, který cestoval s jezuitou Petrem Velcursiem a to v letech 1607–1608. Dalšími návštěvníky Loreta byli Jan Jiří ze Žďáru a Krištof mladší z Lobkovic. Tito šlechtičtí cestovatelé po návratu dávali nezřídka postavit loretánské kaple na počest Santa Casy. Jedním z nich byl již zmiňovaný Krištof ml. z Lobkovic, který nechal vystavět loretánský kostelík v Horšovském Týně a to již v roce 1584. Jedná se pravděpodobně o první takovou kapli na území Čech.

Nejvýznamnější loretánské stavby však vznikají až v době pobělohorské. Roku 1623 tak byla Jetřichem Floriánem Žďárským ze Žďáru založena první z nich, a to v Hájků u Unhoště. Ve stejném roce nechal loretánskou kapli vystavět v Mikulově i olomoucký biskup Ferdinand z Dietrichsteinu. Zakládání těchto loretánských kaplí v pobělohorské době mělo, kromě kulturního a náboženského účelu, také politický význam. Odehrálo se v období rekatolizace a tak, mimo jiné i výše zmíněné kaple v Hájků a Mikulově, sloužili jako podpora rekatolizačního úsilí české katolické šlechty. Dalšími významnými loretánskými památkami jsou kaple v Jílovém, kterou povolil již roku 1616 pražský arcibiskup, přestavba kostela sv. Václava v Roudnici nad kterou dohlížel Vojtěch Popel z Lobkovic v letech 1603–1613 a samozřejmě Loreta v Praze, která je dnes nejznámější loretou na území České republiky.

Pražská Loreta byla stavěna v letech 1625–1631 a následně potom přestavována a budována potomky Lobkoviců, jejichž rod byl zakladatelem této stavby. Výstavba pražské Lorety započala poté, co manželka, významného svobodného pána Viléma z Lobkovic, Benigna Kateřina, navštívila mikulovskou kapli. Péči o tuto kapli převzali kapucíni. Ostatky Viléma z Lobkovic a mnoha dalších Lobkoviců jsou pochovány právě pod Santa Casou v Praze.

Zlatým věkem loret je tedy doba barokní. Naopak na svém významu a důležitosti pozbývají během osvícenství. Ujmu, utrpěla až třetina českých loret v josefínské době, kdy byly rušeny ty kostely a kláštery, které neprovozovaly žádnou vzdělávací, zdravotnickou, či vědeckou činnost.

3.2 Lorety na území České Republiky

Lorety a loretánské kaple vznikaly na území Čech, Moravy a Slezska především v době barokní a to ve velkém počtu. V dnešní době je většina kaplí částečně nebo plně zbořená. Za stávající a neporušené lze považovat jen několik málo kaplí, mezi které patří Lorety v Boru, Praze, Hájku, Brně, Kosmonosech, Římově, Starém Hroznatově, České lípě a v neposlední řadě v Rumburku. Tyto kaple nepřestaly plnit svou původní úlohu poutního místa a jsou ve velmi dobrém stavu. Existují také kaple, které jsou nezbořené, ale jejich prostor je již využit k jiným účelům. Příkladem je Loreta v Horažďovicích.

Loretánské kaple jsou stavěny v různých formách. Mohou být například přistavěným objektem, volně stojící kaplí či přímo loretánským kostelem. Loreta, která má formu přistaveného objektu, je, oproti velkolepým samostatným loretánským stavbám, součástí jiné církevní budovy, například Olomouckého dómu sv. Václava nebo kapucínského kostela v Chrudimi. Samostatně stojící kaple jsou často umísťovány na návrší, kde tak mohou dominovat okolní krajině. Původní Santa Casa byla také po svém prvním přenesení na návrší, a sice poblíž již zmíněného Tersata. Samostatně stojící kaple jsou na území našeho státu nejpočetnější formou a k nejznámějším z nich patří Loreta na Spáleném vrchu u Vlašimi, Žitenická, u Pyšel, Loreta v Horšovském Týně, Klášterci nad Ohří, Děčíně atd. Nejvelkolepější skupinou loretánských staveb jsou loretánské kostely. Ty, stejně jako jejich chrámový vzor v italském městě Loreto, mají chránit vnější schránku Svaté Chýše. Prvním takovým kostelem u nás je Loreta v Mikulově, dále pak například v Brně, ve Slaném a v Praze.

3.2.1 Exteriér

Většina architektů loretánských kaplí, kteří působili na území Čech a Moravy, vychází z původní Bramanteho úpravy Santa Casy v Loretu a napodobuje mramorovou schránku, kterou kolem chýše vystavěl.

Klasický typ kopíruje Bramanteho práci nejvěrněji a to včetně výpravných mariánských scén. V tomto stylu jsou vystavěny například Lorety v Praze a Mikulově. Přičemž Pražská kaple je nejtypičtější klasickou formou Lorety na našem území. Jejím architektem je Giovanni Batista Orsi. Mimo tyto nejstarší klasické loretánské kaple, které vznikaly v období třicetileté války, jsou ve stejném typu stavěny i pozdější lorety, mezi které patří i velmi mladá Santa Casa v Kosmonosech, vysvěcená teprve v roce 1707 a především Svatá Chýše v Rumburku, která je známá velmi kvalitními plastikami od Františka Bieniertha. Podle Jana Bukovského, autora knihy *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*, dokonce převyšuje svou kvalitou všechny ostatní Santa Casy na území Čech¹¹. Další klasickou loretou je pak brněnská kaple, která je zajímavá odlišnou technikou při výzdobě obvodových stěn. Jedná se o nástěnné malby. Použití této techniky není ojedinělé, ale vzhledem k přírodním vlivům se mohla malba zachovat jen tam, kde byla chýše součástí interiéru chrámu, jako je tomu právě v Brně.

O něco skromnější než klasické lorety je pilastrolizénový typ, který je více podobný původní přenesené chýši. Je zdoben pouze pilastry¹² a lizény¹³. Kaple tohoto druhu můžeme najít například ve Vlašimi, Pyšelech, Děčíně, Olomouci, České Lípě, Hlásné Lhotě, Týnci a Chrudimi. Třetí typ loretánských kaplí je velmi strohý stejně jako původní Santa Casa před Bramanteho uměleckou úpravou. Tento typ, zvaný blokový, se vyznačuje svou prostostí a jednoduchostí. Blokovaná kaple je hladce

¹¹ BUKOVSKÝ, J., 2000. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě* Praha: Libri. ISBN 80-7277-015-2

¹² Pilastr - dekorativní plastický architektonický prvek, napodobující sloupek.

¹³ Lizéna - Dekorativní podlouhlý architektonický prvek podobný pilastru, nemá hlavici a patku.

omítnuta a jediným plastickým prvkem bývá římsa. Mezi tyto kaple patří mimo jiné i lorety v Boru u Tachova, Novém Městě nad Metují, Hořovicích, Dolním Římově, Starém Hroznatově, či Žitenicích.

Kromě těchto tří základních typů loretánské kaple, se u nás vyskytují také nezařaditelné lorety, které mají velmi specifické a originální řešení. Příkladem je Svatá Chýše v Rychnově nad Kněžnou. Ta je přímo spojená s kostelem Nejsvětější Trojice a její vnější ráz je tak laděn ve stejném duchu jako zmíněný barokní kostel.

Poměrně časté jsou zvláště u třetího typu tzv. přístavky, které se nachází například v již zmíněném Starém Hroznatově, kde je prostor rozdělen na spodní patro, které slouží jako sakristie¹⁴ sousedního kostela, a vrchní prostor je kruchtou¹⁵ lorety. V Hájků u Unhoště je pak přístavek přímo spojen s prostory kláštera.

3.2.2 Interiér

Interiér loretánských kaplí většinou dodržuje prostý vzhled původní Svaté Chýše. Často se zde objevují cihlové odstíny barev v kombinaci s bílou. Nástěnné malby mohou být původní, ale i dodatečně vzniklé při renovaci vlhkých loretánských prostorů. Celé kapli vévodí oltářní stěna, která bývá tou nejzdobnější a nejhodnotnější částí lorety. Na tyto části interiéru se soustředí největší pozornost umělců, a proto také v minulosti podléhaly největšímu množství přestaveb a přemalob.

Nejvzácnější součástí interiéru lorety je pochopitelně soška Černé Matky Boží Loretánské. Tyto sošky byly zhotovovány podle svého vzoru v poutním městě Loreto, kde byly také na několik dní umístěny vedle originálu, kterého se dotýkaly. Do nově vystavěné lorety byly poslány až po svolení papeže. Akt přenesení sošky byl doprovázen církevními slavnostmi. Černá Matka Boží Loretánská byla vyřezána

¹⁴ Sakristie - neveřejný prostor v kostele, sloužící kněžím pro přípravu na obřady.

¹⁵ Kruhta – vyvýšený prostor určený pro varhany a pěvecký sbor.

většinou z cedrového, hruškového nebo lipového dřeva ve velikosti osmdesáti až sto deseti centimetrů. Kopie se od sebe liší různými detaily, ale vždy mají černou či tmavě hnědou tvář a jsou korunovány dvěma korunami. Po přenesení z poutního města Loret je soška uložena na dřevěný podstavec do niky¹⁶.

3.3 Rumburská Loreta

Nejseverněji položenou loretou v České republice i celé Evropě je Loreta v Rumburku, která vznikla na počátku 18. století pod záštitou knížete Antona Floriána z Liechtensteinu. Ten již v roce 1691 navštívil poutní místo Santa Casa v Loretu během své diplomatické cesty do Vatikánu. Stavba v něm zanechala velmi silný dojem a proto, se rozhodl, vybudovat loretánskou kapli Panny Marie na svém panství Rumburk.

Pro vytvoření plánů stavby vybral slavného vídeňského architekta Johanna Lucase Hildebrandta, který měl za úkol, co nejdříve přiblížit podobu rumburské kaple originálu. Základní kámen Rumburské Lorety tak byl položen devátého září 1704 a to za přítomnosti tehdejšího provinciála¹⁷ kapucínů, Nazaria. Kopie sošky černé Madony byla však dotýkána originálu a posvěcena papežem Innocenzem XII. již v roce 1694. Následně byla přenesena do Rumburku a do postavení Lorety ponechána v kostele sv. Vavřince.

Obrázek 8: Santa Casa, Rumburská Loreta.

¹⁶ Nika – výklenek ve zdi.

¹⁷ Provinciál - nejvyšší titul pro člena mužského řeholního řádu římskokatolické církve v jedné provincii.

Kníže Liechtenstein se mezi tím obrátil s žádostí o povolení výstavby Svaté Chýše na biskupskou konzistoř¹⁸ v Litoměřicích. Žádal také, aby byla Loreta ve správě kapucínů, jejichž rekatolizační úsilí mělo zamezit přílivu nekatolických kazatelů ze Saska na Rumburské panství. Jednání o povolení a zahájení výstavby Lorety se protáhla až do roku 1704, protože nebylo běžné, aby byla církevní stavba nezávislá na děkanovi¹⁹, což Liechtenstein po Litoměřickém biskupovi požadoval zároveň se svěřením objektu do správy kapucínů.

Dohled nad budováním Lorety svěřil Liechtenstein do rukou hejtmana rumburského panství a sám se věnoval svým povinnostem vyslance habsburského císaře. Stavba byla dokončena již v roce 1707 a 15. září následně vysvěcena. Téhož data byla také přenesena soška černé Madony z kostela sv. Vavřince do nově zbudované loretánské kaple. Kaple byla vysvěcena za neúčasti Rumburského děkana, který tak dal najevo svůj nesouhlas s kapucínskou správou. Místo něho se tak slavnosti účastnil šluknovský děkan a pět dalších. Kapli vysvětil sám kapucínský oficiál²⁰ Tobias Hubner.

Patronem Lorety nadále zůstával rod Liechtensteinů, který ji řídil po ekonomické stránce. Duchovní správu pak obstarával kapucínský konvent²¹ kostela sv. Vavřince.

3.3.1 Rumburská Santa Casa a její vnější výzdoba

Půdorys rumburské Svaté Chýše je ve tvaru obdélníku. Umělci, kteří pracovali na výzdobě vnější schránky Lorety v Rumburku, se snažili, stejně jako většina ostatních loretánských architektů, malířů, sochařů a štukatérů, co nejdříve přiblížit originálu.

¹⁸ Biskupská konzistoř - duchovní poradní sbor biskupa římskokatolické církve.

¹⁹ Děkan - církevní hodnostář spravující větší počet farností sdružených v děkanát.

²⁰ Oficiál - představený církevního soudu.

²¹ Konvent - duchovní sbor jednoho kláštera. Pojem také označuje radu či místnost, kde se schází.

Původní štukatérská výzdoba pocházela z roku 1709 a byla pozdějšími přestavbami několikrát změněna, naposledy v letech 1899 až 1908 Johanem Aichingerem z Liberce. Na rozsáhlé restauraci soch z let 1985 až 1989 se podíleli Jan Hendrych, Zdeněk Vahala a Jiří Laštovička. Vnější severní stěnu Lorety tak dodnes zdobí štukové reliéfy s motivy ze života Panny Marie, a sice Zvěstování Panny Marie a Navštívení Panny Marie. Kromě těchto reliéfů byly také umělci zaznamenány výjevy, jako je klanění pastýřů a tří králů na západní stěně, narození Panny Marie a zasnoubení s Josefem na východní. Na jižní straně je pak zobrazeno úmrtí Panny Marie a přenesení Chýše z Nazaretu do Itálie. Součástí reliéfů všech čtyř stěn je dále dvacet soch proroků, kteří zvěstovali narození a osud Ježíše Krista i jeho matky. Největší pozornost je věnována Sibylám²², které zaujmají ve výzdobě přesně polovinu celkového počtu těchto soch. Dalšími zobrazenými proroky jsou například Mojžíš, Isaiáš, Ezechiel, Jeremiáš, David a Zachariáš.

Obrázek 9: Amos, exteriér Loretánské kaple v Rumburku.

Autorem soch, které jsou umístěny v nikách, je saský umělec Johann Franz Bienert, jenž ozdobil i střechu kamennou balustrádou se sochami v podobě Ježíšova příbuzenstva. Z šestnácti původních soch se dochovalo pouze devět a ty jsou v současné době umístěny před areálem Lorety na balustrádovém zábradlí. Sochy byly ze střechy sneseny společně s balustrádou v roce 1808. Stalo se tak z důvodu přestavby původní rovné střechy. Tento typ zastřešení byl příliš citlivý na vliv českých přírodních podmínek. Valbová střecha²³, jež ji nahradila, měla zajistit, aby Loreta podléhala menšímu poškození, ke kterému docházelo především během zimního období.

²² Sibyla - pohanská věštkyně.

²³ Valbová střecha - obdoba klasické sedlové střechy s rozdílem, že se střecha nachází i tam, kde je u sedlové štít.

Obecně lze říci, že veškerá kamenná výzdoba, ať již hovoříme o sochách, balustrádách, římsách či jiných zdobných prvcích, byla renovována velmi často. Jednalo se většinou ale o drobné úpravy v podobě polychromie, které měly zajistit lepší odolnost vůči povětrnostním podmínkám. Jedním takovým větším zásahem proti degradaci kamenných ozdobných prvků bylo hromadné nabílení veškerých soch a balustrád v roce 1770. Dalším velkým renovacím podléhaly sochy během celkové rekonstrukce Lorety z let 1894 až 1936 a také pozvolna v letech následujících, kdy byly sochy, mimo jiné práce, také napuštěny vodním sklem, díky kterému měly být odolnější vůči vlivům počasí. Během těchto velkých oprav, které se dotkly i interiéru, byla, díky profesorovi Mullerovi, jenž na přestavbu dohlížel, Loreta obohacena o mnoho dalších architektonických prvků. Plastická výzdoba byla například rozšířena o zdobné vlysy²⁴ hlaviček andílků, či girlandy. Kromě různých oprav a obnov byla důležitá prevence proti dalšímu ničení Lorety. Bylo vypracováno několik projektů, které měly zajistit odvod vody od stěn Lorety. K jejich plné realizaci však došlo až v roce 1932.

Zatímco autor soch z chýše je znám, kolem autorství reliéfní výzdoby se chodí jako kolem horké kaše. Některá tvrzení jej přisuzují italským mistrům, jiná nejmenovanému sochaři, pracujícímu pro arcibiskupa, další zprávy tvrdí, že jde o odlitky z původní italské stavby, které doputovaly v sádrové podobě do Rumburku a zde byly převedeny do štuky a umístěny na stěny kaple. Podoba původních reliéfů je stejně neznámá jako jejich autor, přesto všichni umělci, kteří pracovali na přestavbách a rekonstrukcích, zachovali reliéfům jejich původní náměty. Na velkých opravách štukatury se v roce 1770 výrazně podílel dokonce italský štukatérský mistr Sieber. Součástí velké generální přestavby, o které jsem se zmínila již v předchozím odstavci, byla také kompletní oprava štukové výzdoby. Za touto obnovou stojí Johann Aichinger z Liberce.

²⁴ Vlys - zdobný architektonický pás na stěně, často nese různé figurální či rostlinné motivy.

Další významnou částí Lorety, která se nedochovala ve své původní podobě, je vnější oltář sv. Josefa. Tento, kdysi krásný oltář zdobený andílky, je dnes již jen malým zvláštním hranolovitým výklenkem na severní stěně Chýše. Zda byl tento oltář k Loretě přistaven bezprostředně po jejím vzniku, není známo. Používal se však, podobně jako jeho vzor v poutním místě Loreto, a sice při mnoha církevních slavnostech, které se zde pořádali. Počáteční skromná výzdoba oltáře v podobě plastiky Josefa byla při rozsáhlé přestavbě oltáře v roce 1730 obohacena o dva, již zmíněné, andělíčky a podlehla prvnímu štafírování²⁵, které bylo následně ještě mnohokrát opakováno. V roce 1748 byla také znovu zhotovena mříž kolem oltáře. Všechny tři sochy byly z oltáře odstraněny z estetických důvodů roku 1901. Tehdy probíhala ona zmiňovaná velká rekonstrukce vnějšího pláště Lorety a sochy v nikách se zdály být oproti andělíčkům příliš velké. Časem zmizely i schody vedoucí k oltáři a mříž.

Před oltářem byla v roce 1764 započata stavba fontány, jež čerpala vodu z podzemního pramene, který na žádost pátera Josefa Bernardina našel neznámý horník za pomoci virgule. Kamenná fontána se sochou Immaculaty a čtveřicí andělů byla dokončena o Velikonocích roku 1765. Nově zbudovaná kašna však podléhala častým opravám a proto nad ní byla roku 1878 postavena dřevěná střecha. Pramen časem vysychal a tak, po zavedení vodovodu, byla v roce 1901 zbořena.

3.3.2 Rumburská Santa Casa a její vnitřní výzdoba a vybavení

Součástí Lorety je i krypta, která se nachází pod kaplí. Zde měli být uloženy ostatky členů rodiny Liechtensteinů. Došlo však pravděpodobně pouze k jednomu pohřbu, a sice kostelníka Antonína Preyera, který zde byl pochován v roce 1763. V roce 1924 byla, v rámci velké rekonstrukce kaple, krypta na několik hodin otevřena, aby se zjistil stav jejího poškození. Poté se znovu uzavřela a celá pískovcová podlaha kaple byla stržena a nahrazena novou.

²⁵ Štafírování - způsob opravy kamenných či dřevěných povrchů, zlacení, barvení apod.

Interiér kaple je oproti jejímu zdobnému exteriéru prostý a jednoduchý. Kaple je rozdělena dřevěnou oltářní stěnou. Vnitřní zdi zdobí nástěnné malby v podobě náboženských výjevů ze života Panny Marie. Současná výmalba kaple se odkazuje na legendu podle níž se do jedné votivní svíce v Santa Case v Loretu dostal střelný prach, jenž po zapálení explodoval a zničil veškerou malbu i omítku kromě míst, kde byly vyobrazeny motivy Panny Marie. Imitace režného zdiva ve vnitřku rumburské Lorety však pochází až z doby poslední obnovy v 80. letech a bohužel ji nelze označit za příliš zdařilou.

Původní vybavení vnitřku kaple se od toho současného velmi lišilo. Dnes můžeme na severní stěně kaple nalézt hudební kůr a lavice. Původně však byl prostor, kde se nyní nachází prázdný. Vyplňovala jej jen zvýšená knížecí oratoř²⁶. V roce 1793 přibily lavice. Přesto, že je hudební kůr až pozdější úpravou, vyplývá z inventáře, že již v roce 1719 byly v kapli malé varhany a několik dalších hudebních nástrojů. Tyto nejstarší varhany byly zřejmě umístěny v dřevěné předsíni, která se do dnešních dob nezachovala.

V interiéru kaple můžeme také dodnes vidět původní sanktuář²⁷, jenž je zabudovaný do stěny a vyzdoben je dřevorezbou Zvěstování Panně Marii. Vnitřek kaple byl v jejich počátcích obohacen množstvím soch. Do dnešní doby se však zachovalo jen mnohokrát restaurované a polychromované sousoší s motivem Zvěstování, které najdeme před vstupem do presbyteria²⁸. Na jižní stěně kaple se nachází nejdůležitější a nejvzácnější část Lorety. V oltářní stěně zde v kapli vévodí soška černé Madony, která sem byla umístěna roku 1694 poté, co se jako věrná kopie dotýkala italského originálu a byla posvěcena papežem.

3.3.2.1 Černá Madona

²⁶ Oratoř - vyvýšený samostatný prostor pro modlitbu. Určený většinou šlechtě.

²⁷ Sanktuář - svatostánek je schránka, často ve formě výklenku ve zdi, ve které jsou uchovávány hostie.

²⁸ Presbytář - kněžiště je část kostela, která je vyhrazena pro kněží.

Soška černé Madony je nejstarším vybavením rumburské Loretánské kaple. Tato Madona je nositelkou nejen podoby originálu, ale údajně i jeho zázračné síly. Právě díky zvěstem o léčivých schopnostech se stalo z rumburské Svaté Chýše oblíbené poutní místo. Lidé se jezdili k Madoně modlit a prosit o zdraví své, nebo svých blízkých. V pamětnici kaple tak můžeme najít mnoho zápisů ze zázračných uzdravení a to již v několika málo letech po umístění sošky do Lorety. Mezi lidmi, které Madona údajně vyléčila, byla i manželka umělce Siebera, jenž nemohl pomoci při opravě Chýše, protože žena byla nemocná. Po jejím uzdravení se výrazně podílel na výrobě nových dveří. Do konce roku 1899 se objevilo kolem třiceti zázračných uzdravení ve spojitosti s Madonou. Soška černé Madony tak údajně vyléčila několik onemocnění štítné žlázy, neplodnost, horečku omladnic, problémy s menstruací, epilepsii, ochrnutí po pádu z koně, či v případě jisté Elisabeth Schossigové slepnutí.

Obrázek 10: Černá Madona, interiér Loretánské kaple.

Paní Schossigová, jako výraz vděku, darovala Madoně dvojici stříbrných očí na modrém sametu. Těchto stříbrných symbolů bylo Madoně darováno více. Uzdravený věřící je mohl například přišpendlit na šaty. Socha byla také obdarována šaty či stříbrnými šperky. V roce 1723 tak měla soška desatero šatů z drahých kvalitních látek a velké množství stříbrných symbolů.

Přesto, že všechny loretánské sochy prodělaly mnoho úprav, sama Madona jich má v současné době za sebou jen pár. V roce 1730 byl pozlacen dřevěný ornát²⁹

²⁹ Ornát - liturgické roucho.

a postříbřeny mříže. Čas od času byla Madona převlečena do nových šatů, nebo znovu pozlacena. Během, již několikrát zmiňované kompletní restaurace celého prostoru kaple i exteriéru v 90. letech 19. století, byla Madona očištěna a pozlacena, spolu s celým oltářem a mřížemi, malířem Neumannem z Horního Jindřichova. Vzhledem k počtu oprav ostatních soch, které jsou na rozdíl od dřevěné Madony kamenné, je téměř zázračné, že soška nepodlehla žádným plísním, hnilobě ani červotočům. V roce 1921 byla soška Madony elektricky osvětlena a spolu s ní i vchod do Lorety.

3.3.3 Ambit

Křížová chodba kolem Svaté Chýše v Rumburku byla součástí stavitelských plánů Antonína Floriána Liechtesteina. Stavba kaple byla však natolik nákladná, že ji hrabě odkládal na pozdější dobu. Jeho původní plány zahrnovaly ambit i obytnou budovu pro zpěváky. To však podle jeho instruktážních dopisů, které zasílal svému stavebnímu zástupci, nebylo možné realizovat z důvodů omezeného prostoru kolem Lorety. Liechtenstein se proto rozhodl projekt Lorety předělat a stavba

Obrázek 11: Klenba s nástrojnými malbami, ambit.

křížové chodby tak měla být zahájena na jaře roku 1711. Tento byl ale opět posunut na neurčito, protože na habsburský trůn nastoupil nový císař Karel, jenž povolal Antonína Floriána z Liechtensteina do Vídně a pověřil jej důležitými státními úkoly a funkcemi. Zatížen povinnostmi nedbal hrabě žádostí kapucínů, kteří upozorňovali na chátrající stav kaple. Ambit měl totiž být navržen tak, aby chránil Chýši před nepříznivými povětrnostními podmínkami. Kaple se ale při čekání na svou křížovou chodbu pomalu rozpadala a bylo nutné ji často a na vysoké náklady renovovat.

Změny ve finanční správě Lorety nastaly se změnou jejího majitele. Josef Václav Liechtenstein získal Rumburské panství směnou se svým strýcem Antonínem Floriánem z Liechtensteina za jiné území. Nový majitel Lorety se rozhodl udělat pořádek ve správních vztazích. V nadační listině z roku 1761 tak byla teprve nyní zakotvena pozice, práva a povinnosti jak kapucínů, tak i jeho samého.

Pro kapli byl však mnohem podstatnější čin Josefu Václava Liechtensteina. Budování ambitu tak proběhlo v letech 1742 až 1755. Stavbu provázely nemalé problémy, za nimiž stál mimo jiné i hejtman Müller. Ten se pokoušel za peníze určené pro ambit postavit spilku³⁰. Liechtenstein se o tom však včas dozvěděl a nechal stavbu zastavit. Kromě pana Müllera zde byla ještě jeho manželka, která cenzurovala poštu odcházející z Lorety k patronu Chýše.

Křížová chodba byla navzdory problémům a sabotážím nakonec dokončena především díky páteru Bernardinovi, jenž ji stavěl spolu se zedníky vlastníma rukama a veškeré průtahy se snažil rychle a okamžitě řešit.

Loretánská kaple se tedy dočkala dostavění celého areálu, který ji ukrýval ve svém srdci před nepříznivými přírodními vlivy. Celé budově vévodí věž s frontispiciem³¹ na jejíž vrchol byla umístěna makovice z věže zámku. Makovice byla pozlacena a obohacena o mariánský obraz. Přímo pod věží se nachází vchod do areálu, kde po pravé straně bylo obydlí loretánského duchovního a nalevo pak byt kostelníka. V současné době tam můžeme najít pokladnu a informační centrum.

Bezprostředně po dokončení křížové chodby začali místní i vzdálení dárci nosit umělecké i užitkové předměty, které se staly součástí Lorety. Nejčastějším darem byly obrazy s náboženskou tematikou. Tyto dary pak věřící nosili i během dalších let, nejčastěji pak o svátcích či slavnostech a zdobili jimi zdi ambitů.

³⁰ Spilka - část pivovaru nebo samostatné zařízení, sloužící ke kvašené piva.

³¹ Frontispicium - průčelí.

Stejně jako kaple, byla i křížová chodba podrobena řadě rekonstrukcí a přestaveb, jejichž úkolem bylo ochránit drahocenné obrazy a malby uvnitř. Jedné takové renovace bylo třeba poté, co se dostal do všech prostor sněh, podmácel stěny a zničil interiérové vybavení chodby včetně kaplí. Otevřené ambity tak byly načas uzavřeny dřevěnými stěnami a od roku 1780 jsou zazděné a mají velká prosklená okna s výhledem na Svatou Chýši. Postupem času byla také několikrát opravována střecha i věž. Vlivem vlhka, větru a častých bouří, kterých přišlo zejména ve 20. letech 20. století velmi mnoho, došlo k výraznému poškození nejen exteriéru, ale i vnitřního vybavení ambitu.

Vzhledem k tomu, že v žádném z nalezených písemných dokumentů není zmínka o malbě stropů křížové chodby z doby, kdy byla postavena, domnívá se Nataša Steinová ve své knize *Rumburská Loreta*, že zde původně vůbec nebyly³². První zmínka o malování je až z roku 1821. Další přemalování pak proběhlo v roce 1851. Některé výjevy byly změněny či přesunuty do jiného pole.

Poslední velké přemalby proběhly na přelomu 19. a 20. století. Jejich autorem je malíř Josef Neumann, jehož tvorba v ambitech byla pod bedlivým památkovým dohledem. Námět maleb se změnil z loretánských motivů na výjevy ze života Panny Marie. Klenba křížové chodby byla tehdy rozdělena na třicet dva polí a každé z nich neslo malbu jednoho takového výjevu. Malování mezi léty 1899 a 1902 bylo zachyceno v plánu nové výmalby. První pole bylo za vstupem do areálu a další se stáčely doprava ambitem v následujícím pořadí:

1. Joachim a Anna oplakávají svou bezdětnost.
2. Odmítnutí Joachimovy oběti v chrámu.
3. Přislíbení dítěte Joachimovi.

³² STEINOVÁ, N., 2000. *Loreta v Rumburku čili marnost nad marnost...?* Rumburk. ISBN 80-7277-015-2

4. Zvěstování narození Panny Marie Anně.
5. Narození Panny Marie.
6. Uvedení Panny Marie do chrámu.
7. Svatby Panny Marie.
8. Zvěstování.
9. Mariina cesta přes hory Judské.
10. Navštívení Panny Marie.
11. Marie a Josef hledají ubytování v Betlémě.
12. Zvěstování pastýřům.
13. Narození Páně.
14. Klanění mudrců.
15. Obětování Krista v chrámu.
16. Očištění Panny Marie.
17. Útěk do Egypta.
18. Cesta do Jeruzaléma na svátky.
19. Dvanáctiletý Ježíš v chrámu.
20. Svatá rodina.
21. Svatba v Káně.
22. Smrt Josefa.
23. Ježíšovo rozloučení s Marií.
24. Ježíš se setkává se svou matkou na křížové cestě.
25. Bolestná Matka Boží pod křížem.
26. Pieta.
27. Ježíš se po svém Zmrtvýchvstání zjevuje Marii.
28. Seslání Ducha svatého.
29. Mariina smrt.
30. Mariino Nanebevzetí.
31. Korunovace Panny Marie.
32. Neposkvrněné početí Panny Marie.

3.3.3.1 Křížová cesta

Křížové chodbě nesměla chybět křížová cesta, kterou tvoří obrazy s výjevem umučení Ježíše Krista. Původní pocházela z roku 1754. Následovala díla Eliase Dollhopfa z roku 1764, která byla nahrazena až v roce 1893 díly malíře Josefa Meschke z Rychnova u Jablonce, jehož verzi mohou návštěvníci v ambitech vidět dodnes. Křížová cesta je tvořena čtrnácti zastavením. Ty jsou rozmístěny v prostorech ambitu.

3.3.3.2 Kaple

Nejhodnotnější částí křížové chodby jsou její kaple. V každém rohu ambitu je jedna. Kaple Lurdská se nachází v severozápadním rohu, v jihozápadním najdeme Kapli Nejsvětější Trojice, jihovýchodní roh zdobí Kaple svatého Josefa a čtvrtá Jánská kaple v severovýchodním rohu je také někdy nazývána Kaplí Jezulátka.

Poslední zmíněná, Kaple Jezulátka, byla zahrnuta do prvních stavebních plánů křížové chodby. Zpočátku však byla prostá a čekalo se, až budou peníze na výrobu oltáře. Kapli dominuje soška Jezulátka, kterou daroval rod Liechtensteinů. Její součástí byly také dvě zpovědnice. Tato nejstarší kaple celé křížové chodby byla v roce 1880 sloučena s druhou nejstarší kaplí sv. Jana Nepomuckého a změnila tak i svůj název na Jánská kaple. Při této příležitosti byl také pořízen nový Jánský oltář. Kaple sv. Jana Nepomuckého byla ze svých prostor přesunuta a přistavěna ke Kapli Jezulátka z důvodu vzniku nové kaple, Lurdské.

Kaple Panny Marie Lurdské, jak již název vypovídá, byly stavěny na počest slavného zjevení v Lourdech. S návrhem vzniku takové kaple v ambitu Lorety přišly rumburské ženy. Kaple je specifická svou imitací skalní stěny, která měla připomínat grotu v Lourdech. Uprostřed této stěny se nachází nika se sochou Panny Marie, která je oděna do šatů, jež pobývaly několik dní v poutním místě Lourdy. Do kaple byl pořízen oltář, lavice a obrazy a vysvěcena byla během slavnosti Zvěstování Panny

Marie v roce 1881. O Lurdskou kapli bylo velmi pečováno i přes nedostatek financí. Jednu renovaci provázelo zjevení samotné Panny Marie. Zjevila se jednoho rána po probuzení paní Neumannové, kterou poprosila, aby nechala kapli opravit. Ta tak chtěla učinit na vlastní náklady, ale několik dalších štědrých dárců také přispělo.

Jmenovkyně štědré ženy, jež zaštitila přestavbu Lurdské kaple, Veronika Neumannová se podílela na vzniku Kaple Nejsvětější Trojice. Ta byla dokončena a následně vysvěcena v roce 1890. K vybavení kaple původně patřil obraz Madony a od roku 1937 socha sv. Terezičky, která je dnes v ambitech. Mimo jiné zaplatila Veronika Neumannová cenný skleněný lustr. V současné době zdobí kapli zobrazení Nejsvětější Trojice a sochy andělíčků.

Kaple Svatého Josefa je nejmladší ze všech jmenovaných a byla hrazena pouze z finanční pomoci mnoha dárců. Existovala proto kasička, která nesla nápis: Josef prosí o stavební kameny na novou kapli. Začátek stavby se však protáhl vlivem první světové války a následné finanční krize. Nakonec byla kaple díky byrokracii a nedostatku financí dostavěna a vysvěcena až v roce 1932. Její název a zasvěcení Svatému Josefu byl určen již od počátku jejího plánování. Josef nesměl být opomenut v životě Panny Marie.

3.3.3.3 Svaté schody

Originální Svaté schody byly z paláce Piláta Ponského v Jeruzalémě převezeny do Říma ve 4. století. Jedná se o schody, po kterých údajně krácel Ježíši Kristus, když

Obrázek 12: Kaple Panny Marie Lourdské.

šel vyslechnout svůj ortel smrti. Vzhledem k tomu, že se jich Ježíš dotýkal ve stěžejní chvíli svého příběhu, jsou velmi vzácnou relikvií a mají údajně zázračnou léčivou moc. Schody se v současné době nacházejí v Římě na náměstí Piazza di San Giovanni in Laterano v budově Svatých schodů poblíž Sancta Sanctorum³³. Stejně jako mnoho dalších relikvií a svatých předmětů jsou i tyto schody napodobovány a uctívány.

Svaté schody tak můžeme mimo jiné vidět i v ambitu rumburské Lorety. Přičemž, sice bylo s jejich realizací počítáno od počátku stavby křížové chodby, ale postaveny byly až za pátera Bernardina. Ten osobně v roce 1767 položil základní kámen Svatých schodů, které byly nakonec, po svém dostavení v roce 1770, vysvěceny. Stejně jako všechny části Svaté Chýše a ambitů, tak i Svaté schody byly podrobeny řadě úprav a rekonstrukcí. Časté byly například výměny jednotlivých schodů. V roce 1894, pod vedením Pátera Hilaria, došlo ke kompletní obnově celého schodiště, včetně oprav křížků³⁴.

Obrázek 13: Pilát Ponský ze Svatých schodů.

Věřící a poutníci se pohybovali s úctou po dvaceti osmi schodech směrem vzhůru po kolenou ke kapli Kalvárie. Cestou pak potkávali dvanáct dřevěných soch židů a samotného Piláta a Ježíše. Tyto sochy jsou však v současné době v dezolátním stavu, který zapříčinilo dlouholeté napadení červotočem a plísní. V klenbách stropu se pak nacházely nástropní malby znázorňující Druhý příchod Krista a Triumf Kříže. Tyto malby byly často opravovány. Výrazně se na jejich podobě podílel začátkem 20. století Josef Neumann. Malby se zachovaly v nepříliš dobrém stavu, a proto v současnosti probíhá jejich restaurace.

³³ Sancta Sanctorum - Svatá kaple, nebo také papežská, je soukromou kaplí papežů a je zde ukryto mnoho relikvií.

³⁴ Křížky - označují ty schody, pod kterými se nachází relikvie světců.

Svaté schody a kaple Kalvárie byly pravidelně navštěvovány věřícími především při pravidelných bohoslužbách, které se zde odehrávaly. Využit byl ale také sklepní prostor pod schody, který zpočátku sloužil jako kapucínský skleník, v němž se pěstovaly květiny. Nacházely se zde dva vchody, kamna a okna, která byla pro lepší izolaci dvojitá. Během první světové války se sklep proměnil v lidovou kuchyni. Po roce 1918 byl pak prostor pod Svatými schody prázdný nebo byl pronajímán k různým účelům.

3.3.3.4 Boží hrob a Kristův žalář

Vznik kaplí Boží hrob a Kristův žalář, které jsou součástí Svatých schodů a nacházejí se v přízemí vedle jejich paty, je spjat se jménem pátera Bernardina, podobně jako mnoho dalších budování a oprav ambitů a Lorety. Díky snahám tohoto pátera byly obě kaple dokončeny již v roce 1771, čili rok po vysvěcení Svatých schodů. Jejich motiv doplňuje téma Křížové cesty a posledních dní Kristova života.

Součástí kaple Boží hrob byly sochy ležícího Ježíše Krista v otevřeném hrobu a dvou vojáků, kteří hlídali jeho tělo. Dnes je tato kaple ale uzavřená. V minulosti stály sochy na dřevěných pilotech, které často prohnívaly a plesnivěly. Kaple také trpěla častými poklesy půdy, které nakonec vedly k dnešnímu stavu.

Kapli Kristův žalář tvoří sochy zmučeného Krista s pouty, který sedí obklopen deseti vojáky a židy, jež se mu vysmívají.

Sochy obou kaplí jsou v dnešní době ve velmi špatném stavu, na němž se podepsala hniloba, plíseň i červotoči.

3.3.4 Slavnost Portiuncula a náboženský život v Loretě

Loretánská kaple v Rumburku je pravděpodobně nejvýznamnějším poutním místem ve Šluknovském výběžku. Pořádala se zde proto řada slavností a církevních obřadů. Loreta se stala cílem poutníků. Velmi významným způsobem zasáhli do

dění kolem ní Lužičtí Srbové, kteří sem každoročně podnikali poutě. Loreta se tak stala velmi živým místem, kde se střetávalo více národů a kultur. Nejvýznamnější slavností však bezpochyby byl Portiunculafest. Tato slavnost významně ovlivnila nejen život v Loretě ale i v celém městě.

3.3.4.1 Portiuncula

Portiuncula je slavnost, která se koná ve františkánských a kapucínských kostelech. Název je odvozen od Porciunkuli, místa, kde sv. František z Assisi založil řád menších bratří a vystavěl kapli Portiuncule. Svoje modlitby za odpustky pro všechny, kdo se bude kát v prostorách této kaple, adresoval Panně Marii a Ježíši Kristu. Údajně měl sv. František také vidění, ve kterém si odpuštění pro všechny poutníky vyprosil. Zde v Porciunkule, také sv. František z Assisi zemřel. V současné době se zde nachází bazilika Panny Marie Andělské. Tradičně se tato slavnost po italském vzoru dodržovala a stále dodržuje při kláštorech a kostelech, které spravují kapucíni a františkáni. Slavnost se koná vždy druhého srpna a předchází ji pouť k danému místu.

3.3.4.2 Průběh slavnosti Portiuncula v Rumburku

Přesný rok, kdy se tato slavnost dostala do Rumburku, není znám. Jisté ale je, že v polovině 18. století se již pravidelně konala. Podstatnou skupinou věřících, jež se této slavnosti účastnila se stálou pravidelností, byli Lužičtí Srbové. O významu a rozsahu svědčí i založení peněžního účtu s názvem Maria Rumburg u místní spořitelny. Z tohoto účtu pak byly čerpány finance na různé potřeby slavnosti.

Slavnost se v Rumburku konala za velké účasti a byla velmi vážená. Poutníci přicházeli do Rumburku ve velkém počtu s procesními korouhvemi. Účastnila se i tzv. Bildmädchen. Jednalo se o děvčátka nesoucí portiunculní obraz Matky Boží. Před zahájením samotné slavnosti si průvod v městském kostele vypůjčil krucifix. V čele průvodu šel páter, ministranti a světloňoši. Během průvodu se konala

dobrovolná sbírka finančních i věcných darů. Za obnos, který byl během slavnosti získán, pak byly kupovány různé drobné potřeby pro Loretu, nebo jimi byly hrazeny opravy, nové výmalby, renovace, zlacení obrazů apod.

Samotná slavnost byla zahájena v klášterní zahradě rozeznáním kostelních zvonů. Architektonicky cenná Loreta však podléhala při těchto slavnostem různým mechanickým poškozením, protože prostor uprostřed ambitů je poměrně malý a obřad se konal venku u oltáře sv. Josefa. Díky financím, získaných během slavnosti, však tyto více, či méně nákladné opravy, byly hrazeny.

Účast na Portiunculafest byla každý rok jiná a vycházela z událostí doby a počasí. Pohybovala se však většinou kolem osmi set až tisíce účastníků. Rokem s rekordní účastí pak byl letopočet 1770 a 1895, kdy dorazilo přibližně tisíc dvě stě lidí. V následujících letech však četnost poutníků klesala, protože získala povolení na pořádání Portiunculafest i sousední německá města. Roku 1915 tak došlo k poslední pouti Lužických Srbů. Slavnost Portiuncula však nezanikla úplně, přečkala i druhou světovou válku a posledním letopočtem, kdy je znám záznam o konání slavnosti, je rok 1961. V posledních letech konání však účast mnohdy nedosahovala ani desetiny počtu účastníků z dob největší obliby poutě. Stávalo se dokonce, že některé roky zde byla pouze dvacítká poutníků.

Nataša Steinová se ve své knize Rumburská Loreta k datu ukončení slavnosti Portiuncula vyjadřuje slovy: „Neptejte se mě, kdy vlastně historie Portiunculy v rumburské Loretě skončila. Ona neskončila, snad jenom na chvílenku zabalancovala, zaváhala – a přimhouřila oči k dalšímu nádechu.“³⁵ Předpověděla tak návrat slavnosti Portiuncula, o který se snažil páter Kujan.

³⁵ STEINOVÁ N., pozn. 32, s. 38

4 Filipovský zázrak a vznik poutního místa

Šluknovský výběžek se pyšní několika poutními místy, kde došlo k zázračným uzdravením. Těmto všem zázrakům, však dominuje zjevení Panny Marie ve Filipově. Ta zde měla vyléčit smrtelně nemocnou mladou tkadlenu Magdalenu Kade. Několik dní po tomto údajném zázraku byla ustanovena komise, jež měla za úkol zhodnotit pravdivost těchto událostí. Byl tak sepsán protokol o zjevení, který se v současné době nachází na biskupství v Litoměřicích. Než se tak ale stalo, byl proveden výpis z tohoto protokolu, který je nyní v osobním vlastnictví pátera Kujana, jenž sídlí na faře v Rumburku a působí v Jiříkově a Filipově. Z tohoto výpisu vyplývá následující příběh.

4.1 Zázračná uzdravení

4.1.1 Magdalena Kade

Magdalena Kade se narodila roku 1835 do německé rodiny ve Filipově v domku číslo popisné 63 jako druhorozená. Zde trávila dětství společně se starším bratrem Josefem. Otec Magdaleny zemřel, když jí bylo třináct let. V devatenácti letech potom prodělala velmi těžký zápal plic a zánět pohrudnice. Z těchto zdravotních problémů se na krátkou dobu uzdravila, aby ji postihl zánět mozkových blan.

Po celou dobu o ni pečoval bratr Josef, později i se svou rodinou. Ve třiceti letech se její stav ještě zhoršil. Objevilo se u ní vředové onemocnění. Vředy na hrudníku se rozšiřovali a bolest, kterou Magdalena trpěla, byla tak značná, že prý často upadala do bezvědomí. Na podzim roku 1865 bylo všem jasné, že zemře. O Magdalenu Kade pečovali dva lékaři, doktor Görlich z Gersdorfu a doktor Ulbrich, který pocházel ze sousedního města Jiříkov. Oba se shodovali na beznadějném stavu ženy a označili její nemoc za nevyléčitelnou. František Storch, jiříkovský kaplan, dokonce udělil Magdaléně Kade v prosinci téhož roku pomazání nemocných.

Beznadějný stav umírající Magdaleny se měl ale brzy změnit. Dvanáctého ledna roku 1866 přišla Magdalenu navštívit její blízká přítelkyně Veronika Kindermannová. Ta zde zůstala s nemocnou Magdalenou až do rána. V noci z dvanáctého na třináctého ledna, ve čtyři hodiny ráno, probudila Magdalena Kade, která tu noc bolestí nemohla usnout, svou spící přítelkyni slovy: „ Veroniko vstávej, nevidíš jak je tu jasno?“.

Veronika Kindermannová nic neviděla, ale Magdalena Kade v protokolech své vidění popsala takto: „Před mou postelí stála postava zářící bílým světlem, se žlutou korunou na hlavě. Okamžitě jsem si pomyslela, že je to Matka Boží. Sepjala jsem ruce a začala jsem se modlit – velebí má duše Pána, můj duch jása v Bohu, mém Spasiteli. Po těchto slovech jsem slyšela hlas, neobvyklý hlas to byl, jiný, než jakým mluví lidé – Mein Kind von jetzt an heilt's (mé dítě, od nynějška se uzdravíš). A v tom okamžiku postava zmizela a já už necítila žádnou bolest.“ Po té vstala Magdalena Kade z postele a byla zdráva. O několik hodin později šla do pekárny pro chleba, což vzbudilo ve vesnici rozruch. Magdalena vyprávěla své zážitky ze setkání s Pannou Marií a zvěsti o zázraku se začaly šířit. U domku číslo popisné 63 se scházeli časem nejen místní ale i různí

Obrázek 14: Socha Panny Marie před bazilikou minor.

poutníci z daleka. Všichni naslouchali vyprávění zázračně vyléčené Magdaleny Kade. Té se během několika následujících dní zacelili veškeré vředy a zcela se uzdravila. V květnu 1866 byla světnice vyklizena a utvořena provizorní kaple přímo v domku rodiny Kade. Poutníci sem chodili zapalovat svíce a modlit se.

V protokolech o zjevení se také objevuje svědectví obou lékařů, kteří svorně tvrdili, že Magdalena Kade byla na smrt nemocná, a že uzdravení běžným způsobem

nebylo možné. Magdalena Kade s vděčností za své uzdravení pracovala ve starobinci a zemřela až v prosinci roku 1905 ve věku sedmdesáti let. Původním místem uložení jejích ostatků byl hřbitov v Jiříkově, na podzim roku 1925 byla ale rakev přemístěna na nově vzniklý hřbitov ve Filipově. V současné době se však nachází nedaleko vchodu do kaple, která stojí v místě, kde stával domek rodiny Kade. Sem byly ostatky přeneseny po exhumaci provedené antropologem profesorem Vlčkem roku 1991.

4.1.2 Druhé zázračné uzdravení

Lidé chodili prosit do domku Magdaleny Kade o uzdravení ve velmi hojném počtu. Putovali sem katoličtí i protestantští poutníci daleka i blízkých míst Šluknovského výběžku. Osmého ledna roku 1867, čili pět dní před výročím zjevení Panny Marie ve Filipově došlo ke druhému zázračnému vyléčení. Těžce nemocná Magdalena Langhansová z Jiříkova, která se přes jedenáct let sama vůbec nepostavila, sem byla přinesena svou rodinou a vložena do postele Magdaleny Kade. Domů pak odešla sama. Po tomto druhém zázraku se návštěvnost domku ještě zvětšila, a proto se jiříkovský kaplan František Storch postavit milostnou kapli v místě domku.

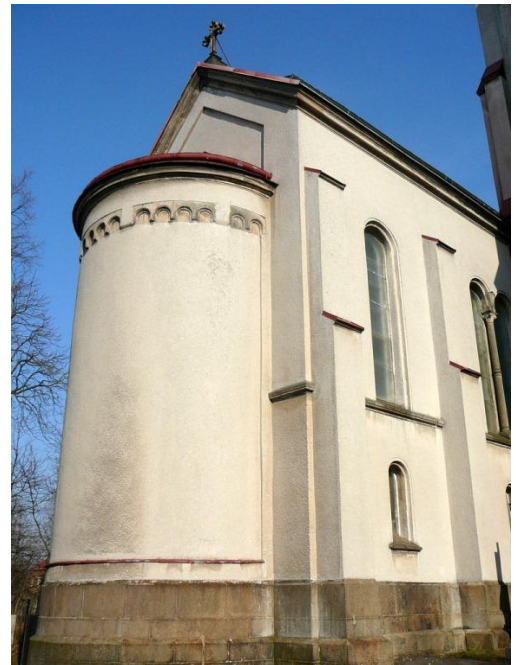
4.1.3 Vývoj poutního místa

František Storch zakoupil domek i s okolními polnostmi již roku 1866, ale výstavba kaple začala až později. V domku byla nejprve nahrazena stará dřevěná podlaha žulovou a ze světnice Magdaleny Kade vytvořena provizorní kaple. Zůstala zde pouze postel, na které došlo k zázračnému uzdravení a stůl, kde hořely svíce. Na postel byl umístěn vyšívaný polštářek. Stále více poutníků projevovalo o toto místo zájem a upínaly se sem naděje nemocných, které sem přivázely jejich rodiny. Došlo k řadě dalších drobných či větších uzdravení a snaha o vybudování kaple a kostela stoupala.

Při druhém výročí filipovského zázraku pořádal kaplan Storch slavnostní zahájení sbírky peněz na stavbu kaple. Již roku 1869 žádal v Litoměřicích o povolení stavby kaple, které bylo okamžitě uděleno. Stavba tak začala roku 1870. Architektem projektu byl František Hutzler z Vídně. Roku 1873 byla kaple otevřena pro veřejnost a nesla název kaple Panny Marie Uzdravení nemocných. Slavnostního otevření a svěcení kaple se účastnilo dvacet tisíc věřících. Šířka nově zbudované kaple, jež stojí přesně v místech bývalého domku číslo popisné 63, byla stejná jako šířka světnice, kde byla Magdalena Kade uzdravena, délka však byla prodloužena na sedmnáct metrů.

Souběžně s dostavěním kaple byl také položen základní stavební kámen kostela, a sice osmého září 1870. Architektem byl opět vídeňský stavitel František Hutzler. Stavba byla dokončena o patnáct let později. Novorománský kostel byl pojmenován kostel Panny Marie Pomocnice křesťanů. Jedná se o jednolodní stavbu, která má v průčelí dvě věže. V místě uzdravení dodnes stojí socha Panny Marie z bílého mramoru, kterou nechala zhotovit polská hraběnka Raczynská na základě popisu zjevení, který Magdalena Kade uvedla. Vedle kostela vyrostl v klášter určený otcům redemptoristům, správcům a opatrovníkům poutního místa. Kostel byl vysvěcen jedenáctého října 1885 za účasti biskupa Emanuela Schöbela a děkana Františka Storcha. Posvěcení kostela bylo nutno opakovat, aby se jej mohl účastnit každý.

Roku 1920 navštívil kapli a chrám papežský nuncius Ambrogio Ratti, budoucí papež Pius XI. O šest let později z jeho papežského rozhodnutí dostal chrám titul Basilika minor. Bylo to přesně v den šedesátého výročí zjevení Panny Marie.

Obrázek 15: Milostná kaple při bazilice minor.

4.1.4 Dny slávy a současnost

Bazilika minor Panny Marie Pomocnice křesťanů se těšila stále větší oblibě. Každoročně sem o výročí zjevení putovalo množství katolíků i protestantů a konala se převážně německé, ale i české bohoslužby. Bazilika je velmi vzácná, protože je jedinou mariánskou stavbou, vzniklou v 19. století na území Čech a stala se nejnavštěvovanějším mariánským poutním místem v Litoměřické diecézi. Především ve 30. letech 20. století byla také nejnavštěvovanějším poutním místem střední Evropy. Úcta věřících ji dokonce vynesla označení Lourdy severních Čech.

Baziliku zdobí několik vzácných skvostů, mezi které patří především varhany, které pocházejí z velmi známé dílny Hermann Eule Budyšín. Varhany byly postaveny roku 1888 a dodnes jsou funkčním nástrojem. Díky jejich perfektnímu stavu se tak mohou ve Filipově v bazilice konat pravidelné varhanní koncerty. Další výraznou uměleckou památkou jsou bílé sochy, které se nacházejí před bazilikou, v jejím interiéru a jedna je přímo zabudována do výklenku ve vnější zdi. Jedná se o sochu Panny Marie s korunkou. Socha Panny Marie na velkém kamenném kříži je umístěna venku u milostné kaple, v blízkosti základního stavebního kamene baziliky, a znázorňuje vidění Magdaleny Kade. Nápis na tabulce nad sochou pak cituje slova, které Magdaléně údajně Panna Marie sdělila. Podobná socha, ale mnohem vzácnější, je v interiéru kaple. Tato socha je vytvořena z cenného carrarského mramoru. Panna Marie má zde na hlavě pozlacenou korunu a je zahalena do roucha, jehož lem je též zlacený. Stejný typ sochy se nachází i ve výklenku pod štítem. Součástí portálu hlavních dveří je erb s datem, který označuje rok, kdy byl chrám povýšen papežem na baziliku. V interiéru milostné kaple je vymalováno samotné zjevení Panny Marie. Obraz zachycuje také světlici Magdaleny Kade, Magdalenu i její přítelkyni Veroniku, vše tak, jak popsala Magdalena Kade v protokolu. Motiv zjevení a zázračného uzdravení je tedy ústředním tématem většiny uměleckých prvků baziliky a kaple.

Přes veškerou úctu a lásku věřících však i Bazilika minor v průběhu doby několikrát strádala. Během první světové války například chrám ztratil tři cenné zvony, které byly vyrobeny roku 1885. Ty byly nahrazeny roku 1921, ale opět zmizely během druhé světové války. S rokem 1945 přišel odsun německých obyvatel z pohraničí a příchod nových českých, kteří neměli k místu patřičný vztah. S německými obyvateli odešla i část slávy a významu Baziliky. Tento stav lze do jisté míry klást za vinu komunistickému režimu, který následoval.

Nevysvětluje to však současnou situaci, kdy se o Baziliku minor Panny Marie Pomocnice křesťanů, stojící na českém území, zajímá mnohem více německých věřících než českých. Přesto, že se po revoluci v roce 1989 náboženský život Šluknovského výběžku opět mohl naplno obnovit, se tak nestalo. Pro sestru Evelyn Bernard, která působí v Jiříkově na faře, je Šluknovský výběžek tím nejméně duchovně žijícím místem, ve kterém kdy působila. Obliba poutního místa ve Filipově se sice dnes nemůže rovnat slávě z 30. let, ale nezanikla docela. Pravidelně se zde pořádají nedělní dvojjazyčné mše a každý rok, na výročí uzdravení Magdaleny Kade, se koná poutní mše. Kromě náboženských obřadů se pořádají v bazilice různé kulturní akce, především koncerty vážné a varhaní hudby.

5 Náboženský život Rumburka v současnosti

Město Rumburk, se od 90. let 20. století do současnosti neustále mění a vyvíjí. Stále více je kladen důraz na ochranu památek a to jak sakrálních, tak světských. Došlo a stále dochází k rozvoji kultury, vzdělání i zdravotnictví. Město navázalo zahraniční kontakty s německými městy, kde pobývá značná část odsunutých Němců z pohraničí, a rakouským městem Wörgel. Od roku 1991 je také ve městě vidět snaha o obnovení spojení s Lužickými Srby, kteří žijí v sousedních německých městech. Tyto iniciativy se týkají především oblasti školství a nabízejí lužickosrbským studentům středních škol možnost studia ve Šluknovském výběžku.

Ve stejném roce také vzniklo sdružení Euroregion Nisa. „Jedná se o volné a dobrovolné sdružení obcí měst a institucí, které se nacházejí v příhraničních oblastech Čech, Saska a jihozápadní části Polska.“ Toto sdružení zahrnovalo města Jiříkov, Rumburk, Varnsdorf, Šluknov, Neugerdorf, Seiffenndorf.³⁶ Dále vznikl roku 1995 Malý euroregion Mandava – Spréva.

Rumburk začíná v tomto roce projevovat zájem o náboženské a kulturní dědictví města. Z tohoto důvodu také dochází ke spuštění řady oprav vzácných památek, a na některých z nich nese podíl právě Euroregion Nisa. Jednou z prvních větších akcí byla generální restaurace morového sloupu. Ten byl rozmontován a společně se sochami převezen do ateliéru v Říčanech u Prahy. Náklady na rozsáhlou opravu hradilo z části město a z části stát. Slavnostní odhalení proběhlo v říjnu 1996. V této době byla také založena Nadace Loreta, která usilovala o záchranu rumburské Lorety. Na tomto projektu se podílel i Euroregion Nisa.

Z počínání města je patrný jistý zájem o náboženství a kladný vztah k jeho rozvoji. Nutno však podotknout, že snaha o záchranu jmenovaných objektů je zapříčiněna spíše kulturním cítěním než náboženským. Důkazem toho je velmi nízká religiozita obyvatel, která se projevuje při sčítání lidu z roku 1991. Je pravděpodobné, že řada obyvatel, hlásících se k římsko-katolické církvi, tak učinila pouze s ohledem na to, že byla pokřtěna.

Tabulka 2: Religiozita při sčítání obyvatel z roku 1991.

bez vyznání	5733
římsko-katolická c.	2322
českobratrská c.	141
československá husitská c.	121
řecko-katolická	23
pravoslavná	23

³⁶ SMETANA J., pozn. 1, s. 166

Kromě těchto církví se také objevují roku 1994 Svědkové Jehovovi, kteří dodnes sídlí v Jiříkovské ulici, a jejich zastoupení je ve městě poměrně početné.

5.1 Opravy a renovace

Z rozhovoru s Mgr. Klárou Mágrovou, pastorační asistentkou a projektovou manažerkou, která zajišťuje žádosti o dotace a dohlíží na průběh oprav sakrálních památek při Římsko-katolické faře Rumburk, Jiříkov a staré Křečany, jsem čerpala mnoho informací o stále probíhajících opravách sakrálních památek v Rumburku a okolí. Tyto opravy se týkají především kostela sv. Bartoloměje a kostela sv. Vavřince v Rumburku, kostela sv. Jana Nepomuckého ve Starých Křečanech a baziliky Panny Marie Pomocnice křesťanů ve Filipově u Jiříkova.

Nejvýraznější jsou však opravy areálu Lorety i s ambity, které byly původně zajišťovány Nadací Loreta. Ta vznikla roku 1995 a díky ní byla Loreta téhož roku otevřena veřejnosti. Stavební úpravy areálu započaly během následujícího roku a doposud trvají. Roku 1999 se z Nadace Loreta stala Obecně prospěšná společnost Loreta, jejímž účelem byla péče o provoz informačního centra, pořádala kulturní akce a sháněla dotace. Roku 2005 společnost ukončila svou činnost a Loreta přešla pod péči Římskokatolické farnosti, která je vlastníkem objektu již od roku 1950. Farnost se angažuje v opravách Lorety od roku 1996.

„Procentuálně nejvyšší finanční příspěvek na obnovu přichází od roku 1998 z Programu záchrany architektonického dědictví Ministerstva kultury. Žádost se každoročně opakuje, není na ni právní nárok. Dále přispívá Biskupství litoměřické, od roku 2007 Město Rumburk a v letech 2012, 2011 a 2010 i Ústecký kraj. V minulosti výrazně přispěl Česko-německý fond budoucnosti. Vlastní prostředky do oprav vkládá i Římskokatolická fara Rumburk. V letech 1996-2011 byly provedeny stavební a restaurátorské práce za 22 milionů korun. Dokončení obnovy Lorety by mělo přijít

na cca 11 milionů.³⁷ Podle Mgr. Mágrové by měla také započít oprava klášterního kostela sv. Vavřince, který se nachází v bezprostřední blízkosti Lorety. Odhadem by měla stát deset milionů korun českých. Existuje již stavebně-historický průzkum z roku 2011.

Doposud došlo, díky finanční podpoře řady jmenovaných institucí, ke kompletní stavební obnově ambitu. Opraveny byly také nárožní kaple, Svaté schody a ohradní zdi kolem areálu. „Došlo ke statickému zajištění ambitu, obnově dřevěných výplní v ambitu, obnově podlah, střech, vybudování systému odvlhčení ambitu, opravení vnější omítky ambitu. Souběžně byly zahájeny restaurátorské práce na mariánském a christologickém cyklu, který zdobí strop ambitu. V letech 2001-2007 byly restaurovány figurální výjevy, od 2012 je zahájeno restaurování dekorativní výmalby ambitu. V letech 2007–2012 byla restaurována nástropní a nástěnná výmalba a dřevěná sochařská výzdoba objektu Svatých schodů.“³⁸

V následujícím období by mělo dojít k opravě samotné kaple a k restauraci její výzdoby. Kaple by také měla být odvodněna. „Termín dokončení obnovy není znám. Odsouvá se podle toho, jak se postupně snižuje množství dotací z Ministerstva kultury.“³⁹

5.2 Kulturní a náboženské akce

Po revoluci z roku 1989 se postupně nepatrně začíná vracet život na poutní místa, do kostelů, kaplí a dalších sakrálních památek. Pořádají se zde různé církevní a kulturní akce, při čemž převládají spíše kulturní. Jedná se především o různé výstavy, koncerty, sbírky a soutěže. Z náboženských akcí pak lze kromě klasických bohoslužeb, poutí a obřadů jmenovat také řadu slavností, které jsou spojeny s kulturou. Na organizování těchto akcí se podílí město, Římskokatolická farnost –

³⁷ Rozhovor – Příloha č. 4.

³⁸ Rozhovor – Příloha č. 4.

³⁹ Rozhovor – Příloha č. 4.

děkanství Rumburk a mnohdy i Dům kultury, Městská knihovna Rumburk, Oblastní vlastivědné muzeum Děčín – pobočka Rumburk, Základní umělecká škola Rumburk a Národní památkový ústav Ústí nad Labem. Většina výstav se týká regionální kultury, historie a náboženství. V minulosti tak došlo v Loretě například k výstavě dobových fotografií města Rumburk. Pravidelně se konají výstavy děl dětí z místních základních škol a Základní umělecké školy.

Nejvíce akcí a výstav se pořádá v ambitech Loretánské kaple. Zde se každoročně konají v září Loretánské slavnosti, během nichž se oslavuje výročí vysvěcení Lorety. Při této příležitosti si návštěvník může prohlédnout celý areál Lorety i interiér samotné kaple. V ambitech jsou různé výstavy, pohybují se zde umělci v kostýmech a ukazují různá středověká řemesla a techniky vyšívání, paličkování apod. Připraven je také bohatý program, který se rok od roku liší svým tematickým zaměřením. Poslední Loretánské slavnosti se například nesly v renesančním duchu. Návštěvník zde mohl shlédnout ukázky renesančních tanců, divadelní představení a poslechnout si renesanční hudbu. Doposud největší a nejvýznamnější Loretánské slavnosti se konaly roku 2007. Velikost těchto oslav byla zapříčiněna tří stým výročím od dostavby a vysvěcení Lorety.

Kromě Loretánských slavností je možné Loretu navštívit v otevíracích hodinách a shlédnout tak stálé expozice, mezi které patří „Historie Lorety v Rumburku“, která byla vytvořena k příležitosti tří stého výročí v roce 2007, „Loretánské podzemí v Rumburku“, „Kapucínský konvent v Rumburku“ a „Expozice církevního umění Šluknovska“, která byla dokončena v letošním roce. Tyto stále expozice jsou doplňovány dalšími výstavami, jež se v průběhu roku několikrát obměňují. V roce 2012 ambít čekají výstavy fotografií Českosaského Švýcarska a Jizerských hor, výtvarných děl žáků Základní školy Pastelka a betlémy mateřských škol v Rumburku. Mimo těchto, bude v Loretě probíhat také řada výstav s náboženským tématem. Návštěvníci si tak budou moci v rámci výstavy „Tajemství severních Čech“ prohlédnout fotografie sakrálních objektů ve Šluknovském

výběžku. Dále je naplánována expozice „Zničené kostely severních Čech 1945–1989“. Velmi zajímavá bude také výstava liturgických oděvů, které má k dispozici depozitář⁴⁰ Lorety v Rumburku.

Z plánovaných akcí stojí za navštívení především Loretánská noc, během níž proběhne koncert a čtení regionálních pověstí pro děti. Akce bude probíhat v květnu v rámci Festivalu muzejních nocí. V červnu bude Loreta otevřena návštěvníkům během Noci kostelů. V srpnu proběhne obnovená slavnost Porciunkule, v září Loretánské slavnosti. Loretánské prostory se každý rok mohou zaplnit i během adventního období, kde jsou zde každoročně vystavovány betlémy. Letos by také měly být otevřeny nově restaurované prostory.

V průběhu slavnosti Porciunkule proběhne v sousedním kostele sv. Vavřince koncert pěveckého sboru z Mikulášovic. Kostel sv. Vavřince společně s prostory dnešní knihovny pořádá také řadu výstav v místní galerii. Přímo v kostele potom probíhají koncerty místních sborů i vzdálenějších účinkujících. Letos by se měl uskutečnit mimo jiné Koncert ke cti sv. Františka z Assisi.

5.3 Salesiáni v Rumburku

Ve Šluknovském výběžku dnes působí Salesiánské středisko, jež má sídlo na faře v Rumburku. Vliv salesiánů se však vztahuje také k Jiříkovu, Starým Křečanům, Brtníkům a Filipovu. Podle sestry Evelyn Bernard jsou myšlenky a snahy salesiánů velmi přínosné a ušlechtilé, ale v Rumburku a Jiříkově prý velmi často dochází k tomu, že jednotlivé

Obrázek 16: Fara a sídlo salesiánské komunity.

⁴⁰ Depozitář – úschovna pro umělecky, nebo historicky cenné dokumenty a předměty.

kroužky nevedou věřící lidé, což je podle jejího mínění chyba. Paní Evelyn vysvětluje současný stav: „Myslím si, že není správné, když zde například výtvarnou výchovu vede žena, která je sice výtečná umělkyně a malířka, ale nemá k salesiánské myšlence takový vztah, jako věřící salesián. Situace je samozřejmě zapříčiněna tím, že ve Šluknovském výběžku je problém najít člověka, který by byl zároveň salesiánem i člověkem schopným vést děti k výtvarné činnosti.“⁴¹ Znovu se tedy v Rumburku potýkáme s problémem nízké religiozity. Názor sestry Bernard je samozřejmě oprávněný, ale i tak považuji salesiánskou komunitu za velmi přínosnou pro rozvoj náboženského života Rumburku a okolí.

5.3.1 Don Bosko a salesiáni

Giovanni Melchiorre Bosco byl italský katolický kněz a vychovatel. Žil v letech 1815 až 1888. Jeho životní poslání, výchova mládeže, na sebe poprvé upozornilo ještě v dobách jeho dětství. V pouhých devíti letech se mu zdál sen, ve kterém se mu zjevil Ježíš Kristus a jeho matka. Oba jej nabádali, aby šířil dobro mezi svými přáteli. Ve škole tedy doučoval spolužáky a pomáhal jim a po čase i vyprávěl a učil lásce k Bohu. Bosko nazýval tuto malou skupinku jménem Veselá společnost. Salesiánská společnost vznikla roku 1854 a prvními členy byly čtyři přátelé Jana Boska.

Salesiáni Dona Boska neboli společnost svatého Františka Saleského je kongregací v katolické církvi, která se věnuje výchově mládeže prostřednictvím lásky a porozumění. Salesiáni tedy provozují řadu dobrovolných středisek mládeže a věnují se různorodé činnosti, která vede k výchově přirozeným, nenásilným způsobem.

⁴¹ Rozhovor – Příloha č. 1.

5.3.2 Činnost salesiánů v Rumburku a okolí

Při Salesiánském středisku mládeže vznikly další drobné organizace. V prostorách fary tak funguje například Rodinné centrum, kde si rodiče hrají a pracují s dětmi a ostatními rodiči. Děti se tak učí být v kolektivu dalších, různě starých dětí a dospělých. Vždy je věnována půl hodina rodičům, aby si popovídali a sdělili si navzájem své zkušenosti a starosti. V této době pečuje o děti pracovnice herny. V letních měsících je možné využít zahradu, která je uzpůsobena potřebám dětí. V herně se také konají různé kroužky a akce. Děti sem mohou chodit například za sportem. Hraje se zde tenis, fotbal a šipky. K dispozici je také řada deskových her.

Na jiříkovské faře se nachází prostory, které používají salesiáni pro realizaci zájmových kroužků, mezi které patří Keramika, Sboreček, Modelářina, Stolní tenis, Šikovné ruce, Flétna, Výtvarka pro nejmenší, Kytara, Šachy a Dračí doupe. Na faře také působí sestra Evelyn Bernard, která zde vede kroužek náboženství, během něhož zábavnou formou prezentuje příběh Nového zákona. Děti se také mohou účastnit letních táborů, či jednorázových výletů.

5.4 Apoštolská církev ve Varnsdorfu

Na náboženský život v Rumburku má také vliv Apoštolská církev, která sice sídlí ve Varnsdorfu, ale řada jejích členů žije v Rumburku a nachází se zde i středisko Royal Rangers, kteří spadají pod Apoštolskou církev.

Apoštolská církev začíná na území dnešní České republiky vznikat na počátku 19. století a řadí se mezi evangelické letniční církve, které hlásí, že člověk je spasen tím, že uvěří v Ježíše Krista, coby Spasitele. Definitivní autoritou v církvi je Bible. Apoštolská církev odmítá, stejně jako všechny evangelické církve papežskou neomylnost.

Tato církev byla ve Varnsdorfu založena v 80. letech 20. století, nejprve ilegálně. Oficiálně vznikla však až v lednu 1989. Zpočátku měla velmi málo členů. V dnešní době je církev složena spíše z mladých aktivních lidí, kteří se snaží o misijní činnost ve Varnsdorfu, Šluknově, Jiřikově a prostřednictvím Royal Rangers i v Rumburku. Církev pořádá řadu činností, která je spojena s výchovou a vzděláváním dětí. Založen byl například Klub Kamarád a Klub Brouček. Apoštolská církev se do města Rumburk dostává ze sousedního Varnsdorfu roku 1992. „Misijní práce zde začíná nejprve na zdravotní škole v roce 1992, následně na to v romských rodinách na Podhájí. Misijní stanice je ustanovena v roce 1993. Silnou stránkou města Rumburk je práce mezi dětmi na sídlišti, záhy je založena přední hlídka Royal Rangers.“⁴²

⁴² *Apoštolská církev Varnsdorf* [online]. [vid. 19. 4. 2012]. Dostupné z: <http://acvarnsdorf.cz>

Závěr

V průběhu psaní Bakalářské práce jsem stále odkrývala nové zajímavé informace o historii města, ze kterého pocházím. Téma mě velmi nadchlo nejen na začátku, při zadávání práce, ale i několikrát v průběhu zpracovávání. Práce je stejně jako téma velmi obsáhlá a rozhodně nepokrývá všechny okamžiky v náboženských dějinách výběžku, ani se nevěnuje veškerým sakrálním stavbám. Mým cílem bylo zmapovat nejdůležitější okamžiky a proniknout do podstaty náboženského života Rumburka a okolí.

Věnovala jsem se řadě významných sakrálních staveb, popsala jsem okolnosti jejich vzniku, jejich osudy a současný stav. Kladla jsem také důraz na podobu společnosti a faktory, které ji v dějinách spoluutvářely. Tento postup jsem považovala za nezbytný, protože události v průběhu doby měly přímý vliv na kulturu i náboženství. Proto je také nezbytné popsat prostředí a podmínky, ve kterých se náboženství utvářelo a vyvíjelo.

Bakalářská práce, která byla od počátku zaměřená na popsání proměn a vývoje náboženského života v dějinách města, zřetelně ukazuje markantní rozdíl mezi náboženským životem v Rumburku před odsunem a po něm. Šluknovský výběžek se kdysi pyšnil velkolepými sakrálními stavbami, které sice často chátraly vlivem povětrnostních podmínek a drsnějšího počasí, přesto byly vždy udržovány s největší péčí a úctou a to i v dobách válek, chudoby či moru. Po druhé světové válce se však stav radikálně změnil. S odsunem německých obyvatel Šluknovského výběžku, jakoby byly odsunuty i náboženské tradice, slavnosti, veškerá úcta a respekt k poutním místům a kostelům. Situaci neprospěl ani nadcházející politický režim, a tak kostely, kaple a další sakrální stavby chátraly a pustly stejně rychle a důkladně jako náboženský život Rumburka a okolí.

K současnému náboženskému životu v Rumburku se vyjádřili nelibě i někteří narátoři, se kterými jsem učinila rozhovory. Všichni poukazují nejen na nízkou religiozitu obyvatel Šluknovského výběžku, ale také na poměrně negativní vztah místních obyvatel k věřícím lidem. Pan Korenec například provedl srovnání Rumburka s Prahou a prezentoval myšlenku, že Praha zaujímá vůči věřícím mnohem liberálnější postoj.

Nejlépe však definovala stav náboženství ve Šluknovském výběžku Paní Evelyn Bernard, která vyslovila dokonalou myšlenku. Připodobnila náboženský život této pohraniční oblasti k jednomu obrazu, který kdysi viděla. Na něm byl zachycen starý mohutný silný strom se silnými kořeny, který byl naprosto suchý a mrtvý. Pod ním vyrůstal z jeho kořenů malý zranitelný stromeček. Ten se však pyšnil čerstvostí a mladostí. Velký suchý strom je podle Paní Bernard náboženský život před rokem 1945, který je nyní téměř mrtvý. Stále však prý drží ochrannou ruku nad současnými věřícími a nabízí jim útěchu a útočiště. Evelyn Bernard také optimisticky dodala, že jednoho dne nebude třeba starého suchého odkazu na předešlé časy a věřící v Rumburku a okolí budou moci existovat i bez mocné ochrany, kterou představují pestré náboženské dějiny Šluknovského výběžku a řada významných sakrálních staveb. Nový čerstvý stromek se zde bude vyvíjet vedle starého stromu a vytvoří si vlastní silné kořeny.

Přijala jsem myšlenku Paní Evelyn za svou, protože nejen že je naprosto pravdivá, ale také shrnula celou Bakalářskou práci a odpověděla na stanovené cíle práce.

Seznam pramenů a literatury

- ANDĚL, R., 1961. *Husitství v severních Čechách*. Liberec: Severočeské krajské.
- *Apoštolská církev Varnsdorf* [online]. [vid. 19. 4. 2012]. Dostupné z: <http://acvarnsdorf.cz>
- BÍLEK, T. V., 1882. *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 I*. Praha: František Řivnáč.
- BÍLEK, T. V., 1883. *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 II*. Praha: František Řivnáč.
- BOLISOVÁ, N., *Putování po duchovních panstvích Kránsolipska, Děčín* 2004.
- BUKOVSKÝ, J., 2000. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. Praha 2000. ISBN 8072770152.
- ČENSKÝ, F., 1985. *Příspěvek k dějinám rumburského plátenictví*. In: *Z minulosti Děčínska a Českolipska* 4s. 225–240.
- DEMEL, J., *Dějiny města Rumburka*. Strojopis po 1968.
- FIALA, J., 1953. *Rumburská vzpoura*. Praha.
- *Filipovský zázrak* [online]. [vid. 19. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.jirikov.info/ces/zazrak/hlavni.htm>
- GABRIEL, F., STARÁ, M., 1995. *Osídlení severních Čech*. In: *Die Besiedelung der Nei-region. Urgeschichte – Mittelalter – neuzeit*. Zittau, s. 52–67.
- JABURKOVÁ, I., MÁGROVÁ, K., 2011. *Křížové cesty Šluknovska*. Herausgeber Římskokatolická farnost – děkanství Rumburk.
- KALUHA, F., 1963. *Zamyšlení nad rumburskou vzpourou*. Rumburk.
- *Kronika města Rumburk v roce 1945*
- *Kroužky* [online]. [vid. 19. 4. 2012]. Dostupné z: <http://rumburk.farnost.cz/stredisko/krouzky.php>
- *Loreta* [online]. [vid. 19. 4. 2012]. Dostupné z: <http://rumburk.farnost.cz/farnost/rumburk/loreta.php>
- MARYŠKA, Z., 25. Výročí opravy baziliky ve Filipově In: www.rumburk.farnost.cz [online]. [vid. 19. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.rumburk.farnost.cz/dokumenty/25-vyroci-opravy-baziliky-ve-Filipove-2010-Zdenek-Maryska.pdf>

- *Poutní místa Šluknovska* [online]. [vid. 19. 4. 2012]. Dostupné z: <http://cz.poutni-mista-sluknovsko.cz/>
- *Římskokatolická farnost Rumburk* [online]. [vid. 19. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.rumburk.farnost.cz/farnost/filipov/bazilika.php>
- *Salesiáni* [online]. [vid. 19. 4. 2012]. Dostupné z: <http://rumburk.farnost.cz/salesiani.php>
- SMETANA, J., 1998. *Jiřetín pod Jedlovou: 450 let města v Lužických horách*. Obec Jiřetín pod Jedlovou. ISBN 8023828118.
- SMETANA, J., 1999. *Rumburk: město v Českém Nizozem*. Město Rumburk. ISBN 8023845454.
- SMETANA, J., 1966. *Z minulosti Děčína* Severočeské nakladatelství
- SOUKROMÝ ARCHIV Bc. Ester Sadivové a Městského Muzea Rumburk: *Kronika města Mikulášovice*.
- SOUKROMÝ ARCHIV pátera Josefa Kujana: *Výpis protokolů o zjevení Panny Marie v domě Magdaleny Kade ve městě Filipov*.
- STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV DĚČÍN: *Cech tkalců v Rumburku (1740–1887)*.
- STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV LITOMĚŘICE: *Řád kapucínů Rumburk (ŘK–RM) 1682–1946*.
- STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV LITOMĚŘICE: *Řád redemptoristů Filipov*.
- STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV DĚČÍN: *Archiv města Rumburka (AM–RM) 1579–1945*.
- STEINOVÁ, N., 2000. *Rumburská Loreta*. Rumburk 2000. ISBN 8025422844.
- Rozhovor se sestrou Evelyn Bernard.
- Rozhovor s Romanem Korencem.
- Rozhovor s Kateřinou Klinskou.
- Rozhovor s Mgr. Klárou Mágrovou.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Znak města Rumburk.....	11
Obrázek 2: Nejstarší zachovaný pohled na Rumburk od F. B. Wenera.....	12
Obrázek 3: Česká pošta, bývalý Poštovní a telegrafní úřad.....	27
Obrázek 4: Městský kostel sv. Bartoloměje, Rumburk.	39
Obrázek 5: Kaple sv. Jana Křtitele na Strážném vrchu	40
Obrázek 6: Detail zastavení křížové cesty na Strážném vrchu.....	41
Obrázek 7: Kostel sv. Jiří v Jiříkově	45
Obrázek 8: Santa Casa, Rumburská Loreta.	59
Obrázek 9: Amos, exteriér Loretánské kaple v Rumburku.....	61
Obrázek 10: Černá Madona, interiér Loretánské kaple.	65
Obrázek 11: Klenba s nástrojnými malbami, ambit.	66
Obrázek 12: Kaple Panny Marie Lourdské.....	71
Obrázek 13: Pilát Ponský ze Svatých schodů.....	72
Obrázek 14: Socha Pany Marie před bazilikou minor.	77
Obrázek 15: Milostná kaple při bazilice minor.....	79
Obrázek 16: Fara a sídlo salesiánské komunity.....	86

Seznam tabulek

Tabulka 1: Pohyb počtu obyvatel v roce 1946.....36

Tabulka 2: Religiozita při sčítání obyvatel z roku 1991.....83

Seznam příloh

Příloha 1: Rozhovor se sestrou Evelyn Bernard.

Příloha 2: Rozhovor s Romanem Korencem.

Příloha 3: Rozhovor s Kateřinou Klinskou.

Příloha 4: Rozhovor s Mgr. Klárou Mágrovou.

Příloha 5: Santa Casa s ambity v Rumburku (Smetana 1999)

Příloha 6: Interiér Svaté Chýše (Steinová 2000)

Příloha 7: Žalář Krista (Steinová 2000)

Příloha 8: Boží hrob (Steinová 2000)

Příloha 9: Kaple Svatého Josefa (Steinová 2000)

Příloha 10: Budova první školy ve městě (z archivu autorky)

Příloha 11: Kostel sv. Jiří a hřbitov v Jiříkově (z archivu autorky)

Příloha 12: Křížová cesta, kaple sv. Jana Křtitele (z archivu autorky)

Příloha 13: Portál dveří a socha Panny Marie ve výklenku baziliky (z archivu autorky)

Příloha 14: Panna Marie s Ježíšem před bazilikou minor (z archivu autorky)

Příloha 15: Socha připomínající zjevení Panny Marie (z archivu autorky)

Příloha 16: Bazilika minor Panny Marie Pomocnice křesťanů (z archivu autorky)

Příloha 17: Náměstí, podloubí, morový sloup v Rumburku (z archivu autorky)

Příloha 18: Zámek v Rumburku (z archivu autorky)

Příloha 19: Kostel sv. Bartoloměje v Rumburku (z archivu autorky)

Přílohy

Příloha 1: Rozhovor se sestrou Evelyn Bernard

Evelyn Bernard se narodila v roce 1962 ve východním Německu, kde také vystudovala teologii ve škole při rekreačním středisku. Roku 1991 se se svými spolusestry přestěhovala do Liberce, naučila se česky a pomáhala při obnově fary ve Vratislavicích a stála tak u vzniku společnosti, kterou sama označuje jako rodinu. Zde působila patnáct let, ale její spolusestry se nedokázaly přizpůsobit a nenaučily se česky, proto hledaly místo při hranicích, kde by sestra Evelyn mohla působit v Čechách a ostatní v Německu.

Rozhovor se odehrál 23. 3. 2012 na faře v Jiříkově, kde Evelyn Bernard od roku 2007 působí. Sestra Bernard se mimo klasických povinností pastorační asistentky soustředí také na výchovu mládeže a vede kroužek náboženství. Dochází také do Dětského domova se školou v Jiříkově, kde se snaží seznámit děti s Biblií a pomáhat jim s jejich životními problémy.

Abych zachovala i skryté významy slov sestry Evelyn zaznamenala jsem rozhovor tak, jak se odehrál. Paní Bernard hovoří velmi dobře česky, přes to však může být v jejím projevu místy znát, že je čeština jejím druhým jazykem. Rozhovor mimo jiné obsahoval i informace, které jsem, na přání sestry Bernard, neuvedla.

Jak byste popsala začátek Vašeho působení ve Šluknovském výběžku?

Odchod z Liberce byl velmi těžký, protože jsem tam byla a žila v té společnosti patnáct let. Vytvořila jsem si ke všem lidem vztah, ale postupem času, jak stále přibývaly, přestávala být naše společnost rodinná. Jak bylo těch lidí více, tak jsem začínala zjišťovat, že se mezi sebou málo znají a nemají takový vztah jako dříve. Pořád to ale bylo naprosto skvělé oproti tomu, co je tady. Víte, tam nikomu nevadilo,

když se mezi nás zamotal bezdomovec. Tady ve výběžku se všichni koukají svrchu na cikána třeba.

Proč jste tedy z Liberce odešla?

No protože ty moje ostatní spolusestry řádové tam nechtěly už být. Ony neuměly česky tak dobře jako já. Chtěli pracovat v Německu a já v Čechách, ale my se nemůžeme rozdělit a tak jsme požádaly v Litoměřicích, abych byla přesunutá někam do pohraničí. Tady můžeme bydlet spolu v Německu a já pracovat v Čechách a ony v Německu. Pak mi volal generální vikář, co je v Litoměřicích, že volal do Rumburka, kde působí pater Kujan. To bylo někdy v noci skoro. Říkal, že máme zavolat do Rumburka, tak jsme tam volaly a vzal to pater Kujan, který tam vůbec už neměl být tehdy. Páter Kujan říkal, ať hned přijedeme, tak jsme se sebraly a jely do Rumburka a za deset minut bylo všechno domluvené. To bylo jako osud.

Na čem jste se domluvili?

Že nastoupím k jejich faře. Že mu budu pomáhat se vším při mších a podobně. Hlavně jsme ale vymysleli to, co jsem chtěla dělat. Já jsem už v Liberci měla různé kroužky a další činnost pro děti a tak jsem tady taky chtěla. To jsme všechno domluvili a tak jsem začala nejdříve učit děti náboženství v Jiříkově.

Patříte tedy k Salesiánům?

Ne, ne to vůbec ne. Ty mají sídlo v Rumburku a tady máme na faře jenom společné prostory. Oni mají spíše kroužky a zájmovou činnost jako je kreslení a nějaké sporty a já se věnuju jen kroužku náboženství. Oni mají krásnou myšlenku, ale tady to není moc nábožensky vedené. Nemají totiž dost věřících vedoucích. Ty vedoucí zajímá víc, co ty děti vyrobí než nějaká víra a salesiánské zásady. Dokonce jsem se setkala, že ta jedna vedoucí těm dětem trochu vynadala za to, že šli ke mně na náboženský kroužek. Tak jsme po tom museli se přestěhovat radši. Ty salesiáni

jsou dobrý i ti vedoucí kroužků jsou moc šikovní, ale tady ve výběžku je problém, že tu nikdo není věřící. Tady je jen pár starších rodin, co chodí do kostela a jejich děti už zase nechtějí, takže ani ty svoje děti nedávají ke mně do kroužku.

Jak takový kroužek probíhá?

Nejdřív Vám řeknu, jak to tady bylo těžké sehnat děti. My jsme chtěli sehnat děti pro můj kroužek a tak jsme vymysleli, že půjdeme do škol a dáme jim tam přihlášky. Jenže tam na nás byli hrozně...nepřáli si to, abychom těm dětem dávali ty přihlášky. Ti ředitelé nám nevyšli vůbec vstříc a učitelé na nás koukali skrz prsty, takže jsme rozdali přihlášek moc málo a vrátilo se nám ještě míň. Přihlášky jsme měli vyplněné jen od cikánů. Mně to nevadilo, já nemám s tím problém, ale tady jak byl ten klub salesiánů, tak těm rodičům těch bílých děti se moc nelíbilo, že tady v tom domě budou s nima se učit cikáni. Bylo to tady takové složité a tak teď to dělám v bývalém klášteře sester Boromejek, který je mezi Jiříkovem a Filipovem. Jenom, když chci nějakou akci, kde je nutné, aby na to byly reprezentativní prostory, tak to dělám tady na faře.

V náboženském kroužku, o kterém mluvíte, jsou tedy dodnes jen Romové?

Ano přesně tak to je. Teď teda jak ten kroužek funguje. Já si s nimi sednu a učím je náboženství. Čtu jim z Bible a vyprávím jim, co to znamená. Třeba když máme desatero, tak jim říkám proč to nemůžou dělat a říkám jim, že se musí modlit, aby Bůh věděl, že na něho myslí a pak on na ně také bude myslet a dá jim možná to, co chtějí. Oni totiž cikáni myslí jinak. Oni jsou často zloději a kradou i mě tady na zahradě věci, ale já se vůbec nebojím na ně volat policii. Já nejsem hloupá, abych je nechala dělat, co chtějí a myslela jen na to, že za to nemůžou, že se narodili jako cikáni. Já jim pomáhám, jen když chtějí. Ono to tak nevypadá, ale cikáni jsou hodně věřící a moc se bojí pekla a podobně. Oni jen nevědí, co je dobře, protože jim to nikdo od mala neříká. Takže oni sem přijdou a já jim to říkám a potom vidím, že se mění.

Třeba potom za mnou přijdou, že je maminka nemocná a já jim říkám, že se mají modlit, aby se uzdravila, a když pak třeba zemře, tak jim řeknu, že maminku měl Bůh moc rád a že jí chtěl mít už u sebe a že je jí dobře, že je u Boha a oni to potom dobře chápou. Nebo třeba minule se mi stalo, že jsme jeli na výlet. My často jezdíme na výlety a máme třeba nějaký náboženský cíl cesty. Tak minule jsem jim říkala, že mi mají přinést včas peníze, abych mohla koupit jízdenku dopředu. Dva mi peníze nedonesli a pak chtěli jet taky, tak si museli koupit drahou jízdenku sami, protože já jsem jim říkala, že měli přijít, abych jim přispěla. Oni ale chtěli moc jet a tak si jí koupili i drahou a příště už vědí, že musí plnit svoje povinnosti, když chtějí zábavu se mnou.

Vy také, pokud se nepletu, působíte v Dětském domově se školou.

Tam to nejde moc dobře, protože já tam nemám ty možnosti, co bych potřebovala. Já jsem jim moc vděčná, že mě tam s těmi dětmi nechají, ale oni tam musí dodržovat nějaký řád a ne vždycky na mě ty děti mají čas a někdy mají třeba trest a nemohou se účastnit. Hlavně i ty děti tam jsou jiný. Oni to nemají dobrovolně jako děti, co za mnou chodí. Já si tam proto nedělám naděje, že by se něco změnilo. Já jen chci jim říct něco o Bohu, i když se mi smějí a dělají si legraci. Já jen chci, aby až jednou třeba budou ve vězení, tak tam budou mít třeba nějakého kněze a oni si potom vzpomenou, že už jsem jim to třeba říkala a že na tom možná něco bude pravda, když to říkají dva lidé. Třeba potom najdou útěchu u Boha.

Paní Bernardová, cosi myslíte o současném náboženském životě ve Šluknovském výběžku?

Já jsem z toho smutná tady. Ty lidi tady nejsou moc hodní, všichni se pomlouvají a koukají na sebe skrz prsty. Nemají rádi cikány a nemají rádi věřící a pořád dělají rozdíly mezi chytrým a hloupým, bohatým a chudým a podobně. Já tady nejsem moc šťastná. V Liberci jsem byla víc spokojená, ale zase na druhou

stranu tady mám mnohem více práce a mnohem těžší úkol. Já ráda pomáhám a tady je potřeba moc pomoci. Tady se musí vybudovat základy, tady bylo hodně krásný náboženství před válkou, ale ty lidi tady nemají vztah k tomu, co tu bylo před tím, když tady nežili vůbec jejich předci. Ale já tak nějak cítím, že jsme na dobré cestě. Zlepšilo se to trošku postupně od té doby, co jsem nastoupila. Tím nemyslím, že mojí zásluhou, jen že to pozoruji, že se to obecně pořád rok od roku maličko zlepšuje.

Víte, já tady to pohraničí vnímám jako obraz, který jsem kdysi viděla. Náboženský život Šluknovska je jako výjev toho obrazu, kterému vévodil statný suchý strom. Mezi jeho kořeny vyrůstal malý zelený a svěží nálet, který potřeboval ochranu velkého stromu. Náboženský život Rumburka a okolí je jako obrovský starý suchý strom, který chrání malý čerstvě zelený nálet. Suchý strom představuje náboženský život před druhou světovou válkou, který byl krásný, košatý a měl velmi silné kořeny. Dnes je tento odkaz již téměř mrtvý, ale plní roli ochránce nově vznikajícího svěžího stromku, jenž vyrůstá z kořenů silného stromu. Díky té historii a Loretě a zázraku ve Filipově a dalším poutním místům to tady nezaniklo úplně. Věřím, že přijde doba, kdy současné náboženství nebude potřebovat ochranu a bude stejně silné a krásné jako býval statný mrtvý strom.

Krásně řečeno. Jak se podle Vás staví město k náboženskému životu a jak byste zhodnotila jeho přístup k opravám, které jsou nutné pro zachování sakrálních památek?

Tady v Jiříkově to není dobré. Když něco chceme po úřadu, třeba jen drobnost nějakou, tak nám skoro nikdy nevyhoví, ale já nechci být člověk plný zášti. Já tomu nerozumím, proč to tak dělají, ale myslím si, že v Rumburku je to mnohem lepší než tady. Tam se opravuje Loreta, ale nevím, jestli to platí město.

Děkuji Vám za odpovědi. Na závěr poslední otázka. Říkala jste, že vidíte budoucnost optimisticky. Máte na mysli blízkou budoucnost a něco konkrétního nebo je potřeba více času, aby se Šluknovský výběžek mohl pyšnit rozšířeným náboženským životem, popřípadě obyvateli, kteří by měli k věřícím lepší vztah než v současnosti?

Já myslím, že bude potřeba hodně času, aby se to změnilo tak, jak říkáte, ale na druhou stranu každé oživení náboženského života je dobré a mě stačí i málo. Já vidím, jak je to tady každý rok lepší. Například se znovu dělají ve Šluknově Svatomartinské průvody, v Mikulášovicích byli již asi dvakrát Velikonoční jezdci o Bíle sobotě. Chystá se také program Akademie příslibu. Nemohu Vám ještě sdělit podrobnosti, protože se ještě hodně věcí neví a tak bych asi neměla, ale povím Vám, že jestli to dopadne dobře, tak to náboženský život tady velmi oživí. Letos na Velikonoční neděli jsou pozváni všichni, kdo chtějí být v tomto institutu.

Mohla byste prosím alespoň nepatrně přiblížit, o co se jedná?

Bude to program pro znevýhodněné lidi a zapojit se do něho může každý, kdo chce vykonat něco dobrého, aniž by za to něco dostal. Od září by to mělo fungovat, ale ještě není nic jasné a tak Vám raději nechci nic říkat. Jedině, když mi slíbíte, že to neuvedete do té práce.

Příloha 2: Rozhovor s Romanem Korencem

Roman Korenec se narodil 10. 2. 1990 a žije v Rumburku. Hlásí se k Apoštolské církvi, která má sídlo ve Varnsdorfu, ale působí také ve Šluknově a Rumburku.

Rozhovor se odehrál v rumburské cukrárně a je zapsán v původním znění. Není vynechána žádná jeho část, protože narátor souhlasil se zveřejněním veškerých informací, které uvedl. Na žádost Romana Korence zde uvádím, že není oficiální reprezentantem církve a všechny jeho názory se nemusí shodovat se smýšlením církve. V práci má být tedy rozhovor použit pouze v kontextu s jeho osobou. Romanovi názory tak mohou interpretovat pouze jako jeho subjektivní pohled a nesmím jeho osobní myšlenky předložit jako názory Apoštolské církve.

Mohl bys prosím vyprávět o tom, jak ses dostal ke své církvi a k víře obecně?

K víře, respektive ke Kristu... raději používám obrat uvěřil jsem...ve dvanácti letech a to tak, že místní organizace Royal Rangers, křesťanská obdoba skauta, pořádala každý rok v Rumburku takové sportovní dopoledne a po několika účastech jsem se rozhodl přijmout pozvání na jejich páteční schůzku. Postupně jsem sem docházel častěji a postupně jsem se dovídal více věcí o Kristu. Mé obrácení k víře nastalo až poté, co jsme s tím Royal Rangers byli na takové celostátní akci, kterou ta organizace pořádá a tam jsem reagoval na výzvu k modlitbě spasení, což je určitý akt popisovaný v bibli, kdy se člověk vlastně stává křesťanem. Zásadním důvodem, proč jsem i přes svůj, více méně, odpor k církvím docházel dál, bylo to, že jsem cítil velké přijetí a tu tzv. křesťanskou lásku.

Mám tomu rozumět tak, že jsi dříve měl k víře odpor?

Možná bych to spíš formuloval tak, že jsem měl z věřících srandu a použil bych klidně ostřejší slova.

Zřejmě tedy nepocházíš z věřící rodiny. Jak se staví ke tvému obrácení na víru?

Má rodina nepatří mezi věřící, nebo se alespoň nehlásí k žádnému vyznání. Moje uvěření rodina zprvu nějak neregistrovala, naši jsou rozvedení a tehdy mě vychovávala jenom máma a ta se o tom, že jsem křesťan, dozvěděla asi nějak postupně, myslím asi až v tom okamžiku, kdy jsem se chtěl nechat pokřtít a potřeboval jsem k tomu její souhlas. Všeobecně k tomu má takový postoj, že je ráda, že chodím do církve a mezi křesťany, ale nerada se o víře baví.

Jak probíhalo tvé přijetí víry a začlenění do Apoštolské církve?

Po tom, co jsem uvěřil, tak jsem vlastně nějakou dobu do té církve ještě nechodil, na bohoslužby jsem začal chodit cca po roce a členem církve jsem se stal až po delší době, ale opravdu si to teď nepamatuji přesně, ale zkrátka to nebylo hned. Po čase jsem tedy vyplnil přihlášku a nechal se pokřtít. Jako mimino mě naštěstí nekřtili, takže jsem pokřtěný až ve své církvi. Nechal jsem se pokřtít v 15 letech v rybníce naším pastorem.

Mohl bys nějak představit svou církev a vysvětlit, proč sis ji vybral?

Náš sbor má cca sto členů. Vybral jsem si jí proto, že jsem díky jejím členům a díky Royal Rangers, která pod ní spadá, uvěřil a byl jsem v kontaktu s těmito lidmi, proto jsem přirozeně začal chodit sem. Asi bych spíš mohl odpovědět, proč v ní setrvávám a nezměnil jsem ji. Je to proto, že chápu Bibli, jako slovo boží a vyznání, která Apoštolská církev má, je v souladu s tím. Její vyučování je postaveno na tom, že to co je v bibli, je pravda a nepřekrucuje ji a nevytrhává věci z kontextu celé Bible

Stejně tak to mají všichni protestanti. Uvedl bys prosím, v čem se lišíte od ostatních?

Lišíme se asi jen způsobem života a formou kázání. Jsme tam všichni přátelé a pomáháme si a přesto, že to není dokonalá církev, jelikož je složená z nedokonalých lidí, se mezi jejími lidmi cítím skvěle a přátelé, které tam mám, jsou mi hodně blízcí. Součástí je taky Royal Rangers, což je organizace, která vznikla v USA a je zaměřená na práci s dětmi, ve zkratce tomu říkám křesťanský skaut. Ty schůzky tam probíhají tak, že je na začátku takový minikázání, pak nějaký interaktivní program a na konci třeba modlitby, jezdí se na tábory, na sportovní turnaje, dělají se podobné aktivity jako ve skautu.

Účastníš se nějakým způsobem aktivně na životě a chodu tvé církve?

Kdysi jsem zde působil jako baskytarista, ale teď nemám kvůli škole na nic čas.

Které sakrální stavby jsi v Rumburku navštívil a při jaké příležitosti?

Byl jsem v loretě a v Kostele sv. Bartoloměje, ale to nebylo z náboženských důvodů, ale kvůli nějaké společenské příležitosti. I když jako malý jsem v kostele sv. Bartoloměje byl i na bohoslužbách, ale to je hodně let zpátky. Vzala nás tam tehdy kamarádka mé tety. Naše církev má modlitebnu ve Varnsdorfu a tam chodím pravidelně. Ještě jsem chodila do kostela na Krásnolipské, kde měl sídlo Royal Rangers.

Mohl bys prosím zhodnotit současný stav náboženství v Rumburku?

Kéž by ve Šluknovském výběžku, stejně jako v celé ČR, vymizelo všechno náboženství a lidé se obrátili k Bohu. Náboženství svazuje, kdežto Kristus vysvobozuje. Jsou určité tradice, které jsou hezké, a mám je rád, ale naopak jsou některé tradice, které byť křesťanskými se nazývají, tak jsou dosti pohanské. Co se té tzv. religiozity týče, tak je na tom Šluknovsko dost špatně a je to podle mě způsobeno

i tím, že celý tento kraj má slabé kořeny, kvůli poválečnému stěhování a tím i vztah ke starým zvykům je slabý.

Mohl by ses vyjádřit k tomu, jaký podle tebe mají lidé ve Šluknovském výběžku postoj k náboženství?

Lidé ve šluknovském výběžku? To je těžká otázka. No podle mě jsou v podstatě dost stejní jako jinde, ale v něčem se určitě liší. Řekl bych, co se náboženství týče, tak jsou dost neduchovní a hodně konzervativní, co se ateističnosti týče, když to porovnáám s mými nevěřícími přáteli z Prahy, tak tam jsou převážně mnohem liberálnější, a je to asi kvůli tomu, že ten kraj je přeci jenom trochu pozadu, čímž neříkám, že být liberální je pokrok, ale světový trend takový je...být liberální ke všemu, včetně všech náboženství.

Co si myslíš o přístupu města Rumburk k péči o sakrální stavby a památky?

Momentálně už to není tak hrozné, ale dlouhou dobu jsem se styděl za přístup k Loretě, protože to je významná evropská památka a dlouhá léta byla v dosti dezolátním stavu a Bartoloměj by opravu té jedné strany také snesl, ale abych byl upřímný, tak to nemohu objektivně zhodnotit, protože nevím, kdo je vlastníkem těchto nemovitostí, ale jestli je to město, tak bych asi řekl pozdě, ale přece.

Příloha 3: Rozhovor s Kateřinou Klinskou

Kateřině Klinské je dvacet dva let a žije v Rumburku. S Kateřinou jsem se sešla v rumburské cukrárně. Rozhovor nebyl upraven ani zkrácen. Veškeré informace, které mi Kateřina svěřila, jsem směla použít a použila.

K jakému vyznání se hlásíte?

Hlásím se ke Křesťanství, konkrétně k Římsko-katolické církvi. Jsem v Salesiánské komunitě.

Můžete prosím uvést, jak jste se k Vaší víře dostala?

Pocházím z křesťanské rodiny a k víře mě od mala vedli rodiče, zejména potom matka. Pokřtěna jsem byla ve třech letech.

Jak byste zhodnotila náboženský život v Rumburku a okolí?

Podle mě počet věřících v našem výběžku klesá a je relativně nízký. Kdybych se měla vyjádřit k tomu životu, tak bych asi řekla, že Salesiáni zde pečují o řadu kroužků a volnočasových aktivit pro děti. V Rumburku se nachází nízkoprahová herna, klub Zavínáč pro studenty a Mateřské centrum. To vše provozují Salesiáni v rámci Římsko-katolické farnosti. Farní charita má také nízkoprahový klub. U evangelického kostela v Krásnolipské ulici také funguje jediná čajovna v Rumburku. Řekla bych tedy, že zde není náboženský život zanedbaný, jen se jej účastní málo obyvatel.

Kromě těchto zvláštních činností, také každý den probíhají mše v kostele sv. Bartoloměje. Přes nejtužší zimu se konají ve farní kapli a v létě se často využívá na nedělní bohoslužby kostel sv. Vavřince. Asi před osmi lety začala tradice „farní kavárny“ po první nedělní mši v měsíci. Lidé se po mši sejdou na kávu, z domova přinesou zákusky nebo třeba bábovku. Stala se z toho dobrá příležitost seznámit se

a prohlubovat kontakty s lidmi z farnosti. Potom jsou tu ještě svátky, pouti a obřady. Ty zde probíhají v průběhu celého roku. Například na Vánoce jsou ranní roráty (zpěvy), Vánoční mše, většinou bývá ve sv. Vavřinci koncert České mše vánoční od J. Ryby a po Štědrém dni je živý Betlém.

Které sakrální stavby jste navštívila, nebo navštěvujete pravidelně a za jakým účelem?

Troufám si říci, že jsem v průběhu života navštívila většinu kostelů a kaplí v našem výběžku. Nejčastěji účast na mši v Bartoloměji.

Jak byste zhodnotila stav, ve kterém se nachází tyto stavby?

Kostely v Rumburku jsou poměrně dobře udržované i Loreta prošla rekonstrukcemi. Myslím, že poslední rekonstrukce byla kaple Kalvárie a výmalby nad svatými schody. V horším stavu jsou kostely a kaple v menších městech a vesnicích ve výběžku.

Účastníte se aktivně náboženského života?

Byla jsem asi šest let dobrovolnicí v Salesiánském středisku mládeže v Rumburku i Jiříkově, kde jsem vedla zájmové kroužky, jezdila jsem na dětské tábory, pracovala v Klubu Zavináč i na jednorázových akcích jako je Den dětí, který pořádá Salesiánské středisko ve spolupráci s Dobrovolnými hasiči. Nyní bydlím a studuji v Olomouci, takže jsem neaktivním členem.

Znáte se tedy s dalšími věřícími. Scházíte se pouze za náboženskými účely?

Znám mnoho věřících lidí a komunita je tu dobrá. Jak jsem řekla, nejsem již aktivním členem a nescházíme se tolik, kvůli velké vzdálenosti. Scházíme se však i mimo bohoslužby a dříve jsme podnikaly různé akce.

Doporučila byste městu v náboženské oblasti nějaké kroky, aby zde byl náboženský život pro věřící ještě příjemnější?

Nějaký návod na ideální farnost asi neexistuje. Pro farnost je důležité mít pro věc nadšené mladé kněze, pracovníky a i věřící, protože kde je vůle, tam je i cesta.

Příloha 4: Rozhovor s Mgr. Klárou Mágrovou

Paní Mágrová pracuje od roku 2006 jako pastorační asistentka při Římskokatolické farnosti v Jiříkově, Rumburku a Starých Křečanech. Mimo jiné se stará o průběh řady oprav sakrálních památek v Rumburku a okolí. Rozhovor proběhl pouze prostřednictvím korespondence a nebyl nijak upraven.

Můžete prosím uvést, jakým způsobem se podílíte na opravách sakrálních památek v Rumburku a okolí?

Jako projektová manažerka mám za úkol psát žádosti o dotace na opravy sakrálních památek, které spravuje komunita salesiánů se sídlem v Rumburku, a administrovat projekty. Konkrétně se jedná o obnovu loretánské kaple s ambitem v Rumburku, kostela sv. Bartoloměje v Rumburku, kostela sv. Vavřince v Rumburku, kostela sv. Jana Nepomuckého ve Starých Křečanech, baziliky Panny Marie Pomocnice křesťanů ve Filipově u Jiříkova. Dále informuji média o probíhající stavební obnově a v některých sakrálních objektech organizuji kulturní akce.

Co je to Nadace Loreta?

Myslím, že otázka Nadace Loreta je nyní už bezpředmětná, protože neexistuje. Nadace Loreta Rumburk byla založena roku 1995. Na vzniku této nestátní neziskové organizace se podílelo Město Rumburk, salesiánská komunita spravující Římskokatolickou farnost-děkanství Rumburk a místní patrioti. Nadace byla r. 1999 přetransformována v obecně prospěšnou společnost Loreta. Společnost se v letech 1997-2005 za přispění Města Rumburk starala o provoz Městského informačního střediska v areálu Lorety, pořádala zde kulturní akce, sháněla dotace na obnovu loretánského areálu. Obecně prospěšná společnost Loreta ukončila svou činnost roku 2005. Od té doby stavební obnovu a oživení Lorety jako mariánského poutního místa

a barokní kulturní památky zajišťuje vlastník Lorety, čili Římskokatolická farnost-děkanství Rumburk.

Jak vidíte současný stav náboženského života v Rumburku a jak byste ohodnotila míru religiozity?

To je otázka na faráře. Z mého pohledu laika je současný náboženský život v Rumburku velmi pestrý. Působí zde církve římskokatolická, evangelická a pravoslavná. Prakticky ve všech kostelech na území města se slouží pravidelné mše svaté, všechny církve spolupracují s veřejností a v kostelech pořádají řadu církevních a kulturních akcí. Míra religiozity ve Šluknovském výběžku je obecně nízká, ale při mém pohledu zevnitř ji vnímám jako stále přítomnou. Z pohledu historického a společenského vývoje po roce 1945 je překvapující, že se podařilo zachovat čilý náboženský život v regionu. Dokladem je například stále živá poutní tradice. Velmi živá je hudební tradice provozovaná v jednotlivých kostelech či každoroční stavba kostelních betlémů.

Jaké instituce se podílejí na opravách Lorety?

Hlavním hybatelem stavební obnovy je od roku 1996 Římskokatolická farnost-děkanství Rumburk, ta ji organizuje a řídí. Procentuálně nejvyšší finanční příspěvek na obnovu přichází od roku 1998 z Programu záchrany architektonického dědictví Ministerstva kultury. Žádost se každoročně opakuje, není na ni právní nárok. Dále přispívá Biskupství litoměřické, od roku 2007 Město Rumburk a v letech 2012, 2011 a 2010 i Ústecký kraj. V minulosti výrazně přispěl Česko-německý fond budoucnosti. Vlastní prostředky do oprav vkládá i Římskokatolická fara Rumburk. V letech 1996-2011 byly provedeny stavební a restaurátorské práce za 22 milionů korun. Dokončení obnovy Lorety by mělo přijít na cca 11 milionů. Přibližně 10 milionů Kč by měla stát obnova klášterního kostela sv. Vavřince. (Může se zvýšit podle růstu DPH.) Roku 1995 došlo k přípravě celkové rekonstrukce Lorety v Rbk. V této fázi, se do obnovy

Lorety kromě Římskokatolické fary Rumburk aktivně zapojovalo Město Rumburk. Jeho angažmá však postupně sláblo. Roku 1995 byla Loreta zpřístupněna veřejnosti. Nejprve v období letních prázdnin, později duben-říjen. O rok později započaly stavební a restaurátorské práce, které trvají doposud.

Čeho všeho se opravy v Loretě týkaly?

Kompletní stavební obnovy ambitu včetně nárožních kaplí, objektu Svatých schodů v ambitu, ohradních zdí kolem areálu. Došlo ke statickému zajištění ambitu, obnově dřevěných výplní v ambitu, obnově podlah, střech, vybudování systému odvlhčení ambitu, opraveny vnější omítky ambitu. Souběžně byly zahájeny restaurátorské práce na mariánském a christologickém cyklu, který zdobí strop ambitu. V letech 2001-2007 byly restaurovány figurální výjevy, od 2012 je zahájeno restaurování dekorativní výmalby ambitu. V letech 2007-2012 byla restaurována nástropní a nástěnná výmalba a dřevěná sochařská výzdoba objektu Svatých schodů. V loňském a letošním roce proběhla stavební obnova vstupní budovy Lorety a byla zřízena stálá Expozice církevního umění Šluknovska.

Jaké opravy budou následovat a jak dlouho ještě potrvají?

Připravuj se restaurování sochařské, štukové a kamenické výzdoby loretánské kaple a odvodnění loretánské kaple. Dokončí se obnovy omítek na nádvoří Lorety. Samostatnou kapitolou je stavební obnova přilehlého klášterního kostela sv. Vavřince, která je v plánu. V roce 2011 byl vyhotoven stavebně-historický průzkum a 2012 projektová dokumentace obnovy střechy a odvodnění. Termín dokončení obnovy není znám. Odsouvá se podle toho, jak se postupně snižuje množství dotací z Ministerstva kultury.

Kdo je vlastníkem Lorety a jakou roli hraje město v jejím životě?

Vlastníkem Lorety je od roku 1950 Římskokatolická farnost-děkanství Rumburk. V letech 1707-1950 byla Loreta vyčleněna z rumburské farnosti a ustanovena jako samostatná kaple ve správě kapucínů z přilehlého kláštera.

Nevím, zda město Rumburk vůbec někdy v životě Lorety hrálo nějakou roli. Myslím, že to bylo naopak. Loreta byla oním duchovním centrem, kde se odehrával čilý náboženský ruch. Díky zájmu zdejších věřících a jejich darům se Loretu do roku 1950 dařilo udržovat v přijatelném stavebním stavu. V posledních letech se v Loretě odehrává poměrně pestrý kulturní život, který sem opětovně přivádí místní obyvatele. Pořádá se zde cca 8 výstav ročně, v ambitu byly zřízeny 3 stálé výstavní expozice. Pořádají se tu pravidelné kulturní akce. Celoročně přístupný areál Lorety ročně navštíví 8 000 turistů a poutníků. Podařilo se udržet tradici srpnové církevní odpuštěné slavnosti Porciunkule, která se v Rumburku slavila od roku 1685. V letech 2000-2012 se podařilo se vydat řadu vícejazyčných propagačních tiskovin o loretánském areálu, ať už z dotací, nebo ve spolupráci s Městem Rumburk.

Jak vidíte budoucnost Lorety?

Římskokatolická farnost Rumburk se bude i nadále snažit udržet v Loretě celoroční provoz pro návštěvníky a pokračovat ve stavební obnově. Objekt je využíván pro příležitostné mše svaté a pravidelné pobožnosti křížové cesty, odehrávají se tu výstavy a koncerty.

Příloha 5: Santa Casa

Příloha 6: Interiér Svaté Chýše

Příloha 7: Žalář Krista

Příloha 8: Boží hrob

Příloha 9: Kaple Svatého Josefa

Příloha 10: Budova první školy ve městě

Příloha 11: Kostel sv. Jiří a hřbitov v Jiřikově

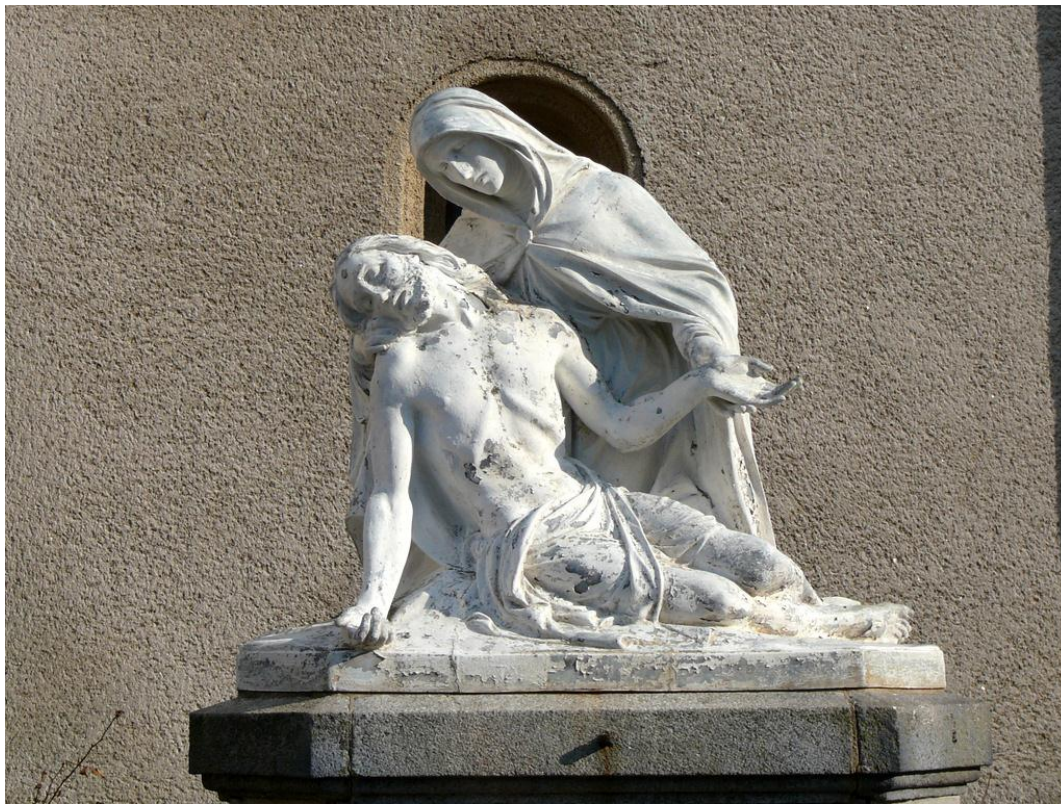
Příloha 12: Křížová cesta, kaple sv. Jana Křtitele

Příloha 13: Portál dveří a socha Panny Marie ve výklenku baziliky

Příloha 14: Panna Marie s Ježíšem před bazilikou minor

Příloha 15: Socha připomínající zjevení Panny Marie

Příloha 16: Bazilika minor Panny Marie Pomocnice křesťanů

Příloha 17: Náměstí, podloubí, morový sloup v Rumburku

Příloha 18: Zámek v Rumburku

Příloha 19: Kostel sv. Bartoloměje v Rumburku

